

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม จ.ช.

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันเสาร์ที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2533

พระมหากรุณาธิคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ได้ทรงโปรดพระราชทานน้ำอาบศพ
และพระราชทานเพลิงแก่ศพ
นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม
ข้าพระพุทธเจ้า ภรรยา บุตร ธิดา
และญาติของนายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม
ขอพระราชทานกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาท
ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม
หาที่สุดมิได้

ข้าพระพุทธเจ้า ภรรยา บุตร ธิดา และญาติ

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๒๑๖

สำนักพระราชวัง

๔ กันยายน ๒๕๓๑

นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม จ.ม.,บ.ช. อายุ ๗๑ ปี บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ ซึ่งแก่กรรมด้วยโรคมะเร็งในตับ ณ โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันเสาร์ ที่ ๓ กันยายน ๒๕๓๑ เวลา ๑๒.๐๐ น.

วันอาทิตย์ ที่ ๔ กันยายน ๒๕๓๑ เวลา ๑๗.๒๗ น. ขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ ณ ศาลาสักการะไตรรัตน์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ

บุญสม/พิมพ์/๕๖/ทาน.

วัน	หน้าที่ หนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๒๗๑๖

สำนักพระราชวัง

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓

พระราชทานเพลิงศพ นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุคม จ.ช.,จ.ม. บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๓๓ เวลา ๑๗.๓๐ น. พระราชทานเพลิง

บุญสม พิมพ์.

ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุคม เพื่อทราบ เครื่องพระราชทานเพลิงและเจ้าพนักงานผู้เชิญมานี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

อิทธิพลของการทำดี บันดาลคนให้เป็นเศรษฐีได้ในปัจจุบัน

คณะเจ้าภาพผู้เป็นภรรยาและบุตรธิดา มาปรารภถึงการจัดงานพระราชทานเพลิงศพ คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ผู้เป็นสามีสุดที่รักของภรรยา และเป็นบิดาผู้บังเกิดเกล้าของบุตรธิดา โดยพิจารณาเห็นเป็นงานสำคัญอันภรรยาและบุตรธิดาพึงแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีให้สมควรแก่ฐานะของตน

คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม เมื่อยังมีชีวิตอยู่นั้น เป็นคนสำคัญเท่าที่ประสบพบเห็น เพราะได้บำเพ็ญกุศลใหญ่น้อยทั้งทางโลกและทางธรรม คือ เป็นผู้ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อสาธารณชนที่ตนจะช่วยได้ และแก่พระพุทธศาสนา คือ เป็นกรรมการจัดงานนักขัตฤกษ์ประจำปีของวัดพระเชตุพน เป็นเวลาหลายปี โดยเป็นกรรมการอุปถัมภ์จัดหาละครไหหลำ ตั้งแต่ปีแรก ๆ ถึงปี 2516 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของการจัดงานนักขัตฤกษ์ เมื่อทางวัดเลิกจัดงานแล้ว ก็ได้เป็นกรรมการมูลนิธิทุนพระพุทธยอดฟ้า ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ขวนขวายหาเงินสมทบทุนเพิ่มพูนได้มาก เป็นคนมีน้ำใจเสียสละบริจาคทรัพย์อยู่เนือง ๆ มีพรรคพวกเพื่อนฝูงมากมาย รักใคร่ปรองดองกันตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม คือ ความขยันหมั่นเพียร มีใจหนักแน่น ประกอบแต่ความดี สร้างฐานะเป็นปึกแผ่นแน่นหนา เพราะอาศัยปฏิปทาคือเครื่องดำเนินชีวิตให้ประสบสิทธิ์ที่พระโลกเชษฐ์ ตรัสประทานบรรยายไว้เพื่อเป็นหลักปฏิบัติ มีชื่อปรากฏชัดว่า อิทธิบาท สามารถบันดาลผลสำเร็จแก่คนที่ทำดี ให้เป็นเศรษฐีได้ในปัจจุบัน 4 ประการ คือ

1. **ฉันทะ ได้แก่ความพอใจในกิจการที่จะพึงกระทำ**
2. **วิริยะ ได้แก่ความพากเพียรขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานทุกชนิด**
3. **จิตตะ ได้แก่ความเอาใจใส่ ไม่เพิกเฉย ใส่ใจอยู่ในการงานสม่ำเสมอทุกเวลา**
4. **วิมังสา ได้แก่เอาใจใส่พิจารณาโดยรอบคอบแล้วประกอบการงานให้ชอบมาพากล**

ผลที่ปรากฏชัดคือสมบัติในปัจจุบันย่อมบังเกิดแก่คนรักงาน ขยันหาเงิน เจริญในหน้าที่มีปัญญาวิเคราะห์พอเหมาะแก่เหตุผลชั้นดี เพราะเป็นวิถีทางที่งามที่สุด สำหรับมนุษย์ผู้มีอันจะต้องตายเป็นธรรมดา

คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม เป็นบุคคลที่สังคมยอมรับนับหน้าถือตาว่าเป็นคนมีน้ำใจ นักเสียสละ ทำประโยชน์ให้แก่ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะวัดพระเชตุพน เป็นบุคคลที่มีความสำคัญมาก บริจาคทรัพย์ไว้เป็นเอนกอนันต์ เอาใจใส่กระชั้นชิดต่อหน้าที่เป็นอย่างดี วัดจะจัดงานจะเล็กหรือใหญ่ แต่ละทีแต่ละครั้ง คุณเลื่อนศักดิ์ ไม่ยั้งคิดลงมือประกอบกิจนั้น ๆ ได้โดยฉับพลันและขยันปฏิบัติหน้าที่โดยไม่บกพร่อง ไม่ต้องเตือน ไม่ประพฤติตนแชเชือนอันเป็นเหตุให้เสียการงาน

คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม มีคนชื่นชมยินดีต่อการปฏิบัติงาน สามารถประสานธุรกิจให้สถิตย์อยู่ในสถานะที่น่าชมไม่เว้นวาย ในบั้นปลายแห่งชีวิต คุณเลื่อนศักดิ์ มาคิดว่าอายุสังขารของตน จะไม่ยืนยาวอยู่นาน ควรประกอบการงานที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต จึงมาคิดว่า ศาลารายในวัดพระเชตุพน ซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศใต้ กำลังชำรุดทรุดโทรม ผุพัง หากไม่ตั้งโครงการขึ้นใหม่คงไว้ใจไม่ได้เหมือนกัน เพราะมันจะพังทลายลงเมื่อไหร่ไม่รู้ไม่ชี้ ทางที่ดีจะต้องรีบปฏิสังขรณ์ทำขึ้นใหม่ให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้โดยสามารถ แต่ก็ไม่อาจจัดการให้สำเร็จสมดังมโนรถปรารถนา

ครั้นกาลต่อมา คณะภรรยาบุตรธิดา ได้สนองการปฏิสังขรณ์ศาลารายหลังนั้นจนสำเร็จเผล็ดผลเป็นศาลาที่คงทนมั่นคงตามความประสงค์ของบุรพการีชนโดยสามารถ

ด้วยอำนาจบุญกุศลที่ได้ทำไว้ทั้งทางโลกและทางธรรม ตั้งแต่ต้นจนสุดท้ายแห่งชีวิต ตลอดถึงกุศลจิตที่คณะเจ้าภาพญาติสนิทมิตรสหายบำเพ็ญมามากมายที่แล้ว ๆ มา จงเป็นพาหน์นำคุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ให้ชื่นชมยินดีปรีดาหรรษาพาขึ้นสู่สุคติโลกสวรรค์ จนถึงชั้นพระนิพพาน สมดังมโนปณิธานคำปรารภของคนผู้อยู่เบื้องหลัง จงทุกประการเทอญฯ

(พระวิสุทธาธิบดี)

วัดพระเชตุพน

17 กุมภาพันธ์ 2533

"ผมรักวัดโพธิ์มาก"

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) หรือ สมเด็จฯ ป๋า วัดพระเชตุพน ทรงโปรด คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม มาก คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ก็มีความเคารพอย่างยิ่งในสมเด็จฯ ป๋า แม้จะสิ้นพระชนม์ไปแล้ว ก็ยังคงความเคารพอย่างยิ่งอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ทุกวันที่ 7 ธันวาคม อันเป็นวันบำเพ็ญกุศลถวายสมเด็จฯ ป๋า คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ต้องมาร่วมด้วยทุกปี เว้นแต่ไปต่างประเทศ หรือเจ็บป่วยเท่านั้น และยังบริจาคเงินสำหรับ **"กองทุนสมเด็จพระสังฆราช 17"** เพื่อมอบแก่นักเรียนอุทิศถวายกุศลแก่สมเด็จฯ ป๋า ตลอดมา ความเคารพนับถือในสมเด็จฯ ป๋า นี้ ยังมีต่อภรรยา บุตรธิดาของคุณเลื่อนศักดิ์เช่นเดียวกัน บ้าน ๆ ของบุตรธิดาจะมีพระรูปหล่อสมเด็จฯ ป๋า ไว้สักการะบูชาอีกด้วย

วัดพระเชตุพน เป็นพระอารามหลวงที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนาขึ้นคู่กับพระบรมมหาราชวัง จัดลำดับเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก อันดับ 1 ถาวรวัตถุปูชนียสถาน ล้วนแล้วด้วยศิลปอันวิจิตรงดงาม หลากหลายด้วยสรรพวิทยาทุกสาขา แต่เมื่อสี่ห้าสิบปีก่อนโน้น วัดนี้เป็นวัดที่ยากจนอย่างไม่น่าเชื่อ สรรพสิ่งทั้งหลายชำรุดทรุดโทรมรุงรังไปหมด วัดไม่มีเงินรายได้สำหรับทำนุบำรุงรักษา เมื่อท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (เผือน ติสฺสทตฺต) รับตำแหน่งเจ้าอาวาสองค์ที่ 10 พ.ศ. 2484 ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (กมล กมโล) ซึ่งเป็นเลขานุการ เวลานั้น เล่าว่า รับมอบบัญชีวัดครั้งนั้นมีเงินอยู่เพียง 40 บาท เท่านั้น

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (เผือน ติสฺสทตฺต) เจ้าอาวาสรูปที่ 10 จึงได้เริ่มงานเทศกาลสงกรานต์ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2486 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นงานเฉพาะกลางวัน 3 วัน ครั้นท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ป๋า ทรงเป็นเจ้าอาวาส พ.ศ. 2490 ก็ทรงขยายงานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนงานสงกรานต์วัดพระเชตุพน เป็นงานใหญ่อันดับ 1 มี 9 วัน 9 คืน มหรสพนานาชนิด ลิเก สิงห์โต งิ้ว 2 โรงประชัน

ปี พ.ศ. 2503 เป็นปีแรกที่เพิ่มงิ้วไหหลำขึ้นอีกโรงหนึ่ง แต่เลียงเป็นละครไหหลำ พล ต.ต.ยุทธนา วรรณโกวิท เวลานั้นมียศเป็น พ.ต.ต. ซึ่งเป็นสารวัตรใหญ่สถานีตำรวจพระราชวังเป็นผู้นำ คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม และคณะเป็นผู้จัดการ ปรากฏว่ามีคนมาดูมากมาย ละครไหหลำเลย "ติดตลาด" งานวัดโพธิ์มาตลอด จนกระทั่งงานสงกรานต์ยุติ เมื่อ พ.ศ. 2516 หลังจากท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ป๋า สิ้นพระชนม์

ละครไหหลำ นั้น คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม เป็นผู้รับผิดชอบ ตั้งเวทีหันหลังไปเขาเณรเต๋อ เพราะมีบริเวณที่ว่างมากตรงนั้นเท่านั้น มีเก้าอี้สำหรับผู้มีบัตรเข้านั่งชม ก่อนงานคุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ต้องมาเตรียมงานและควบคุมดูแลตลอดงาน 9 วัน 9 คืน มิได้ขาด ตั้งโต๊ะรับแขกไว้สำหรับคณะกรรมการมีน้ำร้อน เครื่องดื่มบริบูรณ์ เพื่อน ๆ ที่เป็นกรรมการทุกคนก็แข็งขัน ลูก ๆ

เป็นเจ้าหน้าที่เก็บบัตรบ้าง จำหน่ายบัตรบ้าง น่าสนุกจริง ๆ และที่น่าอนุโมทนาก็คือ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ จะเป็นของคุณเลื่อนศักดิ์เป็นส่วนใหญ่ ละครไหหลำ จึงเพิ่มรายรับให้สูงขึ้น ซึ่งเท่าที่ค้นได้จากหนังสืองานนักขัตฤกษ์ ปี 2505 รับ 88,300 บาท พ.ศ. 2506 รับ 61,555 บาท พ.ศ. 2507 รับ 64,455 บาท เป็นต้น ความที่ คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม เป็นผู้ที่มีความจริงจังต่องาน เป็นผู้มีอัธยาศัยไมตรีดี คณะกรรมการจัดงาน เช่น พล อ. กฤษณ์ สีวะรา, พล ต.ท. หลวง แผ้วพาลชน, พล ต.อ. ชุมพล โลหะชาละ เป็นต้น พระสงฆ์สามเณร วัดพระเชตุพน ตั้งแต่ สมเด็จฯ ป๋า เป็นต้น ต่างชอบพอคุ้นเคยกับคุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม เป็นอย่างดี

เมื่อ พ.ศ. 2511 เมื่อตั้งมูลนิธิ **"ทุนพระพุทธยอดฟ้า"** ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จฯ ป๋า ทรงขอให้คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม เป็นกรรมการผู้ก่อตั้ง และเป็นกรรมการมูลนิธิด้วยผู้หนึ่ง จนถึงแก่กรรม ตลอดเวลาที่เป็นกรรมการมูลนิธิ ก็ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยดี ทั้งคณะกรรมการฯ ยังมอบงานสำคัญให้ปฏิบัติ คือเข้าเฝ้าฯ ใกล้เบื้องพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ร่วมกับ พล ต.อ. ชุมพล โลหะชาละ บ้าง อดีตรัฐมนตรีฯ เกรียง กีรติกร บ้าง เป็นประจำ เพื่อน้อมเกล้าฯ ทูนถวายพระกริ่งพระพุทธยอดฟ้าทองคำ สำหรับพระราชทานแก่ผู้บริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลเพิ่มทุนมูลนิธิฯ ในวันเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐิน (แรม 8 ค่ำ เดือน 11) คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ได้เห็นการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนตลอดมา มีความภาคภูมิใจปีติยินดีที่เป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนทำนุบำรุงพระอาราม

คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม มีความผูกพันกับวัดพระเชตุพน จริง ๆ **พูดเป็นประจำว่า "ผมรักวัดโพธิ์มาก ผมเป็นลูกศิษย์วัดโพธิ์ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องนึกถึงวัดโพธิ์"** ก่อนที่จะทราบอาการป่วยของตนเอง ได้ปวารณาต่อ ท่านเจ้าคุณพระวิสุทธาธิบดี เจ้าอาวาสฯ ว่ามีความประสงค์จะสร้างศาลาไว้เป็นที่ระลึกสักหนึ่งหลัง ประมาณสัก 2 ล้านบาท แต่ยังมิทันได้สร้างก็ถึงแก่กรรมเสียก่อน **คุณศรีอุบล เจียมอุดม และลูกทุกคน** ก็ได้สนองเจตนาดีของคุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ซึ่งท่านเจ้าคุณพระวิสุทธาธิบดี เจ้าอาวาส ได้ขออนุญาตต่อกรมศิลปากร ปฏิสังขรณ์ศาลาราย หน้าพระวิหารทิศพระปัญจวัคคีย์ (ทิศใต้) ด้านตะวันออก แล้วก่อสร้างใหม่ทั้งหมด โดยคงรูปแบบของเดิมไว้ และตั้งชื่อว่า **"ศาลาเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม"** เพื่อเป็นสัญญาณแสดงความรักที่คุณศรีอุบล เจียมอุดม มีต่อสามี บุตรธิดามีต่อบิดา และที่คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม พูดว่า **"ผมรักวัดโพธิ์มาก"**

พระเทพโสภณ

วัดพระเชตุพน
กรุงเทพมหานคร

คำนำ

นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม
มีความรักและผูกพันต่อวัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์) มาก
คณะเจ้าภาพจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณ
พระวิสุทธาธิบดี เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน
พิมพ์ประวัติวัดพระเชตุพนเพื่อเป็นที่ระลึก
ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม
วันเสาร์ที่ 24 มีนาคม 2533
โดยหวังว่าหนังสือนี้จะเผยแพร่ความงดงาม คุณค่า
ของพระอารามหลวงนี้ เพื่อให้เราทุกคนรัก หวงแหน
และช่วยทำนุบำรุงปูชนียสถานแห่งนี้
ให้อยู่คู่บ้านคู่เมืองตลอดไป
ขอผลานิสงส์ทั้งปวงนี้
จงอำนวยสุขสมบัติ เอนกประโยชน์
แก่นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม เทอญ

ศรีอุบล เจียมอุดม
(ภรรยา)

25 มีนาคม 2533

นมัสการ พระเดชพระคุณ
พระวิสุทธาธิบดี เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน

ด้วยนายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ครั้งยังมีชีวิตได้มีความผูกพันกับวัดพระเชตุพนมาก เมื่อถึงแก่กรรม พระเดชพระคุณก็ได้กรุณาแก่งานศพนายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ตลอดมา ทั้งยังได้อนุญาตให้**ปฏิสังขรณ์** ศาลารายเดิมขึ้นใหม่ ตามความตั้งใจ อย่างแรงกล้าของนายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม และกรุณาให้บรรจุอัฐิอีกด้วย นับเป็นพระคุณอย่างยิ่ง **ดิฉันพร้อมด้วยบุตรธิดาจึงมีศรัทธาขอบริจาคเงินจำนวน 500,000.00 บาท (ห้าแสนบาท)** ตั้งเป็นทุนประจำวัดพระเชตุพน ชื่อ "**กองทุนศาลาเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม**" เพื่อฝากสถาบันการเงินไว้ แล้วนำผลประโยชน์มาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. **เพื่อบำรุงรักษา ศาลาเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม**
2. **เพื่อเป็นทุนการศึกษาพระภิกษุสามเณรและเยาวชน**
3. **เพื่อบำรุงวัดพระเชตุพนและสาธารณกุศล**

ทั้งนี้ สุดแต่พระเดชพระคุณ จะจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นบริหาร ดิฉันขออนุญาตให้มีทายาทหนึ่งคนร่วมเป็นกรรมการด้วย

จะนั้น จึงนมัสการกราบเรียนมาเพื่อขอให้พระเดชพระคุณกรุณารับเงินจำนวน 500,000.00 บาท (ห้าแสนบาท) นี้ไว้ จักเป็นพระคุณและเป็นกุศลอย่างยิ่ง

นมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

นางศรีอุบล เจียมอุดม
(ภรรยา)

เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศล ช่วยเหลือภาคใต้ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน (15 มีนาคม 2506)

เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อถวายเงินสมทบทุน
หล่อพระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ณ วัดพระเชตุพน (11 ธันวาคม 2506)

เข้าเฝ้า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ในโอกาสที่ทรงพระราชทานเลี้ยงแก่ ผู้บริจาคเงินบำรุงสภากาชาดไทย (16 กุมภาพันธ์ 2516)

เข้าเฝ้า พระภิกษุสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ณ วัดพระเชตุพน (พฤศจิกายน 2521)

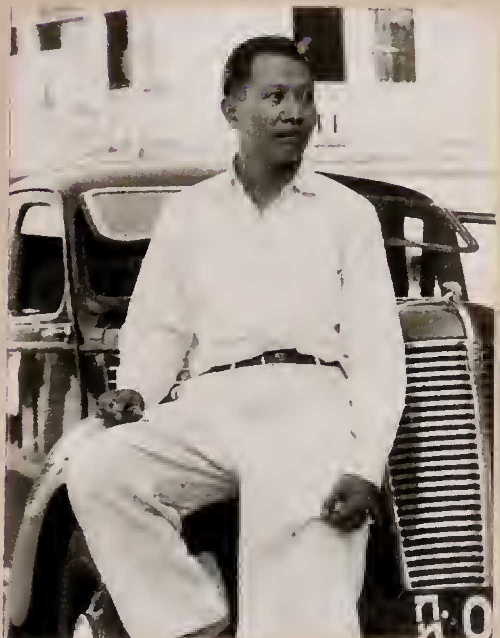

เข้าเฝ้า สมเด็จพระศรีนครินทรา บรมราชชนนี (ธันวาคม 2515)

ประวัติ นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม

นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม นามเดิมนายเหลี่ยม แซ่เจียม เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2460 เป็นบุตรนายเลี่ยม และนางฮั่น แซ่เจียม มีพี่ชายต่างมารดา 1 คนคือ นายยุ่น (ถึงแก่กรรมแล้ว) และมีน้องชายร่วมบิดามารดา 1 คนคือ นายไว่ พื้นเพดั้งเดิมของตระกูลอยู่ที่ อำเภอบุ่นเชียง มณฑลไหหนำ ประเทศจีน

บิดาของนายเลื่อนศักดิ์มีอาชีพเป็นช่างทองอยู่ที่จังหวัดราชบุรี ในวัยเด็กนายเลื่อนศักดิ์อยู่ในความดูแลของมารดาซึ่งมีอาชีพทำนา และได้รับการศึกษาในโรงเรียนใกล้หมู่บ้าน ความเป็นอยู่ในขณะนั้นค่อนข้างขัดสน เมื่ออายุได้ 11 ปี บิดาเจ็บป่วยกระเสาะกระแสะไม่สามารถทำงานได้ ชีวิตในยามนั้นประสบความยากลำบากมาก นายเลื่อนศักดิ์คอยอยู่ปรนนิบัติบิดา และรับใช้อื่น ๆ เท่าที่เด็กในวัยนี้จะพึงทำได้จนกระทั่งบิดาได้ถึงแก่กรรมในเวลาต่อมา ขณะนั้นนายเลื่อนศักดิ์มีอายุเพียง 12 ปี และ

โดยการแนะนำของญาติ นายเลื่อนศักดิ์จึงได้เข้าทำงานในบ้านเจ้าพระยาอภัยราชามหายุตติธรรมธร (ม.ร.ว. ลพ สุทัศน์) ที่ถนนอนุวงศ์ มีหน้าที่รับใช้ส่วนตัวและติดตามเจ้าพระยาอภัยราชาฯ ไปในงานต่าง ๆ เจ้าพระยาอภัยราชาฯ ได้ให้ความเมตตากรุณาต่อนายเลื่อนศักดิ์มาก ให้คนในบ้านสอนเขียนอ่านหนังสือ และยังให้เงินพิเศษใช้เป็นครั้งคราว ชีวิตในระหว่างนี้เต็มไปด้วยความสนุกสนานตามประสาเด็ก มีเพื่อนฝูงมากมาย เมื่อโตขึ้นรู้จักหารายได้พิเศษโดยทำน้ำมันใส่ผมขายให้ช่างตัดผมด้วยการเคี่ยววาสลินกับใบเตยตามที่ได้จดจำมาจากผู้อื่น เมื่อเข้าวัยหนุ่มนายเลื่อนศักดิ์มีความคิดอยากทำอาชีพค้าขาย จึงกราบลาเจ้าพระยาอภัยราชาฯ ออกจากงานในขณะที่มีอายุได้ประมาณ 20 ปี

นายเลื่อนศักดิ์ได้เข้าทำงานที่ห้างเยงชวน โดยมีหน้าที่เป็นพนักงานขายส่งของ และเก็บเงินจากลูกค้า สินค้าที่ขายเป็นสินค้าเบ็ดเตล็ดที่สั่งเข้าจากต่างประเทศ ในสมัยนั้นการส่งของใช้จักรยานเป็นพาหนะ บางครั้งต้องขี่จักรยานไปส่งของไกลจากวัดตึกถึงถนนตก ถึงแม้จะมีความลำบากกว่าเมื่อครั้งที่อยู่ในบ้านของเจ้าพระยาอภัยราชาฯ

แต่นายเลื่อนศักดิ์ก็ไม่ได้ท้อถอยด้วยมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ และมีกิจการของตัวเองให้ได้สักวันหนึ่ง พยายามใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด เก็บสะสมเงินไว้ในกล่องไม้ซึ่งทำขึ้นเองอย่างหนาแน่นและปิดตาย เพื่อไม่ให้มีการนำเงินออกมาใช้ได้ง่าย ๆ เมื่อว่างจากงานก็พยายามฝึกหัดเรียนภาษาอังกฤษ ตลอดเวลาที่ทำงานที่นี่นายเลื่อนศักดิ์ได้ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตและขยันหมั่นเพียร จนได้รับความไว้วางใจจากนายห้าง และยังได้รับการสนับสนุนหลังจากออกจากงานแล้ว โดยเฉพาะจากนายห้าง วัชร ชวนเกริกกุล

หลังจากทำงานที่ห้างเยงชวนได้ประมาณ 4 ปี และสะสมเงินได้พอสมควรแล้ว นายเลื่อนศักดิ์จึงลาออกจากงานมาเปิดกิจการของตนเองที่ ถนนเจริญกรุง ตลาดน้อย ชื่อร้านไทยชวน สั่งสินค้าเบ็ดเตล็ดจากต่างประเทศมาขายโดยสั่งผ่านห้างเยงชวน และบริษัทโตโยเมนก้า กิจการดำเนินไปด้วยดี สินค้าที่ขายมีหลายชนิดเช่น ถุงเท้า รองเท้า แว่นตา ปากกา ทองเปลว ผงชูรส น้ำมันเม็นทอล รถสามล้อเด็กเล่น ฯลฯ แต่ในที่สุดเลือกขายแต่รองเท้าเพียงอย่างเดียว นายเลื่อนศักดิ์เป็นบุคคลแรกที่สั่งรองเท้าแตะฟองน้ำจากประเทศญี่ปุ่นมาขายจนเป็นที่แพร่หลาย

เมื่อสร้างฐานะได้แล้วจึงเริ่มคิดมีครอบครัว ได้ทำการสมรสกับนางสาวศรีอุบล แซ่โง้ว เมื่อพ.ศ. 2487 มีบุตรธิดารวม 7 คนคือ

1. นางสาวพรรณี เจียมอุดม
2. นางนิภา อภิรติกุล สมรสกับนายวรรณพ อภิรติกุล
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ แพทย์หญิงอุษา ทิสยากร สมรสกับ รองศาสตราจารย์นายแพทย์จุล ทิสยากร
4. นายกมล เจียมอุดม สมรสกับ นางสาวกาญจนา เอมะรุจิ มีธิดา 2 คน คือ
    4.1 เด็กหญิงกมลทิพย์ เจียมอุดม
    4.2 เด็กหญิงกมลวรรณ เจียมอุดม
5. นางลาวัลย์ เหมังกร สมรสกับ นายยุทธนา เหมังกร มีธิดา 2 คน คือ
    5.1 เด็กหญิงมาริสา เหมังกร
    5.2 เด็กหญิงสารินา เหมังกร
6. นางสาวดารณี เจียมอุดม
7. นายกวิน เจียมอุดม สมรสกับ นางสาว วิศิษฎพรรณ ชาตินันทน์

นายเลื่อนศักดิ์เป็นคนรักครอบครัวและใกล้ชิดกับลูก ๆ มาก จะเป็นผู้ไปรับไปส่งที่โรงเรียน และพบปะพูดคุยกับครูของลูก ๆ อยู่เป็นประจำ ส่งเสริมให้ลูก ๆ เรียนดนตรี และเล่นกีฬา ชอบเล่านิทานและชีวิตในวัยเด็กให้ฟัง พร้อมกับสั่งสอนให้มีความซื่อสัตย์ขยันหมั่นเพียร

ให้รู้จักสงสารและช่วยเหลือผู้อื่น ให้เป็นคนพูดจริงทำจริง และมีความกตัญญูรู้คุณคน มักจะพาครอบครัวไปเที่ยว ชมการแสดงและเปลี่ยนที่พักผ่อนประจำปีไปตามที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ ลูก ๆ ทุกคนได้รับการสนับสนุนให้ศึกษาเล่าเรียนในสาขาที่ตนถนัดจนจบการศึกษาระดับปริญญาสามารถพึ่งตนเองได้

ถึงแม้จะมีภาระกิจมาก แต่นายเลื่อนศักดิ์ก็ยังมีเวลาช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอ ญาติมิตรที่ได้รับความเดือดร้อนมักจะมาขอความช่วยเหลือ ซึ่งถ้านายเลื่อนศักดิ์ได้รับปากแล้ว ก็จะพยายามช่วยจนสำเร็จ นอกจากนี้ยังเคยทำงานเพื่อสังคมในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น

- **รองนายกสมาคมไหหนำแห่งประเทศไทย**
- **กรรมการสมาคมพ่อค้าไทย**
- **กรรมการโรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ**
- **กรรมการมูลนิธิทุนพระพุทธยอดฟ้าฯ วัดพระเชตุพน**
- **กรรมการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย เขตสัมพันธวงศ์**
- **ประธานลูกเสือชาวบ้าน เขตสัมพันธวงศ์**
- **อนุกรรมการบอกบุญรับบริจาคและสร้างสิ่งอนุสรณ์ในการบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม**

การบริจาคเงินเพื่อสังคมจะทำเป็นประจำ เมื่อมีการเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างถนนซึ่งเป็นซอยวชิรธรรมสาธิต (สุขุมวิท 101/1) นายเลื่อนศักดิ์ได้บริจาคที่ดินเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของถนนดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2505 ได้เกิดวาตภัยครั้งร้ายแรงที่แหลมตะลุมพุก ภาคใต้ นายเลื่อนศักดิ์มีความสงสารผู้ประสบเคราะห์กรรมมาก จึงได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงให้มีการจัดอุปรากรจีนร่วมกับญาติมิตร เพื่อหารายได้ช่วยผู้ประสบวาตภัยภาคใต้

ถึงแม้ว่านายเลื่อนศักดิ์ไม่มีโอกาสได้บวช แต่ก็มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนามาก มักจะหาโอกาสไปวัดอยู่เสมอโดยเฉพาะวัดพระเชตุพน และได้เป็นศิษย์ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราช คอยติดตามรับใช้เท่าที่จะมีโอกาส ตลอดจนทุ่มเทกำลังกายและกำลังทรัพย์ โดยร่วมจัดงานประจำปีหารายได้เข้าวัดเป็นประจำ

นายเลื่อนศักดิ์ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสสริยาภรณ์ตามลำดับดังนี้

- **พ.ศ. 2505 เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย**
- **พ.ศ. 2508 เบญจมาภรณ์ช้างเผือก**
- **พ.ศ. 2510 จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย**
- **พ.ศ. 2515 จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก**

นายเลื่อนศักดิ์เป็นผู้ที่มีความกตัญญูอย่างสูง ได้เลี้ยงดูมารดาให้อยู่อย่างสุขสบาย และจะคอยปรนนิบัติมารดาระหว่างรับประทานอาหาร โดยจะคอยตักกับข้าวที่มารดาชอบให้รับประทานอยู่เสมอ มารดามีร่างกายแข็งแรงจนกระทั่งถึงแก่กรรมด้วยโรคชรา เมื่ออายุ 87 ปี บุคคลอีกท่านหนึ่งซึ่งนายเลื่อนศักดิ์รักเคารพและระลึกถึงบุญคุณอยู่เสมอคือ เจ้าพระยาอภัยราชามหายุตติธรรมธร ซึ่งนายเลื่อนศักดิ์จะกล่าวถึงให้ครอบครัวฟังอยู่บ่อย ๆ และที่ทำงานจะมีรูปขนาดใหญ่ของเจ้าพระยาอภัยราชาฯแขวนอยู่จนกระทั่งบัดนี้

ในระยะหลังนายเลื่อนศักดิ์จะใช้เวลาส่วนใหญ่กับการเล่นกอล์ฟ ซึ่งเป็นกีฬาที่รักมาก นอกเหนือจากแบดมินตันและการเดินออกออกกำลังกาย ทุกเช้านายเลื่อนศักดิ์จะตื่นเวลา 5.00 น. เป็นประจำ แม้จะเป็นวันหยุดก็ตาม และเดินออกกำลังกาย หรือเล่นแบดมินตัน จึงเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงมากเมื่อเทียบกับผู้ที่อยู่ในวัยเดียวกัน

หลังจากที่ได้รับการตรวจร่างกายประจำปี เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2530 ทางครอบครัวได้รับทราบจากแพทย์ว่า นายเลื่อนศักดิ์จะสามารถมีชีวิตอยู่ได้ไม่เกิน 3 เดือนเนื่องจากได้ตรวจพบว่าเป็นมะเร็งในตับ จึงเดินทางไปตรวจอีกครั้งที่ KURUME UNIVERSITY HOSPITAL จากการประสานงานและอำนวยความสะดวกโดย PROFESSOR DR. FUMIO YAMASHITA ที่ประเทศญี่ปุ่นซึ่งยังคงได้รับการยืนยันดังกล่าว จึงกลับประเทศไทยเพื่อรักษาต่อ ได้รับการเจาะท่อน้ำดีเพื่อลดภาวะดีซ่านเป็นผลสำเร็จจาก ศ.นพ.นรา แววศร และ ผศ.นพ.จีระกิจ วีรานุวัตติ์ แห่งโรงพยาบาลศิริราช และตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2530 ได้รับการรักษาต่อภายใต้การดูแลรักษาของ ศ.พญ. กรรณิการ์ พรพัฒน์กุล ณ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ โดยมี ASSISTANT PROFESSOR DR. HIRONOBU NAKAMURA แห่ง OSAKA UNIVERSITY HOSPITAL และ ASSOCIATE PROFESSOR DR. SATOSHI SAWADA แห่ง KANSAI MEDICAL UNIVERSITY ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญได้มาร่วมให้การรักษาทุก 3 เดือนโดยวิธี CHEMO-EMBOLIZATION

ระหว่างเวลาที่รับการรักษา จะอยู่ในโรงพยาบาลครั้งละประมาณ 2-4 สัปดาห์ นอกนั้นจะใช้เวลาตามปกติอยู่กับบ้าน และยังสั่งงานในบางครั้ง หรือเที่ยวพักผ่อนตามชายทะเลและที่อื่น ๆ ยังคงตื่นเช้าเหมือนเช่นเคย เพื่อนและญาติบางท่านที่ทราบข่าวได้กรุณาไปเยี่ยมถึงเชียงใหม่ เพื่อนสนิทชาวญี่ปุ่น MR. YOSHIMASA HORIO และภรรยาได้มีความห่วงใยมาก เดินทางมาเยี่ยมในประเทศไทย 2 ครั้งเพื่อมาให้กำลังใจ ลูก ๆ ก็พยายามปรนนิบัติทุกทางอย่างเต็มที่ คอยคุมเรื่องอาหาร และหาเรื่องสนุก ๆ มาเล่าเพื่อให้จิตใจร่าเริง บุตรสาวและบุตรเขยซึ่งเป็นแพทย์ก็คอยดูแลอย่างใกล้ชิดและประสานงานกับแพทย์ผู้เชี่ยวชาญตลอดเวลา ประมาณ 2 สัปดาห์สุดท้ายนายเลื่อนศักดิ์มีความอ่อนเพลียมาก และถึงแก่กรรมโดยอาการสงบเมื่อเวลา 12.45 น. ของวันเสาร์ที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2531 ณ โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ **สิริรวมอายุได้ 71 ปี 5 เดือน 8 วัน** รวมเวลาเจ็บป่วย 15 เดือน นับเป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดของครอบครัว

นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ได้รับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ ในวันอาทิตย์ที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2531 และงานสวดพระอภิธรรมศพ ได้จัดกระทำที่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) โดยพระคุณเจ้าได้ช่วยจัดการเรื่องสถานที่ตั้งศพ และพิธีรดน้ำศพให้เหมาะสม งดงาม และได้อนุญาตให้เก็บศพไว้ในพระวิหารทิศตะวันออก จนกระทั่งถึงเวลาพระราชทานเพลิง นานถึง 1 ปี 5 เดือน นับว่าเป็นบุญกุศลของนายเลื่อนศักดิ์อย่างมาก ที่ได้รับความอนุเคราะห์อย่างสูงจากพระคุณเจ้าในโอกาสนี้

ขออำนาจกุศลผลบุญ และคุณความดีทั้งหลายที่นายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ได้สร้างสมมาในชาตินี้ ตลอดจนคำอธิษฐานของผู้ที่เป็นที่รักของนายเลื่อนศักดิ์ จงเกื้อกูลนำดวงวิญญาณของนายเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ไปบังเกิดในสุขคติภูมิ สถิตในสถานอันสงบสุขยิ่ง ด้วยเทอญ

เจ้าพระยาอภัยราชามหายุติธรรมธร

詹尊霖先生生平事略

乃練塞·詹吁隆，原名詹尊霖，佛曆二四六〇年三月廿六日誕生。父詹行廉，母韓冠瓊，異母兄長詹尊雲，同胞弟詹尊槐，原籍中國海南省文昌縣頭宛市坑尾村。

詹先生的令尊翁是叻丕先生，尊霖幼時由其務農的母親教管，在鄉村附近學校就讀，當時的生活頗爲清苦，十一歲時，其令尊翁體弱多病，失去工作能力， 斯時的生活遭遇非常困難， 先生一方面要照顧父親， 和就孩提所有的能力聽候指使差遣，直至父親逝世，先生時年僅十二歲。

獲親戚介紹，詹先生進入呵叻廊路，昭披耶阿派拉差瑪哈育滴探瑪通（蒙叻差翁洛·素讀親王）宅邸工作，責任是昭披耶阿派拉差的隨從。昭披耶阿派拉差非常憐愛，着家裏的人教讀書寫字，幷有時給予特別賞賜。這段時間的生活， 充滿着兒童的快樂， 有許多朋友， 及長大懂得謀求特別的入息，即將記自他人用花士令和［堤葉］拌製成髮油，售給理髮師。進入青年期， 先生有意欲做生意， 遂向昭披耶阿派拉差叩請辭職，時年方廿歲。

先生 進入穎川公司任職， 職責是推銷員， 送貨和向客户收賬，所推銷貨物屬於舶來的雜貨類。那時代送貨採用脚踏車，有時送貨要遠自越迪送到新路尾，雖然工作較在昭披耶阿派拉差家裏還要辛苦， 但是 先生却仍是勤奮不餒的學習，盼能擁有自己業務的一天，勤儉積蓄，將金錢儲在自己手製和封閉的木盒中，使不能輕易取出來應用，工餘則積極學習英文，工作期間，忠誠勤奮不懈，終獲得東主的信任，甚且在離職後更獲得支持，特別是陳丁復東翁。

在穎川公司工作約四年，和有了一些積蓄之後，始辭職自行在 石龍軍路嗱叻仔創設泰川公司， 通過穎川公司和 TOYOMENKA 採辦外國雜貨經銷，業務進行順利，銷售多類貨品，如襪、鞋、眼鏡、自來水筆、金箔、味精、薄荷油、兒童玩具三輪車，最後選擇經銷鞋爲專業。先生是第一位從日本採辦海綿鞋拖，來泰銷售而至受到普遍採用。

事業有成之後，開始有成家之念頭，佛曆二四八七年，與吳愛梅女士結婚，育有子女七人：

（一）詹麗香小姐。

（二）詹麗芳小姐 —— 與李榮光先生結婚。

（三）助理教授詹麗芬女醫師 —— 與副教授丁俊揚醫師結婚。

（四）詹道劍君 —— 與干乍娜・英瑪魯紫女士結婚，育有二女即詹吉珍、詹珍莉。

（五）詹麗璇小姐 —— 與嚴子明結婚，育有二女即嚴碧芳、嚴碧玉。

（六）詹麗媚小姐。

（七）詹道欽君 —— 與威實拳・差滴喃女士結婚。

先生熱愛家庭，親近子女，親自接送子女上學，經常與教導子女的教師們接觸敘談，鼓勵子女學習音樂及運動，喜歡講故事及回述本身幼時生活情形給子女聽，同時教誨做人之道，應該忠誠勤奮努力，懂得憐恤他人，言出必行，具孝心，銘恩義。經常帶子女往旅行參觀各種表演，甚至到各地作常年例休，對所有子女均支持其所喜愛學科，直至畢業能夠自立。

雖然事務甚繁，但是先生依然有時間爲社會服務，凡親友遭遇苦難向先生求助，若屬合理則有求必應。此外，先生在社團曾膺任要職，計：

泰國海南會館副理事長

泰商會理事

天華醫院董事

一世皇慈善基金會委員

三攀他翁縣維護整潔委員會委員

三攀他翁縣民間童軍主席

修葺越坡佛寺接受捐款及製紀念品小組委會委員

經常捐款贊助社會公益。當收回地皮擴建哇棲臘探沙鐵巷（素坤逸一〇一之一）爲馬路，先生獻地充作建設部份該路之用。佛曆二五〇五年南部禾倫卜灣發生嚴重風災，先生對受災難者深表同情，帶頭與親友特發起海南戲義演，籌款救助南部災民。

雖然先生沒有機會剃度爲僧，但對於佛教信仰深厚，時常找機會往佛寺禮拜，特別是越坡佛寺，終獲爲頌綠拍阿立益旺沙卡達央（本・汶納是里）住持的俗家弟子，若有機會必隨侍聽取教益，包括貢獻財力協同主辦常年籌款贊助佛寺勝會。

先生寵蒙
皇上陛下御賜勳章
佛曆二五〇五年五等皇冠勳章
佛曆二五〇八年五等白象勳章
佛曆二五一〇年四等皇冠勳章
佛曆二五一五年四等白象勳章

先生 事親至孝， 照顧母親幸福無微不至，每次用餐必陪伴母親，親侍母親所喜歡菜餚，其母親健康福壽，至八十七歲高齡始仙逝。 先生最敬仰和永不忘念恩德的，是昭披耶阿派拉差瑪哈育滴探瑪通。 先生經常講述給家人聽，在他的工作室至今尚懸掛着昭披耶阿派拉差巨大的玉照。

後期的詹先生除羽球和步行之外，大部份時間玩他非常喜愛運動的高爾夫球。 先生每天固定自上午五時起身，不管假日也然，作步行運動或玩羽球，所以身體較同年齡者要强壯得多。

佛曆二五三〇年五月廿八日，於進行常年例檢身體之後，其家屬從醫生處獲悉， 先生僅將有不逾三個月的壽命，蓋檢查發覺患肝癌症。在日本PROFESSOR DR.FUMIO YAMASHITA的聯繫和提供方便之下，遂啓程赴日本的KURUME UNIVERSITY HOSPITAL再次檢查，同樣證明上述症候。乃回泰國繼續醫治，獲得是里叻醫院教授納拉・威耶是醫師，和助理教授紫臘吉・威拉努越醫師，施行手術鑽膽囊降低黃膽液獲得成功，幷自佛曆二五三〇年七月以來， 在清邁瑪哈叻醫院 教授干妮膠・蓬博軍女醫師照顧護治，及日本專家的OSAKA UNIVERSITY HOSPITAL助理教授DR. HIRONOBU NAKAMURA及KANSAI MEDICAL UNIVERSITY副教授DR. SATOSHI SAWADA每三個月聯合採用CHEMO- EMBOLIZATION療法治療。

在治療期間，每次住院約二至四星期，其餘時間照常在家，有時也指示工作，或到海濱和其他地方旅行休養，照常早起，部份親友聞訊赴清邁探視，日本的友好MR. YOSHIMASA HORIO夫婦曾二次蒞泰探視及鼓勵，子女也儘力隨侍事奉，控制食物，講述精彩動人故事，使他老人家得以清心快樂，身爲醫生的女兒和女婿，亦隨侍在側和與專家醫師一直合作照顧，最後二週，詹先生相當疲困，終於佛曆二五三一年九月三日（星期六）中午十二時四十五分安祥逝世於康民醫院，先後治療時間，雖然共達十五個月，但以病入膏盲，葦醫束手，實屬定數，亦爲其家屬的最大損失。

中華日報社

เมื่อวัยหนุ่ม

อ่างศิลา บางแสน

งานฉลองรัฐธรรมนูญ

พัทยา

งานฉลองกองทัพอากาศ

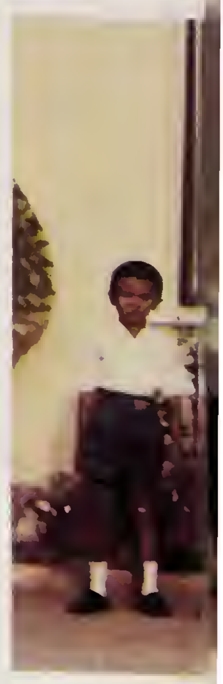

ความสุขในครอบครัว

สนุกสนานกับกีฬา

เฝ้าสมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ณ วัดพระเชตุพน

ที่ซอยเจียมอุดม 2

ถวายเงินรายได้จากการจัดแสดงอุปรากรจีนแด่สมเด็จพระสังฆราช

สมเด็จพระสังฆราช เสด็จในงานทำบุญบ้านเจียมอุดม

กับประธานสภานิติบัญญัติ อูยิวหยิน ที่ประเทศไต้หวัน (ตุลาคม 2503)

กับ MR. YOSHIMASA HORIO และภรรยา เพื่อนสนิทชาวญี่ปุ่น

นักธุรกิจชาวญี่ปุ่นเลี้ยงต้อนรับที่ประเทศญี่ปุ่น

มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน โรงเรียนวัดราชบูรณะ (5 มิถุนายน 2508)

นักธุรกิจชาวญี่ปุ่นมาเยี่ยมชมกิจการในประเทศไทย

พาครอบครัวท่องเที่ยวญี่ปุ่น (พ.ศ. 2512)

ที่ประเทศญี่ปุ่น (พ.ศ. 2512)

พาครอบครัวท่องเที่ยวไต้หวัน (พ.ศ. 2512)

ประเทศออสเตรเลีย (พ.ศ. 2513)

ประเทศสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2513)

อารมณ์ขัน ที่ยูนิเวอร์แซล (พ.ศ. 2513)

กรุงวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2513)

หมู่บ้านกรีนซิง ประเทศออสเตรีย (พ.ศ. 2513)

กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ (พ.ศ. 2513)

พระราชวังเชอร์นบรุน ประเทศออสเตรีย (พ.ศ. 2513)

โคลอสเซียม ประเทศอิตาลี (พ.ศ. 2513)

ประเทศจีน (พ.ศ. 2521)

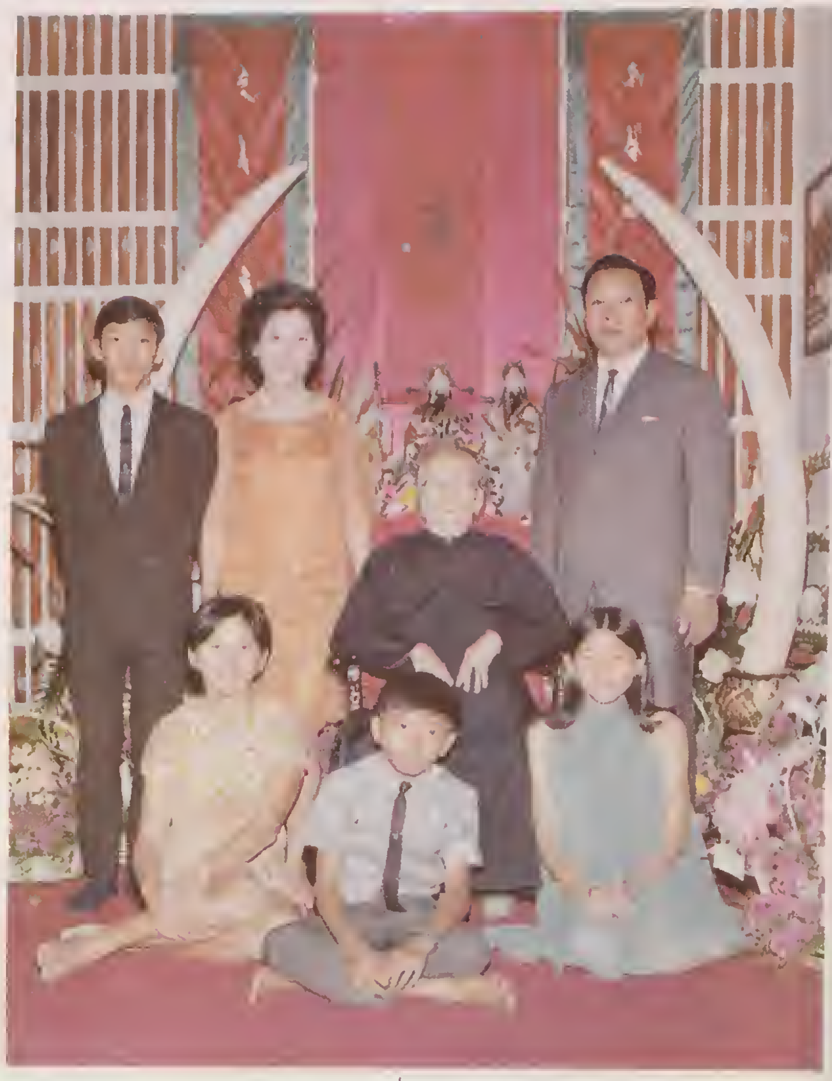
ประเทศสิงคโปร์-มาเลเซีย (20 กันยายน 2527)

ประเทศรัสเซีย-มองโกเลีย (24 กรกฎาคม 2529)

ลูกสาวรับพระราชทานปริญญาแพทยศาสตร์

ฉลองอายุครบ 84 ปี ให้มารดาที่บ้านเจียมอุดม (21 ธันวาคม 2511)

ลูก ๆ จัดเลี้ยงวันคล้ายวันเกิดให้คุณพ่อ

ลูกชายรับพระราชทานปริญญา สถาปัตยกรรมศาสตร์

หลานปู่คนแรก

หลานตาคนแรก

กับหลานที่มุมโปรดยามเช้า

หลานคนเล็ก

ระหว่างไปรักษาตัวที่เชียงใหม่ (24 กุมภาพันธ์ 2531)

ล่องแพจังหวัดกาญจนบุรี

เที่ยวชะอำกับครอบครัว (16 มีนาคม 2531)

ร่วมรับประทานอาหารเช้ากับลูกหลานที่บ้านเจียมอุดม (26 มีนาคม 2530)

พระธรรมคุณาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนฯ รดน้ำศพ นาย เลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2531

พล.ต.อ. ชุมพล โลหะชาละ อัญเชิญน้ำหลวงอาบศพ

พระพรหมคุณาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสระเกศ แสดงพระธรรมเทศนา ที่วัดพระเชตุพน เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2531

พระเทพโสภณ วัดพระเชตุพน กับ ครอบครัวนาย เลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม ในงานสวดพระอภิธรรม

ลูกหลานและญาติ ๆ ในงานสวดพระอภิธรรม

MR. YOSHIMASA HORIO เพื่อนสนิทชาวญี่ปุ่น เดินทางมาร่วมพิธีบำเพ็ญกุศล 100 วัน ณ พระวิหารทิศตะวันออก วัดพระเชตุพน

แขกผู้มีเกียรติในงานสวดพระอภิธรรม

พิธีกงเต็ก

ขอขอบพระคุณ

ข้าพเจ้า และครอบครัวขอกราบขอบพระคุณ
พระคุณเจ้า ท่านผู้มีเกียรติ และญาติมิตรทุกท่าน ที่ได้กรุณามาร่วมรดน้ำศพ
ร่วมทำบุญบำเพ็ญกุศลเป็นเจ้าภาพ และร่วมฟังสวดพระอภิธรรม
นำหรีด และผ้ามาเคารพศพ คุณเลื่อนศักดิ์ เจียมอุดม
ตลอดจนทุกท่านที่มีจดหมาย โทรเลข และโทรศัพท์ มาแสดงความเสียใจ
รวมทั้งได้มาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพในวันนี้
โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือทั้งแรงกายและแรงใจ
มาโดยตลอดตั้งแต่เจ็บป่วยจนถึงวาระสุดท้ายนี้
หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องในการรับรอง
ข้าพเจ้าและครอบครัวกราบขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นางศรีอุบล เจียมอุดม และครอบครัว
24 มีนาคม 2533

วัดพระเชตุพน

WAT PHRA CHETUPHON
(WAT PHO)

ภาพประวัติ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร

แผนที่แสดงพื้นที่
ภายในกำแพงพระมหานคร

คำปรารภ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือที่เรียกนามกันจนชินปากว่า "**วัดโพธิ์**" เป็นวัดใหญ่โตมโหฬาร ตั้งอยู่ด้านท้ายพระบรมมหาราชวัง มองดูยังวิจิตรงดงาม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ละลานตาซึ้งตรึงใจเมื่อเห็น มีอาณาบริเวณกว้างขวาง ทุกช่องทางมีสิ่งก่อสร้างสวยสด ปรากฏตามหลักฐานเชิงประวัติศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช

องค์พระปฐมบรมราชจักรีวงศ์ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงสละพระราชทรัพย์สินสิ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งยากแก่การที่จะคำนวณ ประมวลลงในการก่อสร้าง คัดเลือกช่างผู้ชำนาญงานทำการสถาปนาขึ้นไว้ในพระพุทธศาสนา แม้พระมหากษัตราธิราชเจ้าทุกพระองค์ ก็ได้ทรงสร้างเพิ่มเติมเสริมพระราชศรัทธา จนหาสถานที่จะทรงสร้างขึ้นอีกใหม่มิได้ เพราะไม่มีที่ว่างทุกช่องทุกตอน จะทำได้ก็แต่ปฏิสังขรณ์เท่านั้น

ยุคปัจจุบัน การปฏิสังขรณ์พระอารามนั้น ยังคงทำกันอยู่มิได้ขาดระยะ เพราะพระอาราม ได้ก่อสร้างมาเป็นเวลานาน ประมาณเกือบ ๒๐๐ ปี

ศิลปกรรมชั้นดีควรรักษา ถาวรวัตถุอันทรงคุณค่าทุกชนิด ตลอดถึงวิจิตรกรรมฝาผนังควรอนุรักษ์ไว้ เพื่อประโยชน์ในอันแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมแต่โบราณ มิฉะนั้นวัดจักไม่มีอะไรที่น่าดูน่าชม จักไม่มีใครนิยมที่จะไปทัศนา กาลเวลาเท่านั้นจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นชัด

ศิลปะชั้นนำและวัฒนธรรมประเพณี อันมีปรากฏแต่เก่าก่อน สมควรปฏิสังขรณ์ให้คงอยู่ท่านผู้ประสงค์จะทราบ จักเห็นได้จากภาพต่าง ๆ ที่อยู่ในหนังสือเล่มนี้ หรือในหนังสือเล่มอื่นที่พิมพ์เกี่ยวกับเรื่องของวัดพระเชตุพน

อันวัดพระเชตุพนในกาลทุกวันนี้ มีประชาชนทุกเพศทุกวัย ทั้งในประเทศและต่างประเทศพากันไปทัศนาเป็นกรณีพิเศษ หลั่งไหลไปสังเกตการณ์ให้ประจักษ์แจ้ง เพราะเป็นแหล่งที่จะแสวงหาความสงบใจโดยแนบเนียน นักเรียน นักธุรกิจ นิสิตและนักศึกษา มาขออนุญาตเข้าชมและนมัสการปูชนียวัตถุกันมาก ควรภาคภูมิใจให้มากยิ่ง

แท้จริงปูชนียวัตถุอันทรงค่ายิ่ง ควรแก่การยกย่องโดยแท้จริงนั้นคือ พระพุทธ-ไสยาส องค์มหึมา ใหญ่ยาวประมาณหนึ่งเส้นเศษ ชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความเคารพนับถือเป็นพิเศษ โดยเฉพาะชาวต่างประเทศ เมื่อเข้ามาสู่ประเทศไทย ต้องพยายามไปนมัสการพระพุทธไสยาสให้จงได้ ถ้ามิได้ไปนมัสการ จะถูกกล่าวขานว่าเหมือนมิได้ไปประเทศไทยแลนด์ แม้จะมีเวลาเพียงเล็กน้อยก็พยายามไปให้ได้ ไปนมัสการพระพุทธไสยาสให้สมใจ จักได้คุยอวดอ้างกับใคร ๆ ว่าไปเมืองไทย แม้จะไปซ้ำ ๆ ซาก ๆ ก็ยังอยากจะกล่าวขวัญถึงมิเว้นว่างและจืดจาง

เพราะเหตุผลดังกล่าวอ้างมาโดยตรง คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน มีกมลจิตตระหนักแน่ รู้แท้รู้ดีโดยชอบ ประกอบด้วยกตัญญูกตเวทีมั่นคง มองเห็นความดำรงอยู่มั่น มองเห็นความสำคัญของพระอาราม ที่ทรงนามกรอยู่คู่กับประเทศไทย ทั้งรู้ซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและถาวรวัตถุอันประณีตวิจิตรงามตา ปรารถนาความดำรงอยู่แห่งโบราณวัตถุนั้น ได้อนุรักษ์สิ่งสำคัญให้คงอยู่ แลดูด้วยสายตาคงสวยงามตามเดิมตลอดกาลนาน จึงทำการถ่ายภาพศิลปะและโบราณวัตถุในพระอารามไว้เป็นหลักฐาน

อนึ่ง เพื่อเป็นพยานอันมั่นคง คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน พร้อมด้วยสาธุชนหลายฝ่าย ได้ขวนขวายจัดทำบรรณกรรมตามดำริ ลงมติเป็นเอกฉันท์ อนุมัติให้จัดพิมพ์หนังสือ "**ภาพประวัติวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร**" พร้อมทั้งภาพและคำบรรยายครบถ้วน ประมวลเรื่องศิลปะโบราณวัตถุ พระพุทธปฏิมากรชิ้นสำคัญไว้ เพื่ออนุชนจักได้ศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้สืบต่อไป นี้เป็นจุดมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ที่งามไฉไลยิ่งนัก ไม่พักต้องกล่าวให้มากความออกไป

การจัดพิมพ์หนังสือนี้นั้น ได้สรรจัดพิมพ์เป็น ๒ ฉบับ คือ ภาษาไทยฉบับหนึ่ง ภาษาอังกฤษฉบับหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของประชาชนทั้งหลาย หาดูง่าย อ่านเข้าใจเนื้อความดีตลอดเล่ม

ทางวัดพระเชตุพนได้มอบหมายให้วุฒิกรผู้หนึ่ง ซึ่งมีฝีปากคายคมคือ *พระมหาอุดม อุตฺตมวีโร* เป็นผู้ยกร่าง แล้วนำมากางตรวจกันในหมู่กรรมการ ทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อพินิจมั่นเหมาะเป็นเอกฉันท์ประจักษ์ชัด จึงอนุมัติให้พิมพ์สู่บรรณโลกตามประสงค์ เพื่อความดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนาและพระอาราม ซึ่งมีนามว่า "**วัดพระเชตุพน-วิมลมังคลาราม**" สืบต่อไปอีกไกลโข และเพื่อโชว์ศิลปะวัฒนธรรมของชาติไทย ให้อยู่มั่นคง ตลอดกาลนาน

รตนตฺยานุภาเวน **รตนตฺยเตชสา**
นิพฺภยา โหถ นิทฺทุกฺขา **สทา โสตฺถี ภวนฺตุ โว**

ด้วยอำนาจเดชานุภาพแห่งพระรัตนตรัย จงเป็นพลวปัจจัยปกป้องคุ้มครองท่านทั้งหลายให้ปลอดจากภัย ไร้ทุกข์ เป็นสุขทั่วกัน ขอความเกษมสันติ์โสตถิ์ได้โปรดมีแก่ท่านทั้งหลายทุกเมื่อเทอญ.

(พระธรรมคุณาภรณ์)
อธิบดีสงฆ์ องค์ที่ ๑๓
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
กรุงเทพมหานคร
๑ ตุลาคม ๒๕๒๕

สารบัญ

๙ รัชกาลแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์

แถวบน

ซ้ายมือ **พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒** พระบรมราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เดิมเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) .

กลาง **พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช รัชกาลที่ ๑** ปฐมกษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ พระองค์ทรงเป็นผู้สถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานี โดยมีพระบรมมหาราชวังเป็นที่ประทับ และวัดพระเชตุพนเป็นพระอารามหลวง

ขวา **พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓** ทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน ครั้งใหญ่ ทรงใช้พระอารามแห่งนี้เป็นศูนย์กลางแห่งความรู้และการศึกษาเพื่อประชาชนทั่วไป

แถวกลาง

ซ้ายมือ **พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔** ซึ่งชาวต่างประเทศรู้จักดีในพระนาม **"คิงมงกุฎ"** ทรงเป็นนักโหราศาสตร์ที่มีผู้นิยมเลื่อมใส นอกจากนั้นยังทรงตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา ฝ่ายหินยาน

กลาง **พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช รัชกาลที่ ๕** ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเลิกทาสในประเทศไทย มีพระปรีชาสามารถ พระราชดำริวิจารณญาณทันสมัย ทรงส่งพระราชโอรสศึกษายังต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศตะวันตก

ขวา **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖** หรือ**สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า** ทรงได้รับการศึกษาอย่างดีเยี่ยม ทรงเป็นนักประพันธ์ กวี และนักปราชญ์ ก่อตั้งกองเสือป่าและลูกเสือ ส่งทหารอาสาไปร่วมรบกับพันธมิตรในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทรงพระราชทานนามสกุลแก่เจ้านายและข้าราชบริพาร

แถวล่าง

ซ้ายมือ **พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗** ระหว่างรัชกาลของพระองค์ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็น **"ปรมิตตาญาสิทธิราช"** ซึ่งมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ประชาชนเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

กลาง **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘** เสด็จสวรรคตเมื่อยังมีพระชนมายุน้อย และยังมิได้ทรงเข้าพระราชพิธีราชาภิเษก ผู้ที่ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระองค์คือ พระราชอนุชา

ขวา **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙** พระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบัน ทรงเป็นประดุจร่มโพธิ์ร่มไทรและศูนย์รวมกำลังใจของคนไทยทั้งชาติ ทรงอุทิศพระวรกายและพระราชทรัพย์ เพื่อทำนุบำรุงประเทศชาติทุก ๆ ทาง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็น **"ไท"** ตลอดกาลของเราชาวไทยทั้งประเทศ

พระบรมมหาราชานุสาวรีย์ แห่ง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช รัชกาลที่ ๑

ผู้ทรงปฏิสังขรณ์ และสถาปนาวัดพระเชตุพน จนรุ่งเรือง ทรงอัญเชิญพระพุทธรูปต่าง ๆ จากหลายจังหวัด มาประดิษฐานไว้ตามพระวิหาร พระระเบียง และสิ่งสำคัญต่าง ๆ รวบรวมเก็บรักษาเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาส สักการะบูชาตราบเท่าทุกวันนี้ โดยเฉพาะพระบรมอัฐิของพระองค์ก็ได้บรรจุอยู่ในพุทธอาสน์ (ฐานชุกชี) ของพระพุทธเทวปฏิมากร (พระประธาน) ในพระอุโบสถ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ผู้ทรงสถาปนาวัดพระเชตุพน เป็น "มหาวิทยาลัยเปิด" เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการศึกษา และความรู้รอบตัวสำหรับพสกนิกรทุกคน ศิลาจารึก ณ วัดนี้มีข้อความเป็นสาระประโยชน์มาก โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน พร้อมกับก่อสร้างเพิ่มเติมในปี พ.ศ. ๒๓๗๕ ใช้เวลาในการดำเนินการถึง ๑๖ ปี จึงแล้วเสร็จ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ เสด็จฯ ทางสถลมารค พระราชทานผ้าพระกฐิน ณ วัดพระเชตุพน ที่เห็นนี้เป็น **ขบวนพยุหยาตรา** เมื่อประมาณ ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว

ภูมิพโลภิกขุ หรือ **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙**
ขณะทรงผนวชในพระบวรพุทธศาสนา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ตามโบราณราชประเพณี และประเพณีนิยมของพุทธศาสนิกชนชายไทย

พระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและพระอาราม ตามพระราชประสงค์ขององค์พระมหากษัตริยาธิราช แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ยั่งยืนอยู่คู่ชีวิตของประชาชนชาวไทยตราบเท่าทุกวันนี้ รวมทั้งวัดพระเชตุพน ซึ่งเป็นพระอารามหลวง สามารถดำรงถาวรมาเป็นเวลาประมาณ ๑๕๕ ปี

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๗ สมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงเป็นอธิบดีสงฆ์ องค์ที่ ๒ แห่งวัดพระเชตุพน (พ.ศ. ๒๓๕๖-๒๓๘๖)

ทรงได้รับการยกย่องเทอดทูนพระเกียรติคุณว่าทรงเป็นรัตนกวีในเชิงโคลงและฉันท์ ทรงนิพนธ์บทกวีทั้งร้อยกรองและร้อยแก้ว เป็นวรรณกรรมล้ำค่าและเป็นมรดกชิ้นเอก

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (ปุ่น ปุณฺณสิริ) องค์ที่ ๑๗ สมัยรัชกาลที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และอธิบดีสงฆ์องค์ที่ ๑๑ แห่งวัดพระเชตุพน มีผู้นิยมเรียกท่านว่า "สมเด็จป๋า" ทรงมีความสามารถทางด้านภาษาบาลี พระธรรม ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน เคยเสด็จไปเผยแพร่พระพุทธศาสนา ถึง ประเทศอินเดีย อังกฤษ มาเลเซีย สหรัฐฯ และยุโรปบางประเทศ ทรงริเริ่มตั้งมูลนิธิทุนพระพุทธยอดฟ้าฯ ไว้ทนุบำรุงพระอาราม ทรงเป็นนักพัฒนาที่ยิ่งใหญ่ สิ้นพระชนม์ด้วยโรคมะเร็ง เมื่อพระชนมายุได้ ๗๘ พรรษา

พระธรรมคุณาภรณ์ (สง่า ปภสฺสโร ป.ธ. ๘)

อธิบดีสงฆ์องค์ที่ ๑๓ วัดพระเชตุพน เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

พูดจริงทำจริง เป็นสิ่งประเสริฐ มีผลเลิศยิ่ง พูดไม่จริงทำไม่จริง ประวิงเวลา หาสาระประโยชน์ไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นทุกคนอย่านิ่งเฉยจนเลยเวลา จงหมั่นศึกษาหาความรู้มาสู่ตน เพื่อเป็นมงคลอันสูงศักดิ์ จงพิทักษ์ทรัพย์สินที่แสวงหามาได้ จ่ายให้มีประโยชน์แก่ตน ไม่ยากจนขัดสนสิ้นทรัพย์อัปประภาค ไม่อยากถูกประณามเย้ยเยาะ จงปฏิบัติตนให้เหมาะแก่สถานะทุกสิ่ง คือ พูดจริงทำจริงทุกเมื่อเทอญฯ

ไปวัดโพธิ์

โดย **ม.ร.ว. สุมนชาติ สวัสดิกุล**

ข้าพเจ้ารู้จักวัดโพธิ์มาตั้งแต่ยังเด็ก ชอบไปเที่ยววัดโพธิ์เสมอเมื่อมีงาน เพราะงานวัดโพธิ์ในเดือนเมษายนทุก ๆ ปีนั้น สนุกนัก เขตวัดก็กว้างขวาง ลานที่ก่อพระทรายก็กว้างกว่าวัดอื่น ๆ ขนทรายไปก่อพระเจดีย์กันสนุก ของเล่นก็มีขายมาก ละครลิงก็มีดู แล้วยังได้ไปไหว้พระนอนองค์ใหญ่ที่น่าสนใจอีกด้วย เพราะรู้สึกว่าใหญ่เหลือเกิน

สมัยเรียนหนังสือ ได้อ่านหนังสือ **"พลเมืองดี"** ทำให้เกิดความสนใจในวัดโพธิ์มากขึ้น เพราะเป็นวัดที่รู้จักและมีเรื่องราวอยู่ในหนังสือนั้น ครูเคยเล่าให้ฟังถึงเรื่อง **พระนอนวัดโพธิ์ ว่าเป็นพระนอนที่ใหญ่มาก** ในบรรดาพระนอนขนาดใหญ่ที่มีอยู่สี่องค์ด้วยกัน พระนอนวัดโพธิ์นับว่ายาวเป็นที่สองรองจากพระนอนจักรสีห์ ครูเคยพาไปเที่ยววัดโพธิ์ คือไปนมัสการพระนอนองค์นี้ และไปวิ่งเล่นในบริเวณสวนปีนเขาและดูเต่าดูปลาในสระ เป็นการสนุกอีกอย่างหนึ่ง

ครั้นโตขึ้นได้เรียนมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านวิชาอักษรศาสตร์ ก็ได้มารู้จักวัดโพธิ์ในลักษณะใหม่ ครู บาอาจารย์ท่านสอนให้รู้ว่า *วัดโพธิ์เป็นวัดสำคัญของบ้านเมือง เป็นที่รวบรวมศิลปของชาติเป็นสถานศึกษาหาความรู้ในวิชาชีพชั้นสูง ใครจะเรียนเป็นนักกลอน จะเรียนการช่าง ช่างเขียน ช่างแกะสลัก ช่างพระพุทธรูป ช่างก่อสร้าง ฯลฯ จะเรียนเป็นหมอยา หมอนวด ก็มาเรียนด้วยตนเองที่วัดโพธิ์ เพราะมีศิลาจารึก มีสิ่งก่อสร้างตัวอย่างตลอดจนต้นไม้ที่จะใช้เป็นยาสมุนไพรอยู่อย่างพร้อมเพรียง ตำรายาก็มีอยู่เต็มไปหมด ไม่ว่าจะเป็นโรคอะไร มีคำอธิบายบอกวิธีรักษาไว้ทั้งนั้น* ทำให้รู้จักวัดโพธิ์เพิ่มขึ้นอีกลักษณะหนึ่ง

ดังกล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ชัดเจนว่า วัดโพธิ์เป็นวัดที่น่าไป เป็นวัดที่น่าดูในทุกลักษณะ จะเที่ยวอย่างสนุกสนานก็ได้ จะเที่ยวอย่างหาความรู้ก็ได้ จะไปทำบุญทำกุศลก็ได้ โดยเฉพาะในด้านแสวงหาความรู้ วัดโพธิ์ให้ความรู้แก่ผู้ไปศึกษาได้มาก แต่จะได้ความรู้มากขึ้นถ้าผู้ใฝ่ใจในเรื่องวัดโพธิ์จะได้ศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ในหนังสือ **"ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน"** เสียก่อน หนังสือเล่มนี้มีอยู่สองเล่ม การอ่านต้องอ่านนานสักหน่อย และเมื่ออ่านก็ไม่ค่อยจะน่าอ่านนัก เพราะไม่ใช่หนังสืออ่านเล่น ๆ ต้องอ่านกันจริง ๆ อ่านให้ละเอียดแล้วค่อยไปวัดโพธิ์

เที่ยววัดโพธิ์เพื่อหาความรู้นั้น ถ้าจะเที่ยวอย่างละเอียดต้องไปบ่อย ๆ ดูคราวละเล็กคราวละน้อย เที่ยวดูวัดโพธิ์ถ้าดูอย่างสักแต่ว่า ดูให้ทั่ว ๆ หรือสักแต่ว่าดู ดูพอรู้จักสถานที่ก็ใช้เวลาราว ๆ ๑ ชั่วโมง แต่ถ้าจะดูพอรู้เรื่องบ้างจะต้องใช้เวลาราว ๆ ๓ ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย ทางที่ดีค่อย ๆ ดู ดูหลาย ๆ วัน

วันละ ๒–๓ อย่างก็จะเกิดประโยชน์ในด้านการศึกษา ถ้าจะดูอย่างนักท่องเที่ยว คือเที่ยวถ่ายรูปวัดโพธิ์ก็น่าดูมากเหมือนกัน เพราะมีที่ที่จะถ่ายรูปได้สวย ๆ หลายแห่ง มีมุมดี ๆ หลายมุม

พอเข้าไปในพระระเบียงพระอุโบสถ ก็จะรู้สึกแปลก วัดนี้มีระเบียงสองชั้นผิดกับวัดอื่น แลดูงาม จะดูจากข้างนอก ดูข้างใน หรือดูลงมาจากบนอากาศ จะเห็นงามทั้งสิ้น พระระเบียงชั้นนอก มีพระพุทธรูปตั้งเป็นแถวแต่น้อย มีจารึกโคลงกลอนกลบทอยู่บ้าง พระระเบียงชั้นในมีจารึกตั้งแต่ข้างบน ตามทิศทั้ง ๔ มีรายชื่อหัวเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ทางทิศนั้น ๆ จากกรุงเทพฯไปจดเหนือ ตะวันออก ตะวันตก และทิศใต้ เป็นการแสดงทางวิชาภูมิศาสตร์ พระระเบียงชั้นในนี้ตามเสาทุกต้นมีจารึก โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน อันเป็นแบบฉบับของตำราการแต่งบทกวีนิพนธ์ ในวิชาภาษาไทยซึ่งจะหาดูจากที่ใดในโลกนี้ไม่ได้เลย พระพุทธรูปที่อยู่ที่พระระเบียงนั้นเล่าก็งามน่าดูอย่างยิ่ง แต่เดิมการปฏิสังขรณ์วัดนี้ ครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้น คงจะมีความมุ่งหมายว่า จะรวบรวมพระพุทธรูปเก่าบรรดามีในหัวบ้านหัวเมืองร้างทั้งภาคใต้ฝ่ายเหนือมาไว้ในที่นี้ วัดจึงมีพระพุทธรูปมากมายนับได้จำนวนพัน และพระที่มีทุกองค์เป็นพระเก่าทั้งนั้น มีพระใหม่ที่สร้างพร้อม ๆ กับวัดอยู่เพียง ๒ องค์เท่านั้น คือพระป่าเลไลย และพระพุทธไสยาส นอกนั้นเป็นพระที่รวบรวมมาจากที่อื่นทั้งสิ้น แต่ในการปฏิสังขรณ์นั้นต้องทำให้งาม เช่นพระในพระ–ระเบียงซึ่งได้มาขนาดไม่ค่อยเท่ากัน ก็จำต้องพอกปูนทำให้ได้ขนาด มองเห็นเป็นลักษณะเดียวกันทั้งสิ้น แต่ในสมัยนี้เมื่อชำรุดทรุดโทรมปฏิสังขรณ์ใหม่ กะเทาะปูนเก่าออกปรากฏว่า พระเก่า ๆ ที่พระระเบียงนั้นที่นับว่างามมีอยู่มาก มีทั้งสุโขทัย อู่ทอง และอยุธยาสมัยอื่น ๆ เป็นพระสัมฤทธิ์หล่องาม หากกะเทาะออกแล้วทิ้งเนื้อสัมฤทธิ์ไว้ไม่ลงรักปิดทองดังที่กระทำอยู่แล้ว คุณค่าของพระพุทธรูปในพระระเบียงนี้จะมีมากยิ่งล้น เพราะได้เห็นเนื้อแท้และฝีมือช่างสมัยนั้น ๆ อย่างแท้จริง เพียงแต่พระระเบียงก็มีเรื่องที่จะพูดยืดยาว ในวิหารทั้งสี่ทิศก็มีพระพุทธรูปเก่างาม ๆ ทั้งสิ้น ล้วนเป็นพระที่มีค่าทั้งในทางฝีมือและทางวัตถุที่นำมาสร้าง และงามประหลาดกว่าพระพุทธรูปในวัดอื่น ๆ นักเลงเล่นพระหลงเข้ามาในวัดโพธิ์กว่าจะออกไปได้ก็เห็นจะหลายเวลา

ที่น่าเสียดายอย่างยิ่งก็คือ บรรดารูปภาพต่าง ๆ ที่ได้เขียนขึ้นไว้ ลบเลือนไม่มีเหลือ เพราะรูปภาพในพระวิหารทั้งสี่ทิศนี้ มีเรื่องราวและฝีมือที่น่าดูน่าสนใจทั้งสิ้น ยังพอรู้อยู่ว่าห้องใดมีภาพอะไรก็เพราะมีจารึกเหลืออยู่ จารึกที่สำคัญที่สุดคือ จารึกแผ่นใหญ่ในพระวิหารด้านตะวันออก เป็นเรื่องราวของการปฏิสังขรณ์วัด

พระอุโบสถวัดนี้ ทรวดทรงงามตา รอบ ๆ กำแพงแก้วมีซุ้ม มีสางแปลง รูปร่างแปลกกว่าสัตว์ชนิดอื่นที่เคยเห็นเฝ้าประตูกำแพงแก้วทุกด้าน ที่ระเบียงเบื้องบนมีภาพหินสลักเรื่องรามเกียรติ์รอบพระอุโบสถ ภาพหินสลักนี้งามตายิ่งนัก ทุกภาพมีคำโคลงกำกับบรรยายภาพไว้ ภาพละโคลง คำโคลงบางบทลบเลือนไป ทั้งฝีปากกวีที่แต่งโคลงทั้งภาพที่สลักไว้เป็นศิลปที่มีค่าอันสูงล้น

พระพุทธเทวปฏิมากร อันเป็นพระประธานในพระอุโบสถ ตั้งอยู่บนฐานสูงเด่นเห็นชัดฝีมืองามมิใช่น้อย ในพระอุโบสถเองก็ประดับประดาเครื่องบูชางดงาม แต่แสงไฟสมัยใหม่ที่ประดับไว้นั้น ทำให้คลายความศักดิ์สิทธิ์ลงไปบ้าง ภาพภายในพระอุโบสถยังงามน่าดู มีเรื่องสวรรค์ชั้นต่าง ๆ เรื่องมโหสถ และเรื่องพระสาวกเอตทัคคะเป็นต้น บานประตูพระอุโบสถด้านนอก เป็นบานประตูประดับมุก ภาพรามเกียรติ์ฝีมือสลักงามละเอียดนักหนา ทั้งท่าทางของพระยายักษ์ พระยาวานร ดูมีชีวิตจิตใจชวนให้ชม และถ้าพิจารณาด้วยความพินิจพิเคราะห์ แล้วจะยิ่งเพิ่มความสนใจยิ่งขึ้นอีกมาก ส่วนด้านในนั้น เป็นลายรดน้ำรูปพัดยศสำหรับสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ ทั้งฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสีในกรุงและหัวเมือง นอกจากนี้ถ้าจะศึกษาเรื่องลวดลายต่าง ๆ ก็ศึกษาได้ในพระอุโบสถนี้ มีลายดอกไม้ก้านแย่ง ลายแก้วชิงดวง ลายดอกไม้ร่วง นกกินบัว ฯลฯ อีกมากสุดที่จะพรรณนา

ภาพนอกพระอุโบสถ มีเจดีย์สร้างไว้เป็นระเบียบน่าชม ถ้าพิจารณาดูผังวัดโพธิ์นี้ให้ละเอียดแล้วจะเห็นว่าเป็นแบบย่อมุมไม้สิบสองโดยตลอด เจดีย์ที่สร้างเป็นแบบและลักษณะเดียวกัน วางไว้เป็นระเบียบเรียบร้อยไม่เกะกะเหมือนวัดอื่น ๆ มีอยู่เป็นหมู่ ๆ ดูงามยิ่งนัก การสร้างพระเจดีย์ไว้มาก ๆ โดยมิได้บรรจุสิ่งใดไว้นั้น เป็นทางที่จะให้คิดได้ว่า เป็นการสร้างไว้สำหรับบรรจุพระอัฐิหรืออังคารเจ้านายในราชตระกูลก็เป็นได้ แต่ในบริเวณพระมหาเจดีย์มีเจดีย์ใหญ่สี่องค์ เดิมมีเพียงองค์เดียวซึ่งสร้างพร้อม ๆ กับวัดในสมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นที่บรรจุพระพุทธรูปพระศรีสรรเพ็ชญ์ พระพุทธรูปหุ้มทองคำที่ชำรุดอัญเชิญมาแต่กรุงเก่า ภายหลังก็ได้สร้างเพิ่มขึ้นเป็นอนุสรณ์แห่งพระมหากษัตริย์ ๔ พระองค์แรกในพระบรมราชจักรีวงศ์นี้

นอกจากบริเวณพระมหาเจดีย์ก็มี สระเขามอ วิหารพระพุทธไสยาส ศาลาการเปรียญ และศาลาเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกมากมาย ศิลาจารึก คำโคลงโลกนิติของกรมสมเด็จพระเดชาดิศร อยู่ด้านนอกของพระมณฑปจารึกลิขิตขบวนพยุหยาตราทางสถลมารคและชลมารคของกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ก็อยู่ในบริเวณพระมหาเจดีย์ และยังมีกฤษณาสอนน้อง อัษฎาพานร คำฉันท์ ฯลฯ จารึกไว้อีกด้วย การพรรณนาถึงความรู้อันควรศึกษาในวัดนี้มีมากมาย แต่สถานที่ที่ผู้ใฝ่ใจในวิชาอักษรศาสตร์ไม่ควรลืมที่จะชมก็คือตำหนักกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส กวีเอกของชาติไทย ซึ่งอยู่ในบริเวณวัดด้านใต้ ตำหนักนี้มีบริเวณกว้างขวาง มีศาลารับแขก มีหอฉัน ซึ่งใช้เป็นที่ประชุมสงฆ์ มีห้องบรรทม ห้องทรงพระอักษร ณ ตำหนักนี้เป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิธาตุของกรมสมเด็จพระองค์นี้ด้วย บริเวณตำหนักเป็นที่ร่มเย็น ในสมัยเมื่อยังไม่มีตึกแถวท่าเตียน คงจะแลโล่งตลอดไปจนถึงลำน้ำเจ้าพระยาจากห้องพระอักษร จะแลเห็นลำน้ำนั้นได้อย่างสบาย ลมเย็นจากลำน้ำและภาพจากลำน้ำนั้น คงจะทำให้ทรงปลอดโปร่งพระหฤทัย ที่จะทรงพระนิพนธ์ลิลิตเตลงพ่าย โคลงฉันท์ กาพย์กลอนได้เป็นอย่างดี และคำว่า **"กวีฤๅแล้งแหล่งสยาม"** ในท้ายสมุทรโฆษคำฉันท์ ก็จะออกมาจากตำหนักอันแสนสำราญนี้ นี่คือ **"วัดโพธิ์"**

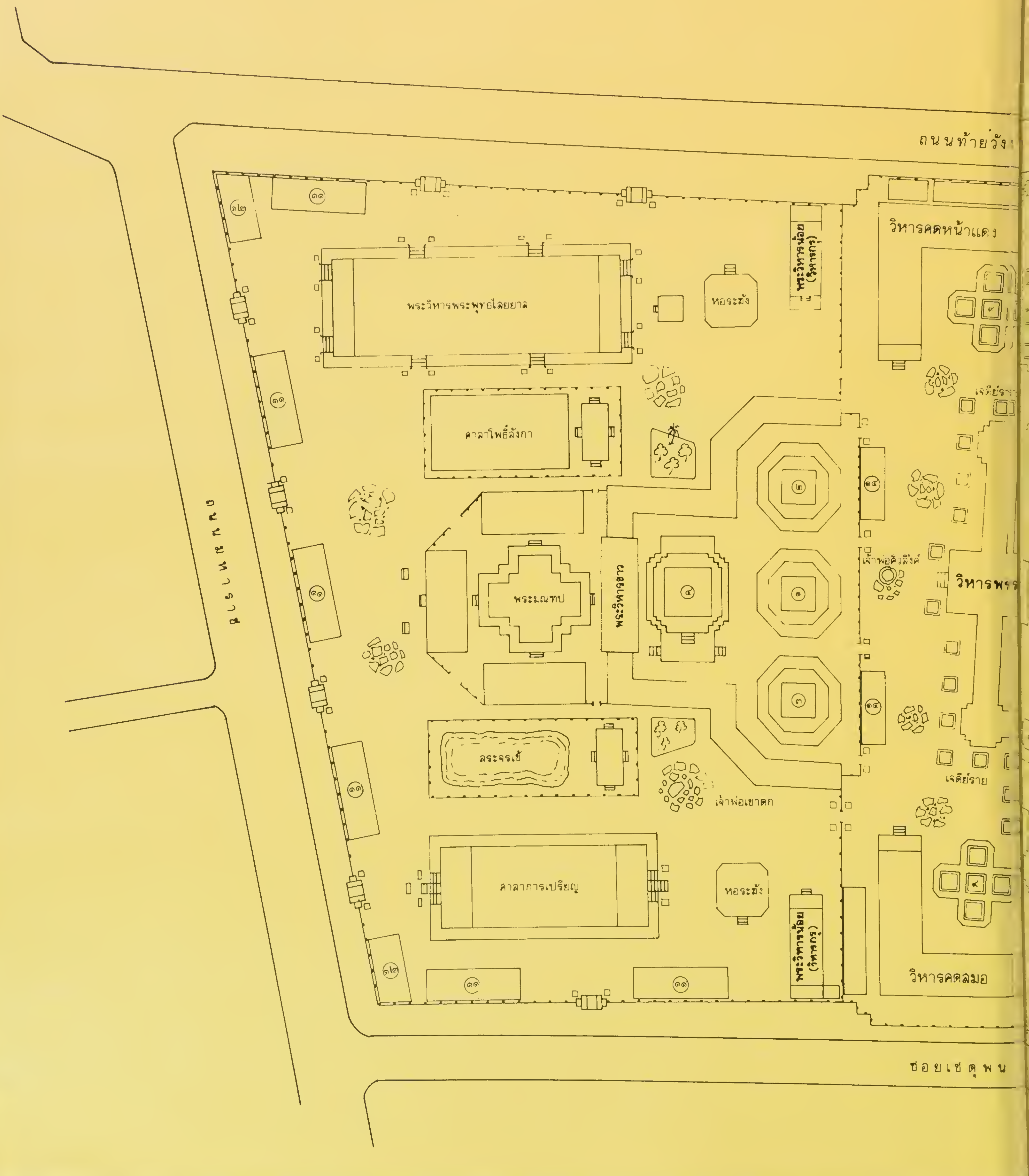
สิ่งที่ควรชมอย่างยิ่งในวัดโพธิ์ นอกเหนือไปจากที่ได้พรรณนามาก็คือ *ความอุตสาหะของคณะภิกษุ-สงฆ์ในวัดนี้ ในการที่บูรณะปฏิสังขรณ์วัดนี้อยู่ตลอดเวลา* ข้าพเจ้าไปวัดโพธิ์เห็นวัดโพธิ์ค่อนข้างจะทรุดโทรม ได้เห็นวัดโพธิ์ที่โทรมมากจนน่าสลดใจ และได้เห็นวัดโพธิ์ที่สดใสขึ้นในระยะนี้ รู้สึกปลื้มปิติในการบูรณะปฏิสังขรณ์ให้เข้าสู่สภาพเดิมเป็นอย่างยิ่ง วัดโพธิ์เป็นวัดที่ข้าพเจ้ามีความสนใจ เป็นวัดที่ข้าพเจ้ารัก เพราะเป็นวัดที่ให้ความสนุกสนานเมื่อวัยเด็ก และเป็นวัดที่ให้การศึกษาในวิชาการด้านต่าง ๆ เมื่อเติบโตขึ้น

ข้าพเจ้าใคร่ขอชวนเชิญท่านผู้สนใจในศิลปกรรมของชาติ สนใจในการแสวงหาความรู้ ช่วยกันบูรณะปฏิสังขรณ์วัดโพธิ์ จะบูรณะในด้านใดก็ตามเป็นที่น่าอนุโมทนาทั้งสิ้น และยิ่งร่วมกันช่วยบริจาคทุนทรัพย์เพื่อร่วมบุญร่วมกุศลในการปฏิสังขรณ์ให้ยืนยงคงอยู่ เป็นที่สำหรับศึกษาศิลปของชาติสำหรับกุลบุตรกุลธิดาด้วยแล้ว ก็ยิ่งได้กุศลมากขึ้น.

เขตพุทธาวาส

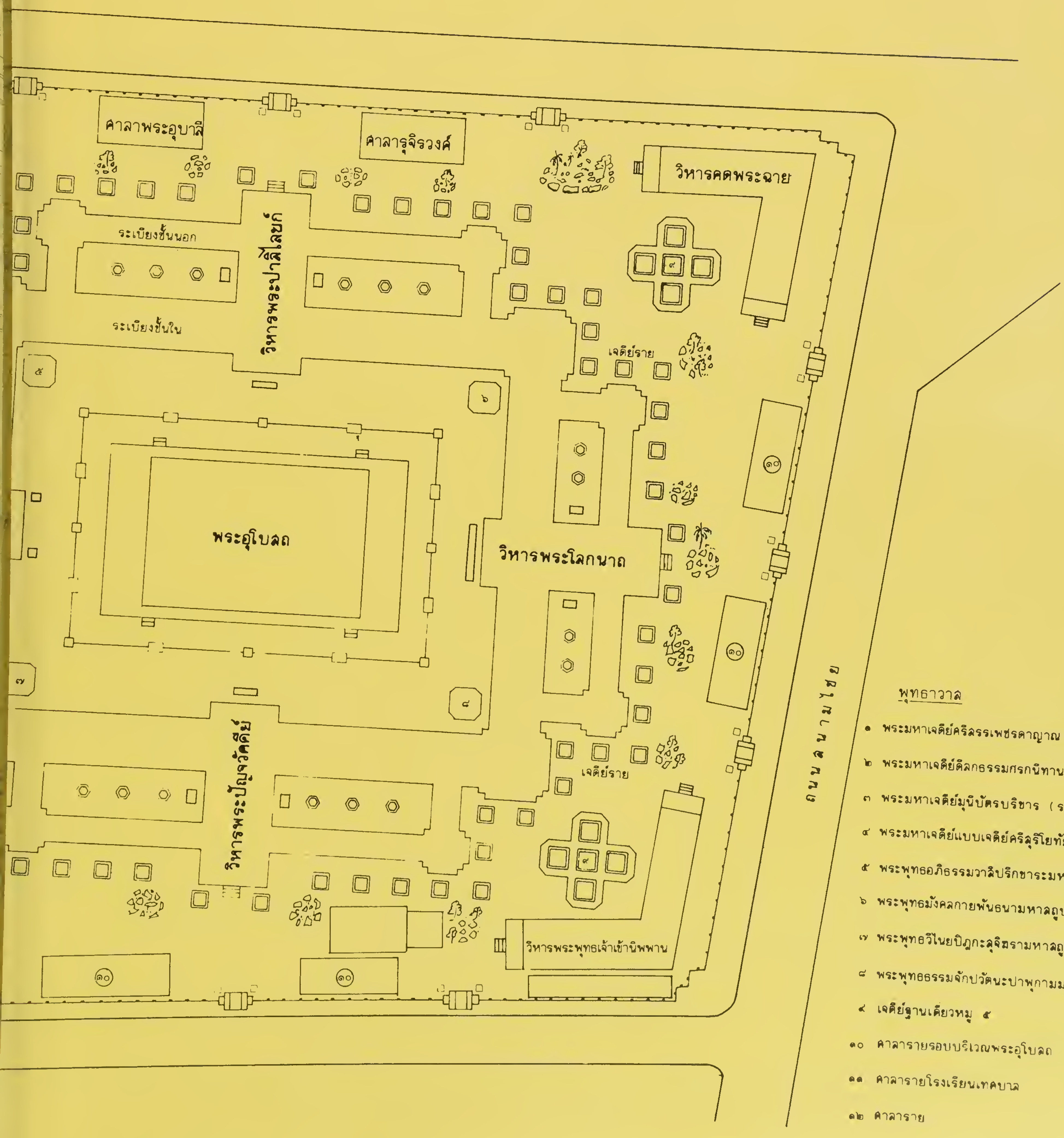
แผ

วัดพระเชตุพ

วณพุทธาวาส

มังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

พุทธาวาส

๑ พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชรดาญาณ (ร.๑)
๒ พระมหาเจดีย์ดิลกธรรมกรกนิทาน (ร.๒)
๓ พระมหาเจดีย์มุนิบัตรบริขาร (ร.๓)
๔ พระมหาเจดีย์แบบเจดีย์ศรีสุริโยทัย (ร.๔)
๕ พระพุทธอภิธรรมวาสิปริกขาระมหาสถูป
๖ พระพุทธมังคลกายพันธนามหาสถูป
๗ พระพุทธวินัยปิฎกะสุจิฆรามหาสถูป
๘ พระพุทธธรรมจักปวัตนะปาพุกามมหาสถูป
๙ เจดีย์ฐานเดียวหมู่ ๕
๑๐ ศาลารายรอบบริเวณพระอุโบสถ
๑๑ ศาลารายโรงเรียนเทศบาล
๑๒ ศาลาราย

ประตูเสด็จ ซุ้มประตูทรงมงกุฎ ซึ่งเป็นสัญญลักษณ์แห่งพระอารามหลวง เดิมมีประตู ๓ ประตู ถูกรื้อและสร้างใหม่ ๑๖ ประตูงดงามยิ่งกว่าเก่า นอกจากทรงมงกุฎแล้ว พึงสังเกตศิลปะย่อมุมไม้สิบสองตรงช่วงล่าง และกระเบื้องที่ใช้ตกแต่ง

เกย เป็นที่สำหรับพระมหากษัตริย์เสด็จทรงราชยานเสลี่ยง

ที่คอใต้ทับบน ซุ้มประตูทรงมงกุฎ เป็นรูปมังกรปูนปั้นประดับ ตกแต่งด้วยลวดลายอย่างมีชีวิตจิตใจ

ประตู เข้า - ออก วัดพระเชตุพน

ในภาพนี้จะได้เห็นเจดีย์ ๓ ประเภทคือ **๑. พระมหาเจดีย์** ประจำรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔ วัดที่มีพระมหาเจดีย์ประจำพระเจ้าแผ่นดิน ประเทศไทยมีเพียงวัดพระเชตุพน เท่านั้น สมกับคำคมที่ว่า **หนึ่งไม่มีสองต้องวัดโพธิ์ ๒. เจดีย์หมู่ฐานเดี่ยว** มี ๕ องค์ สร้างไว้ ๔ หมู่ รวม ๒๐ องค์ **๓. เจดีย์รายรอบพระอุโบสถ**ส่วนนอก สร้างหักมุมไปตามพระระเบียง ทำให้เกิดเป็นมุมไม้สิบสองด้วย จึงดูงดงามไม่เกะกะ มีจำนวน ๗๑ องค์ สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๓

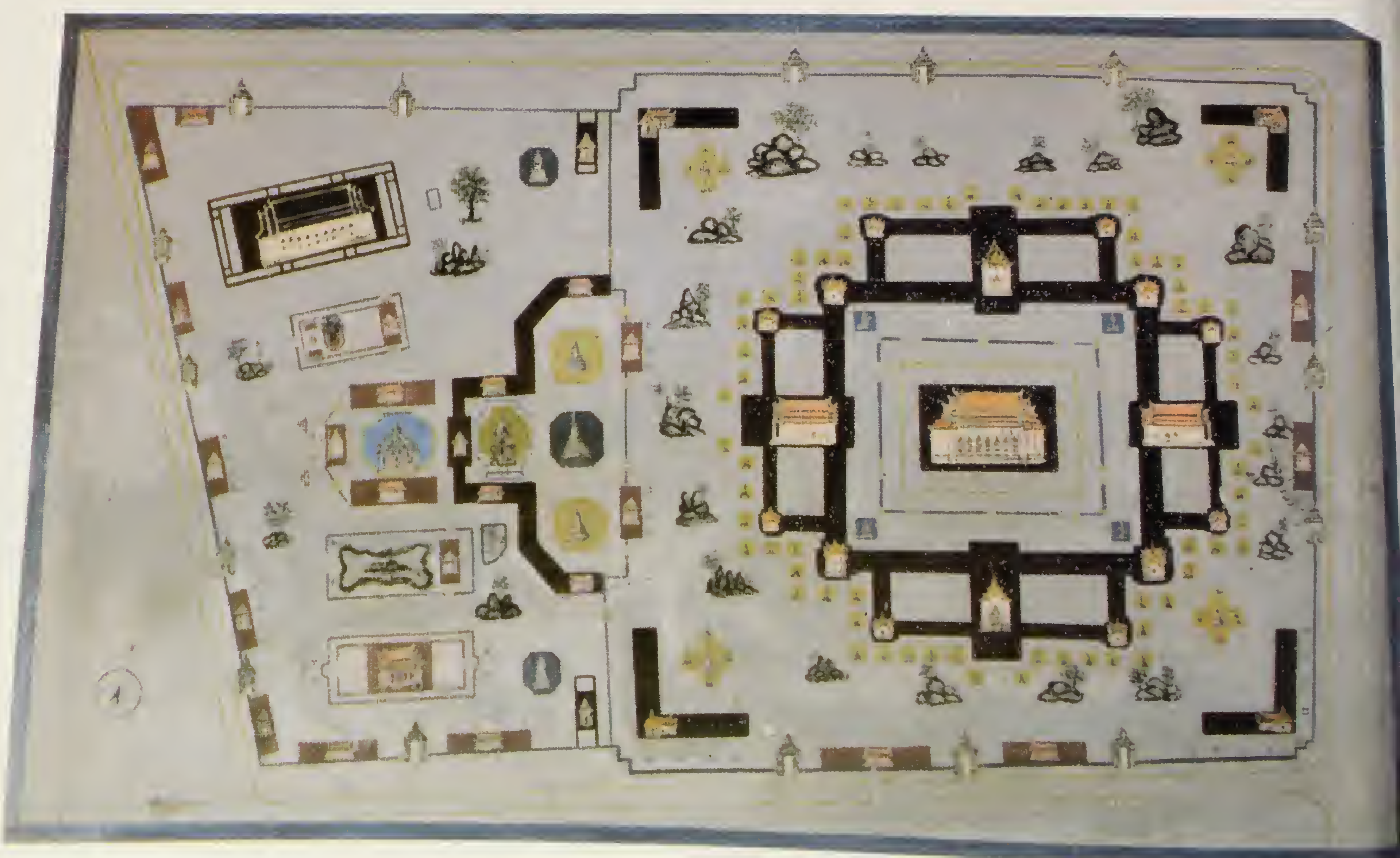
มุมสง่า และสงบ พระอุโบสถดูเด่นเป็นสง่าท่ามกลางพระวิหารทิศ พระระเบียงชั้นใน และชั้นนอก วัสดุมุงหลังคาพระอุโบสถ และลวดลายแลดูเด่นสะดุดตา

เจดีย์ราย แลเห็นพระวิหารทิศต่าง ๆ จะสังเกตเห็นว่าการวางแบบแปลน ทำได้อย่างประณีต และมีระเบียบ

แผนที่แสดงบริเวณเขตพุทธาวาส ของวัดพระเชตุพน วาดไว้ที่ศาลารายด้านทิศใต้ เขตพุทธาวาส คือ บริเวณที่ประกอบด้วยพระอุโบสถ พระมหาเจดีย์ และปูชนียสถานต่างๆ แสดงให้เห็นการวางแบบแปลนแผนผังอย่างพอเหมาะมีระเบียบของคนสมัยโบราณ

ภาพแกะสลักไม้ลายนูนระบายสีธรรมชาติ เป็นเรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครขี่ม้ามังกรเสียทีชีเปลือย จนฤๅษีมาช่วยไว้ได้ ภาพต่าง ๆ เหล่านี้ หาดูได้ตามศาลาราย และในพระวิหารทิศตะวันตก ซึ่งจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ไว้ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้มีโอกาสศึกษา

ฤาษีดัดตน พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า **อโรคยา ปรมา ลาภา** คือความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ พุทธศาสนิกชนตระหนักถึงความหมายของพระพุทธพจน์นี้ดี

ภาพฤาษีดัดตนเหล่านี้ สาธิตการบริหารร่างกายเพื่อสุขภาพหรือแก้ไขความไม่สมบูรณ์ทางกาย เป็นต้นว่า ขาเข็ง หลังแข็ง ฯลฯ แต่เดิมมีอยู่ราว ๘๐ ท่า พร้อมด้วยคำบรรยายบนแผ่นศิลา แต่ปัจจุบันนี้เหลือน้อยมาก หากไม่มีการปฏิสังขรณ์หรือบำรุงรักษา ก็คงเหลืออยู่แต่ในหน้าประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีเท่านั้น

ฤๅษีดัดตนในวัดพระเชตุพน เป็นผลมาจากพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ โปรดให้สร้างไว้เป็นทาน เมื่อทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนทั้ง ๒ สมัย เท่าที่ทราบมา เดิมองค์ฤๅษีดัดตนทำด้วยดินในสมัยรัชกาลที่ ๑ และทำใหม่เป็นเนื้อดินผสมดีบุก ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ทุกวันนี้เหลือน้อย แต่ละท่ามีคำอธิบายเป็นคำโคลงของกวีมีชื่อเสียงสมัยรัชกาลที่ ๓ จารึกหินอ่อนประดับที่รูปฤๅษี ซึ่งตั้งไว้ข้างผนังศาลาราย (ตอนนี้รื้อมาตั้งไว้ที่เขาฤๅษีดัดตนด้านใต้ของวิหารทิศพระปัญจวัคคีย์)

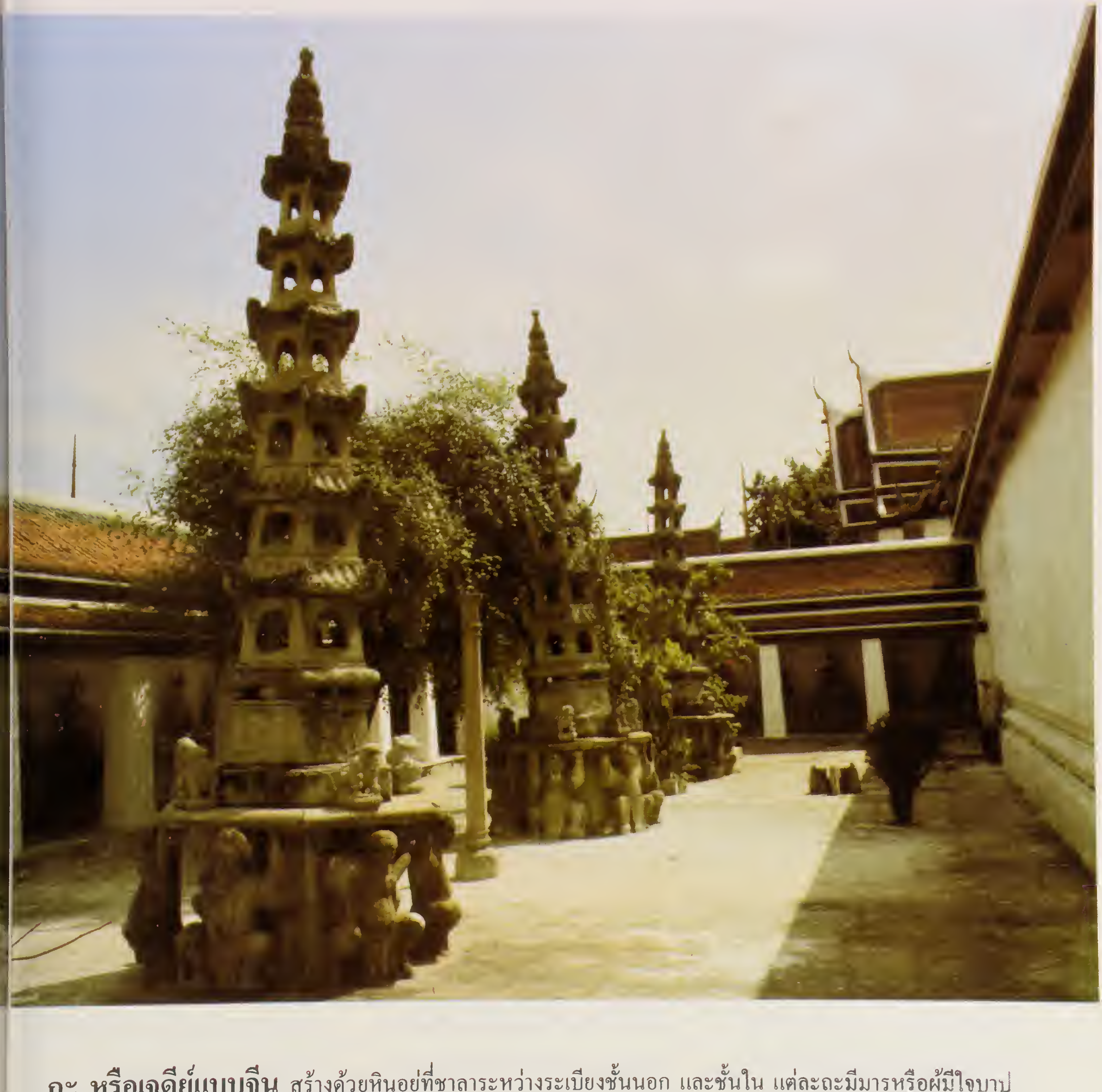
สิงโตจีน ทำด้วยหินเขียว ยืนเฝ้าอยู่สองข้างประตูพระระเบียงชั้นนอกทางเข้าสู่พระอุโบสถ ด้านซ้ายเป็นตัวเมีย ด้านขวาเป็นตัวผู้ สิงโตจีนเป็นสัตว์ประหลาดคล้ายหมาจูใหญ่ ใครได้เห็นก็ถือว่าเป็นผู้มีบุญ คติจีนโบราณเชื่อกันว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ เป็นสิริมงคลแก่ผู้พบเห็น และถือว่าเป็นเครื่องหมายแห่งอำนาจ (ป้องกันและขับไล่สิ่งชั่วร้าย) ความผาสุกรื่นเริงบันเทิงใจ ดังที่นิยมเชิดสิงโตในเทศกาลตรุษจีน เป็นต้น เขาอาจผูกโบแดงรอบคอสิงโตตัวผู้เพื่อแสดงความรื่นเริงยิ่งกว่าเดิม

สิงโตตัวผู้และตัวเมีย ตัวผู้ตามปกติมีไข่มุกก้อนใหญ่ ก้อนหนึ่งในปากหรือเล่นกับไข่มุกที่เท้า แต่ตัวเมียจะอุ้มหรือเล่นอยู่กับลูกอย่างน้อย ๑ ตัว

ถะ หรือเจดีย์แบบจีน สร้างด้วยหินอยู่ที่ชาลาระหว่างระเบียงชั้นนอก และชั้นใน แต่ละถะมีมารหรือผู้มีใจบาป หยาบช้ากีดกันบุญกุศล ภายหลังกลับใจได้แบกฐานถะอยู่ รวม ๔ คู่

พระระเบียงชั้นนอกและ ชั้นใน

เมื่อคราวสถาปนาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ (พ.ศ. ๒๓๒๕–๒๓๕๒) ทรงระลึกถึงพระพุทธรูปที่หล่อด้วยโลหะซึ่งชำรุดทรุดโทรมอยู่ตามวัดทางภาคเหนือ พระพุทธรูปเหล่านี้มีขนาดต่าง ๆ บางองค์ใหญ่กว่ามนุษย์และบางองค์ก็เป็นปฏิมากรชิ้นเยี่ยม จึงโปรดให้อัญเชิญลงมากรุงเทพฯ รวมทั้งหมด ๑,๒๔๘ องค์ ครั้นแล้วได้ทรงเลือกองค์ที่มีความสำคัญและมีลักษณะงดงาม ไปประดิษฐานไว้ในวิหารทิศทั้ง ๔ วิหาร และวิหารคด ส่วนที่เหลืออัญเชิญไปประดิษฐานไว้ ณ พระระเบียงชั้นในและชั้นนอกรอบพระอุโบสถ รวม ๓๙๔ องค์ บางองค์ก็ทรงพระราชทานแก่เจ้านายและข้าราชบริพาร รวมทั้งพระสงฆ์ เพื่อนำไปปฏิสังขรณ์และประดิษฐานไว้เป็น

พระประธาน ณ วัดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ พระพุทธรูป ๓๙๔ องค์ ที่ประดิษฐานไว้ ณ พระระเบียงชั้นนอกและชั้นในนั้น เมื่ออัญเชิญมาชำรุดทรุดโทรมมาก รัชกาลนี้จึงทรงโปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์ให้บริบูรณ์แล้วเอาปูนพอก แปลงพระพักตร์ให้เป็นรูปเดียวกันหมด แต่เมื่อราว ๓๐ ปีมานี้ปูนที่พอกเริ่มกะเทาะออก พุทธศาสนิกชนจึงตระหนักความจริงว่าพระพุทธรูปเหล่านี้หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ทางวัดพระเชตุพน ได้ให้กะเทาะปูนออก และได้ทราบว่า เป็นพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ คือ เชียงแสน สุโขทัย อู่ทอง ลพบุรี และอยุธยา ต่อมาพระพุทธรูปเหล่านี้ได้รับการปฏิสังขรณ์ และปิดทองด้วยวิธีการ "ลงรักปิดทอง" เมื่อมองดูด้วยสายตาอันเป็นธรรมจะนำให้เกิดศรัทธาและปสาทะยิ่งนัก

พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย แบบหน้านาง สุโขทัยเป็นยุคทองของเมืองไทย พระเจ้ารามคำแหงมหาราชทรงเป็นผู้ริเริ่มอักษรไทยที่ใช้กันมาจนทุกวันนี้ ศิลาจารึกของพระองค์กล่าวว่า ‘‘เมืองไทยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ใครใคร่ค้าม้า ค้า ใครใคร่ค้าช้าง ค้า พูดถึงเศรษฐกิจแล้วพลเมืองของพระองค์คงชื่นชมยินดีในภาวการณ์ สังเกตจากพระพักตร์ของพระพุทธรูปนั่งเหล่านี้ จะได้เห็นสิ่งที่สะท้อนถึงความรู้สึกนึกคิดจิตใจของช่างศิลป์ และบุคคลร่วมสมัยได้อย่างดี

พระพุทธรูปองค์แรกทางด้านขวามือในจำนวน ๒๔๔ องค์ ณ พระระเบียงชั้นนอกรอบพระอุโบสถ ในท่านั่งขัดสมาธิเพชรซึ่งหาได้ยากในบรรดาพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน

ปางมารวิชัย

ซุ้มพัทธสีมา บริเวณกำแพงแก้วรอบพระอุโบสถ มองเห็นสางแปลงพระปรางค์ และที่เห็นหลังสุดคือ พระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ ๒ จะเห็นการวางแบบแปลนของบรรพบุรุษไทยที่สามารถทำได้อย่างมีระเบียบได้สัดส่วน นำของสำคัญทุกชิ้นมารวมกันได้อย่างเหมาะเจาะ

ซุ้มพัทธสีมา มีอยู่ทั้งหมด ๘ ซุ้มในทิศต่าง ๆ ซุ้มทรงบุษบกเหล่านี้สลักจากหินจังหวัดชลบุรี ยอดซุ้มเป็นรูปทรงเจดีย์ สร้างด้วยโลหะ ปัจจุบันได้รับการซ่อมแซมลงรักปิดทองอย่างงดงาม ภายในซุ้มมีใบเสมาคู่เช่นที่จะได้พบเห็น โดยทั่วไปภายในพระอารามหลวง

ใบเสมาคู่ ในซุ้มพัทธสีมาที่กำหนดเขตทำสังฆกรรมรอบพระอุโบสถวัดพระเชตุพน เป็นลวดลายจำหลักหินสบู่จากเขมร ศิลปะสมัยรัชกาลที่ ๑ ประกอบด้วยลวดลายวิจิตรงดงามอ่อนสลวย มีส่วนต่าง ๆ ของเสมาเป็นต้นว่า เหงาเสมา (หัวพระยานาค) ตาเสมา มีลายดอกบัวคล้ายดาวเพดาน ๒ ดอก ติดอยู่ที่เสมา เป็นทรวดทรงของเสมาที่ได้ลักษณะ เอวคอด ยอดป่อง ปลายแหลม

พระปรางค์ หรือ**พระมหาธาตุ** บรรจุปูชนียวัตถุ เป็นต้นว่า พระบรมสารีริกธาตุ พระปรางค์มีอยู่ ๔ องค์ ตั้งอยู่ ๔ มุมของพระระเบียงชั้นใน คือทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันตกเฉียงใต้ และตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งหมดนี้สถาปนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ส่วนการก่อสร้างเพิ่มเติมและประดับด้วยหินอ่อนนั้นกระทำในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓

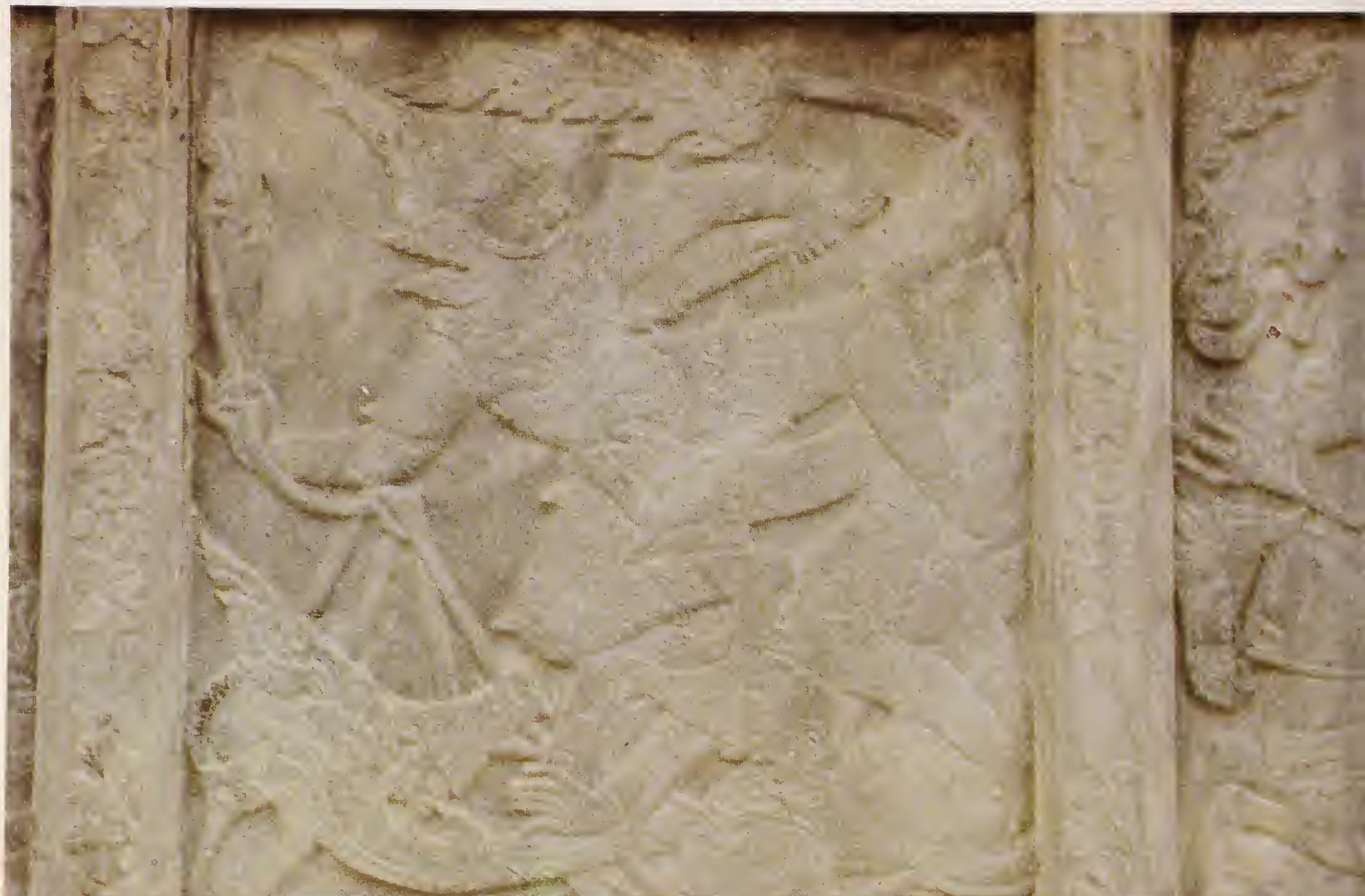

ประตูกำแพงแก้ว (ซุ้มทรงมงคล) ๑ ใน ๘ ประตูกำแพงแก้วที่ล้อมรอบพระอุโบสถ รูปปั้นที่เห็นสองข้างประตู คือ รูปสัตว์คล้ายสิงโต หรือสางแปลงแทนสิงหนัทหรือสิงหน้าตรง

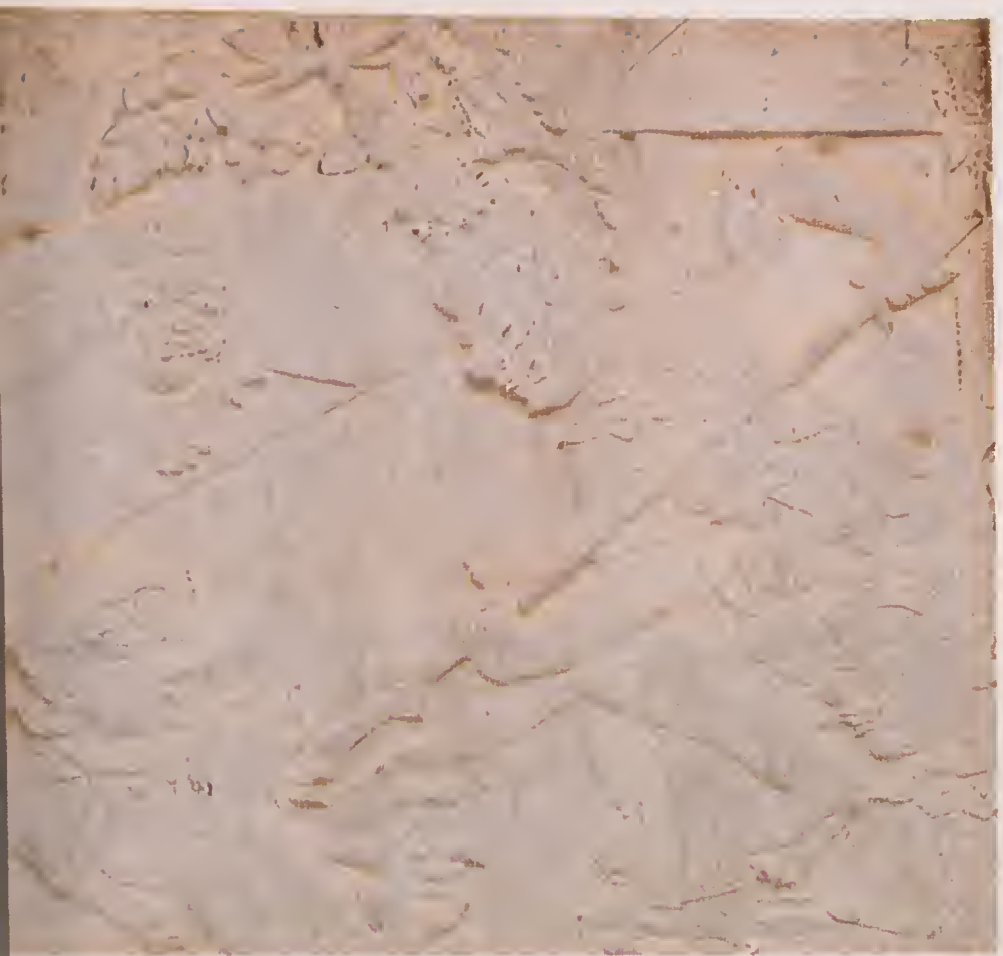
รามเกียรติ์

รามเกียรติ์ เป็นนิยายอมตะที่แสดงธรรมชาติของมนุษย์ได้ยอดเยี่ยม กวีเอก เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์หลายยุคหลายสมัยก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์และประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ส่วนใหญ่เพื่อแสดงโขน ละคร และหนังตะลุง อันเป็นนาฏศิลปไทยภาคต่าง ๆ

มีบุคคลต่างๆ นิยมใช้กระดาษสาลอกภาพเหล่านี้ไปจำหน่ายให้แก่นักทัศนาจร ฯลฯ บัดนี้ได้มีการห้ามลอกภาพ เนื่องจากทำให้ลายจำหลัก ลบเลือน เสียหายไปมาก ปัจจุบันลวดลายต่างๆ เหล่านี้ ได้มีผู้นำไปพิมพ์บนผ้า เพื่อประดิษฐ์เป็นผ้าเช็ดมือ ปลอกหมอน ผ้าปูโต๊ะ ฯลฯ

เรื่องรามเกียรติ์ของไทย ที่ประพันธ์ขึ้นสำหรับนาฏศิลปไทยนั้น มีผู้ประพันธ์หลายท่าน แต่ที่บริบูรณ์คือฉบับของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ดังนั้น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งปฏิสังขรณ์โดยรัชกาลที่ ๑ จึงเต็มไปด้วยจิตรกรรมฝาผนัง ภาพเขียนบานประตู และหน้าต่างไม้ ของพระวิหาร แสดงถึง เรื่องราวใน "รามเกียรติ์" ทั้งสิ้น

บนแผ่นศิลา ที่ประดับกำแพงแก้วพระอุโบสถมีลวดลาย ภูเขา ต้นไม้ นกและสัตว์ต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นการถ่ายทอดความงามตามธรรมชาติลงไว้อย่างประณีตและงดงามด้วยศิลปะ

ภาพสีน้ำมันอันวิจิตรแสดงให้เห็น พระสุริยเทพหรือพระอาทิตย์ ทรงราชรถเทียมด้วยราชสีห์ อยู่ตรงคอสองมุขโถงหน้าพระอุโบสถ

พระโสมเทพ (พระจันทร์) บนคอสองมุขโถงหน้าพระอุโบสถ เป็นภาพวาดสีน้ำมัน อันวิจิตร เช่นเดียวกับ พระสุริยเทพ นอกจากนี้บนคอสองมุขโถงหลังพระอุโบสถ ทั้ง ๒ ด้าน ก็เป็นภาพสีน้ำมันอันงดงามมาก

ซุ้มประตูพระอุโบสถ

ทรวดทรงเพรียวสง่า ยอดทรงมงกุฎ ศิลปะสถาปัตยกรรมที่หาดูได้ยาก เป็นสัญญลักษณ์แห่งพระอารามคู่กับวังหลวง เฉพาะประตูนี้นิยมเรียกว่า ประตูเสด็จ เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงเสด็จฯ เข้า–ออก ประตูนี้เป็นประจำทุกพระองค์ มีความงดงามวิจิตรตั้งแต่ยอดสุดถึงฐานล่าง

ภาพถ่ายย้อน แสดงให้เห็นเพดานทับบนของซุ้มประตูเสด็จฯ ซึ่งมีลวดลายอันวิจิตร

ลายดอกไม้รูปนกในวรรณคดีไทย ประดับอยู่ใต้ซุ้มประตู และใต้ซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถ

บานประตูประดับมุก

แสดงภาพรามเกียรติ์เป็นตอน ๆ การประดับมุกนี้ประดับลงบนเนื้อไม้แทนการเขียน นับเป็นประณีตศิลป์ชั้นสูงและละเอียดอ่อนยากที่ช่างสมัยนี้จะทำได้ ยิ่งกว่านั้นยังฝากศิลปะอันยิ่งด้วยศิลปะไว้ตามลายขอบ ซึ่งถ้าใช้ความสังเกตแล้ว ก็ยิ่งให้เราหัวร่องอหายจากอารมณ์ของศิลปิน บานประตูประดับมุกนี้มีทั้งหมด ๘ บานด้วยกัน บานที่หนึ่งอยู่ประตูด้านเหนือ (เริ่มบนขวา) สุดบานที่แปดอยู่ประตูด้านเหนือสุดเหมือนกัน (นับเวียนขวา)

๑. ศึกอินทรชิต
๒. อินทรชิตตั้งพิธีกุมภนิยา
๓. ศึกท้าวสหัสสเดชะและมูลพลัม
๔. ศึกท้าวสัทธาสูรกับวิรุณจำบัง
๕. นางมณโฑหุงน้ำทิพย์
๖. ทศกัณฐ์ล้ม
๗. พระรามปล่อยม้าอุปการ
๘. พระบุตรถูกทรมาน

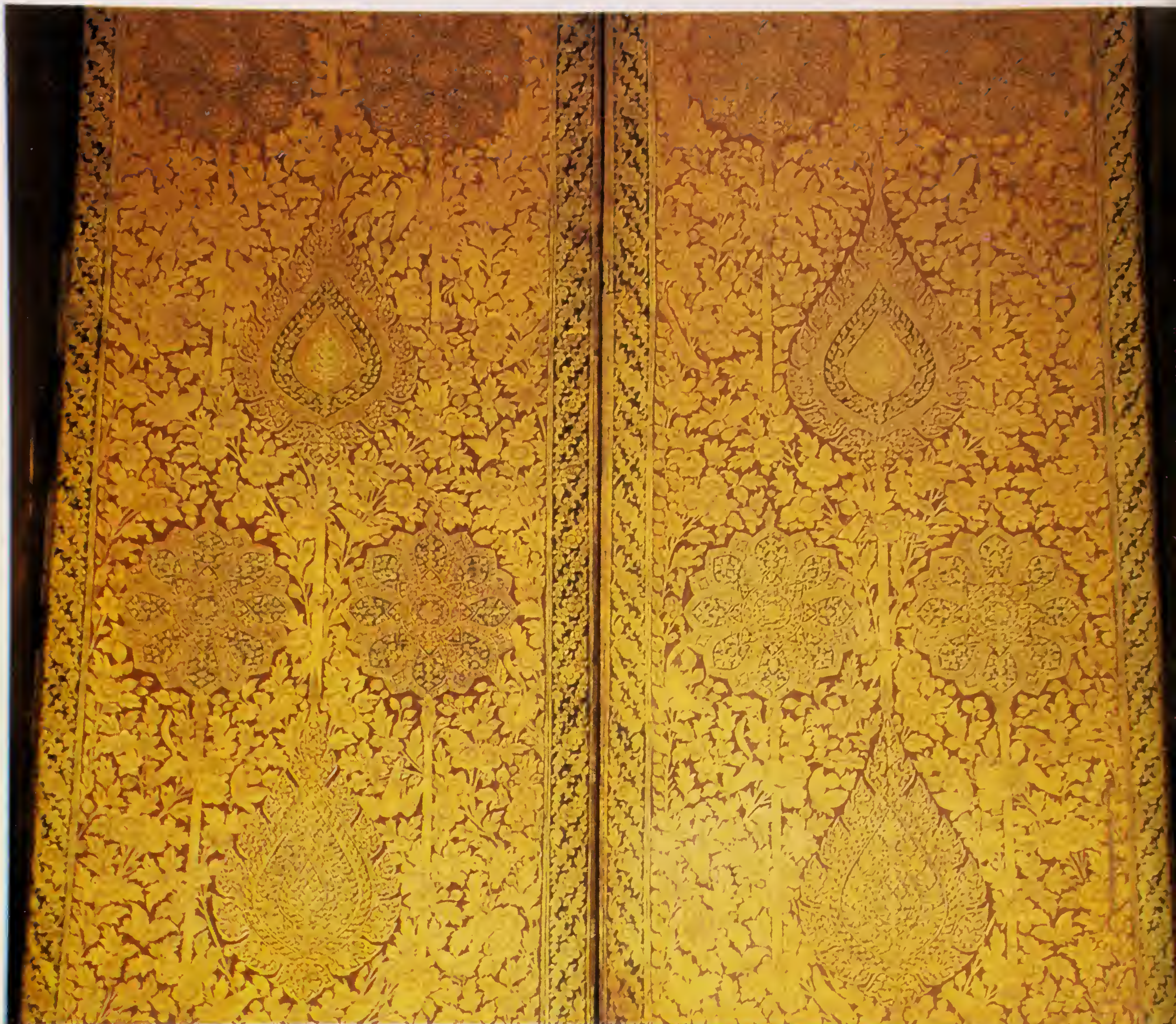

นอกจากตัวแสดงเอกที่เป็นมนุษย์ ได้แก่ พระราม พระลักษณ์ พระพรต พระศัตรุต นางสีดา แล้ว ยังมีพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ พระศิวะ พระวิษณุ (พระนารายณ์) และพระพรหม เทวดา นางอัปสร ฤาษี อสูร พลอสูร รากษส พญาวานร พลวานร วานรหางปลา คือมัจฉานุ การแต่งกายก็ผิดแผกแตกต่างกันไป เพื่อมุ่งให้แสดงบุคลิกลักษณะต่าง ๆ กัน

ภาพลายรดน้ำ รูปพัดยศสมณศักดิ์

ภาพเขียนลายรดน้ำที่บานประตูพระอุโบสถด้านใน แสดงพัดยศสมณศักดิ์พระราชาคณะ พระครูสัญญาบัตร ฝ่ายคามวาสี และอรัญวาสี ทั้งในกรุงและหัวเมือง มี**พัดแฉกใบสาเกทรงพุ่มข้าวบิณฑ์**ซึ่งเป็นพัดยศสำหรับพระราชาคณะ **พัดพุดตาลที่ขอบเป็นแฉก** เป็นพัดยศพระครูสัญญาบัตร และพระครูฐานานุกรมบางตำแหน่ง **พัดแฉกเปลวเพลิงทรงพุ่มข้าวบิณฑ์** เป็นพัดยศพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (สังฆวาหะ) และเจ้าคณะจังหวัด(สังฆปาโมกข์) ส่วน**พัดหน้านาง** เป็นพัดยศสำหรับพระสงฆ์ที่สอบเปรียญได้ และพระครูฐานานุกรมบางตำแหน่ง

พัดยศพระสงฆ์ฐานานุกรมเปรียญ ภาพเขียนลายรดน้ำที่บานประตูพระอุโบสถด้านใน พระสงฆ์เหล่านี้ได้รับตำแหน่งจากพระราชาคณะ และสอบไล่ได้พระปริยัติธรรมฝ่ายบาลี ภาพนี้แสดง**พัดแบบหน้านาง**

พระพุทธเทวปฏิมากร
พระประธานในพระอุโบสถวัดพระเชตุพน

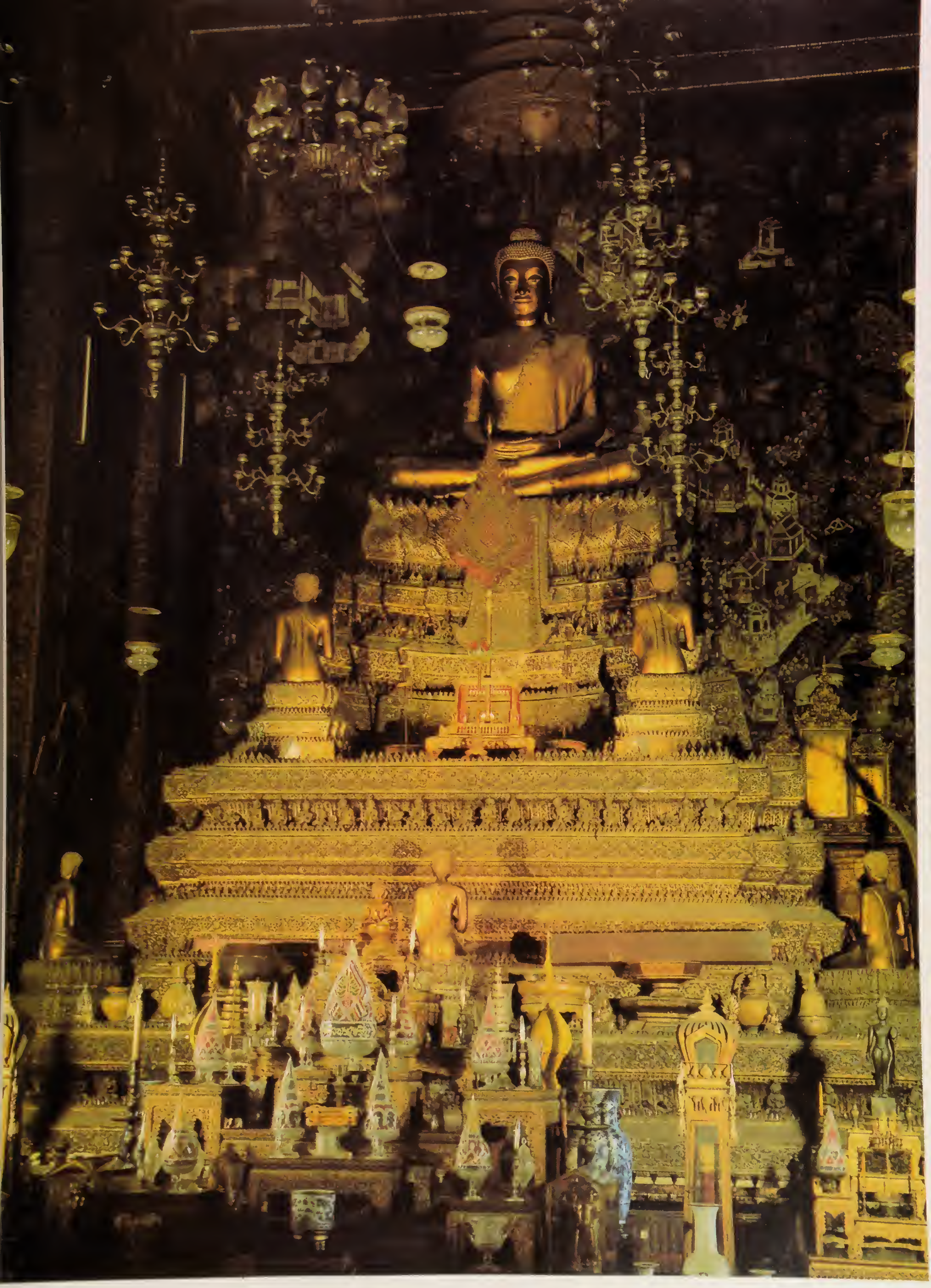
ห้าศอกคืบสี่นิ้ว	มีประมาณ
หน้าตักพระประธาน	ท่านไว้
อุโบสถซึ่งสิงสถาน	สถิต นี้นา
สิบรูปสาวกไหว้	แห่ห้อมแหนองค์
ถวายชื่อระบือเกียรติก้อง	กำจร
โดยอดีตสังหร	เหตุอ้าง
พุทธเทวปฏิมากร	ปรากฏ นามเอย
องค์อมรมาสร้าง	สฤษดิ์ไว้แต่เพรง

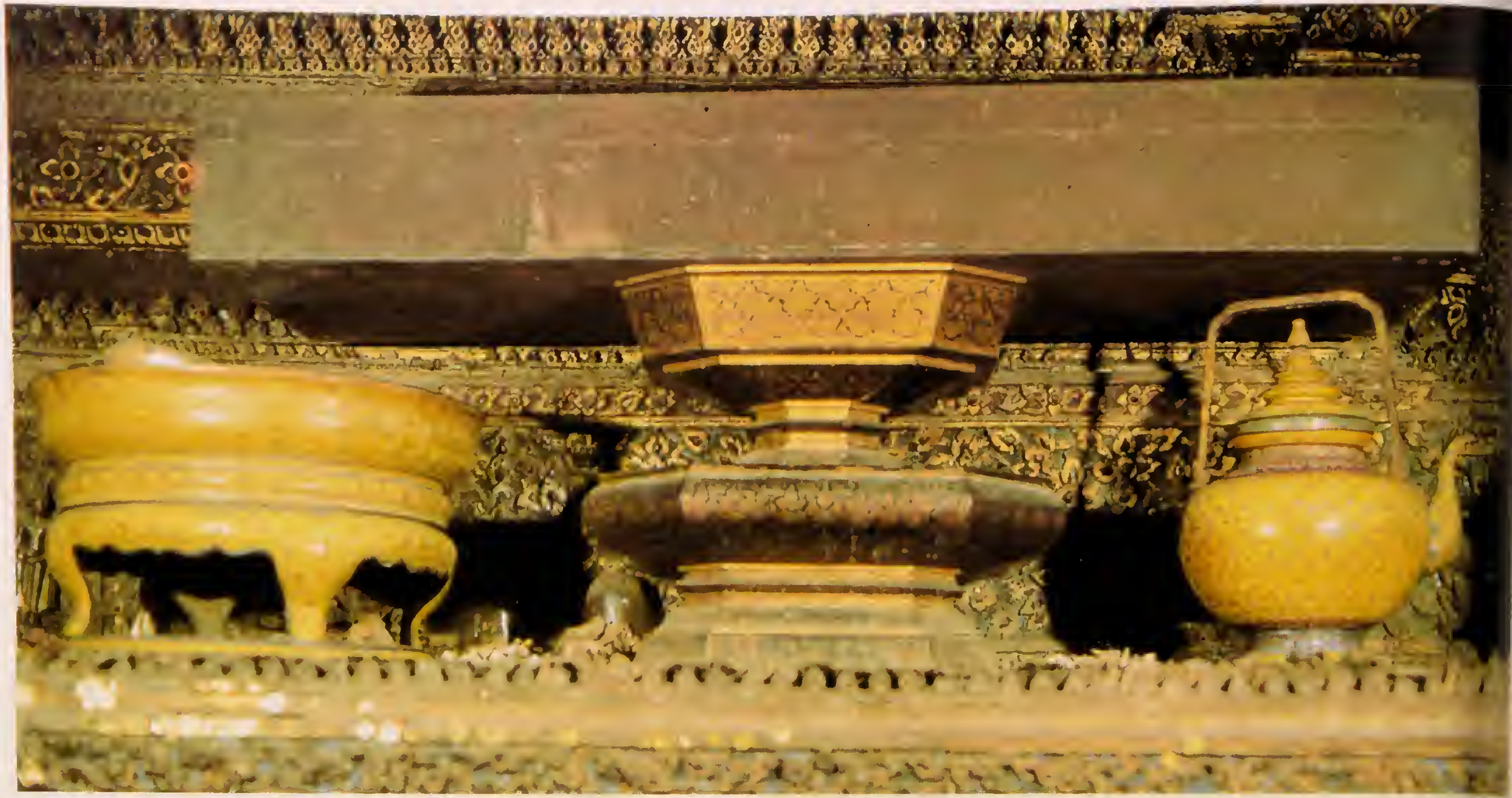
หน้าตักกว้าง ๕ ศอก ๑ คืบ ๔ นิ้ว สูงตลอดพระรัศมี ๗ ศอกคืบ ปางสมาธิ สันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธรูปสมัยอยุธยา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ โปรดฯ ให้อัญเชิญมาจากวัดศาลาสี่หน้า (ปัจจุบันคือ วัดคูหาสวรรค์ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร) แทนพระประธานองค์เดิม คือ **พระพุทธศาสดา** ซึ่งโปรดฯ ให้ประดิษฐานไว้ที่ศาลาการเปรียญ

พระประธานองค์นี้ มีพุทธลักษณะงดงามได้สัดส่วนเป็นพิเศษ และปางสมาธิ เป็นสัญญลักษณ์แห่งความมั่นคงแห่งราชวงศ์จักรี จึงเป็นที่ต้องพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โปรดฯ ให้อัญเชิญพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ จากเจ้านายในราชวงศ์จักรีซึ่งนำไปรักษา มาบรรจุไว้ในพุทธอาสน์ (ฐานชุกชี) พระพุทธเทวปฏิมากร ตรงบริเวณผ้าทิพย์ เพื่อให้มหาชนกระทำการสักการะบูชา

อนึ่งท่านจะได้เห็นเครื่องประดับพระอุโบสถซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๓ อีกหลายสิ่ง เช่น โคมอัจกลับ (ทำด้วยทองเหลืองเป็นกิ่ง) โคมระย้าแก้ว และโคมหวด ฯลฯ รวมทั้งม้าหมู่ลายทอง 13 ตัว ชุดแรกของเมืองไทย ด้านหน้าฐานชุกชีองค์พระประธานอีกด้วย

ผ้าไตร

เครื่องสมณบริขารบูชา องค์พระพุทธเทวปฏิมากร

เครื่องสมณบริขารบูชาองค์พระประธานนี้ ล้วนเป็นลายถมปัด ที่มีความงดงามมาก

ลวดลายอย่างเดียวกับ เครื่องประกอบอิสริยยศสมณศักดิ์

บาตร

เจียด

(ที่สำหรับวางผ้าสรง)

กาน้ำ

เหยือกน้ำ

บ้วนพระโอษฐ์ (กระโถน)

ที่ใส่หมากพลู-บุหรี่

เสาในประธาน ทั้ง ๑๖ เสา ในพระอุโบสถเหล่านี้ ประดับประดาตกแต่งด้วยลายไทย หรือเรียกว่า ลายดอกไม้ก้านแย่งสลับนก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง แสดงประวัติพระพุทธสาวก พระอรหันต์เอตทัคคะพร้อมศิลาจารึกบรรยาย ภาพเขียนอยู่ที่ผนังพระอุโบสถ ระหว่างช่องหน้าต่างและช่องประตู ฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นอุปกรณ์สอนพุทธประวัติและพุทธศาสนาด้วยภาพ เพื่อคนไม่รู้หนังสือจะได้เข้าใจ เป็นการบันทึกหลักฐานชีวิตจริง ประเพณี วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของคนไทยสมัยรัชกาลที่ ๓ ไว้เป็นประวัติศาสตร์

ซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถ เป็น ลวดลายแบบเดียวกับซุ้มประตู
แสดง ถึงความเป็นพระอาราม ที่พระมหากษัตริย์ ทรงสร้าง

ลายรดน้ำที่บานหน้าต่างพระอุโบสถนี้ ได้นำรูปผีเสื้อ นก ดอกไม้ และสิ่งงดงามต่าง ๆ ตามธรรมชาติ มาประดิษฐ์ตกแต่งบานหน้าต่างพระอุโบสถด้านใน ภายในดอกบัวตรงกลางจะเป็นชื่อและตำแหน่งของเจ้าคณะสงฆ์ สมัยรัชกาลที่ ๓

นิทานพื้นเมือง

"ยายกับตา" หรือ "ยายกะตา"

คำบรรยายใต้ภาพเป็นคำไทยแท้ ง่าย แต่ก็บรรยายได้อย่างมีรสมีชาติตลอดเรื่อง ดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๑ "ยายกะตาปลูกถั่วปลูกงาให้หลานเฝ้า หลานไม่เฝ้า กามากินถั่วกินงา"

ภาพที่ ๒ "ยายมายายด่า ตามาตาตี"

ภาพที่ ๓ "หลานหนีไปหานายพราน ขอให้ช่วยยิงกา นายพรานว่า "ไม่ใช่กงการของข้า"

ภาพที่ ๔ "หลานโกรธ จึงไปหาหนู ขอให้ช่วยไปกัดสายธนูนายพราน หนูว่า "ไม่ใช่กงการของข้า"

ภาพที่ ๕ "..........ไปหาแมว ให้ไปกัดหนู แมวว่า "ไม่ใช่กงการของข้า"

ภาพที่ ๖ "..........ไปหาหมา ให้ไปกัดแมว หมาว่า "ไม่ใช่กงการของข้า"

ภาพที่ ๗ "..........ไปหาไม้ฆ้อน ขอให้ไปช่วยตีหมา ไม้ฆ้อนว่า "ไม่ใช่กงการของข้า"

ภาพที่ ๘ "..........ไปหาไฟ ขอให้ไปไหม้ไม้ฆ้อน ไฟว่า "ไม่ใช่กงการของข้า"

ภาพที่ ๙ "..........ไปหาน้ำ ขอให้ไปดับไฟ น้ำว่า "ไม่ใช่กงการของข้า"

ภาพที่ ๑๐ "..........ไปหาตลิ่ง ขอให้ไปทับน้ำ ตลิ่งว่า "ไม่ใช่กงการของข้า"

ภาพที่ ๑๑ "..........ไปหาช้าง ขอให้ไปพังตลิ่ง ช้างว่า "ไม่ใช่กงการของข้า"

ภาพที่ ๑๒ สุดท้าย...หลานจึงไปหาแมลงหวี่ แมลงหวี่รับอาสาไปตอมตาช้าง...ช้างจึงต้องไปพังตลิ่ง...เป็นลำดับไป จนถึงนายพรานต้องไปยิงกา"

เครื่องบนพระอุโบสถเพิ่งซ่อมแซมเสร็จ หลังคาเป็นมุขลดสามชั้น ช่อฟ้าปากปลา (จงอยงอนขึ้น) หน้าบันเป็นลวดลายเครือเถา คือประดิษฐ์ลายเอาดอกไม้ ใบไม้มาใส่เถาขดกันแบบธรรมชาติ ศิลปะสมัยรัชกาลที่ ๓

ลักษณะที่เหมือนกันระหว่าง**หน้าบันพระวิหารทิศตะวันออกและตะวันตก** คือลายกระหนกก้านขดล้อมรอบพระรามทรงหนุ-มานเมื่อคราวเสด็จตรวจพลสวนสนามหลังจากสร้างถนนเพื่อข้ามไปกรุงลงกาสำเร็จ เครื่องไม้จำหลักทั้งสองหน้าบันฝีมือเยี่ยมและสมัยเดียวกัน มีสาหร่ายรวงผึ้งย้อยลงมาเป็นสิ่งตกแต่งเพิ่มเติม

หน้าบันพระวิหารทิศเหนือและทิศใต้เป็นลายกระหนกล้อมรอบรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ เครื่องไม้จำหลัก ฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระวิหารทิศ

หนึ่งในสี่พระวิหารทิศรอบพระอุโบสถ ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปอยู่หลายองค์ นอกจากนั้นยังมีแผ่นศิลาจารึกการสถาปนาวัดพระเชตุพน และภาพชนชาติต่าง ๆ คือ ลาว จีน อินเดีย ฮินดู กะเหรี่ยง ชาวสิงหล อัฟริกัน ชาวตะวันตก ฯลฯ ที่บานประตูและหน้าต่างด้านในของวิหารเหล่านี้

พระพุทธโลกนาถ ราชมหาสมมตวงศ์ องค์อนันตญาณสัพพัญญู สยัมภูพุทธบพิตร

พระยืนหล่อด้วยโลหะสูง ๕ วา หรือ ๑๐ เมตร ปางห้ามแก่นจันทน์ อัญเชิญมาจาก พระวิหาร พระศรีสรรเพชญ์ กรุงเก่า สมัยรัชกาลที่ ๑

ประดิษฐานอยู่ที่พระวิหารทิศตะวันออกมุขหลัง (คนนิยมกราบไหว้บูชาอยู่เสมอ ซึ่งเชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ในทางขอบุตร แต่ต้องขอในคืน วันเพ็ญ วันสำคัญ) สร้างในสมัยสมเด็จ-พระรามาธิบดีที่ ๒ (หรือพระพันวัสสา ในวรรณคดีพื้นเมืองเรื่องขุนช้างขุนแผน) สร้างในสมัยเดียวกับ พระศรีสรรเพชญ์ แต่สร้างทีหลัง

พระพุทธมารวิชัย อภัยปรปักษ์ อัครพฤกษ์โพธิภิรมย์ อภิสมพุทธบพิตร
นิยมเรียกกันว่าพระปางสะดุ้งมาร หล่อด้วยนาก คือ ทองคำผสมกับทองแดงอยู่ที่มุขหน้าของวิหารทิศตะวันออก หน้าตักกว้าง ๓ ศอก ๑ คืบ

เดิมอยู่ที่วัดเขาอินทร์เมืองสวรรคโลก หลังจากที่ได้ประดิษฐาน ณ วัดพระเชตุพน แล้ว ก็มีพระนามอีกอย่างหนึ่งว่า พระตรัสในควงไม้มหาโพธิ์ เนื่องจากมีรูปต้นโพธิ์อยู่เบื้องหลัง

พระพุทธปาลิไลยก์ ภิรัตไตรวิเวก เอกจาริกสมาจาร วิมุตติญาณบพิตร ปางป่าเลไลยก์ (ประทับนั่งห้อยพระบาท) หล่อในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ สูง ๘ ศอก คืบ ๕ นิ้ว ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารทิศเหนือมุขหน้า

ตอนประทับจำพรรษาอยู่ในป่ารักขิตวัน กำลังรับหม้อน้ำ (กุณฑี) จากช้างปาลิไลยก์ ที่แยกจากโขลงมาหาความสงบ และรวงผึ้งจากลิง

พระพุทธชินสีห์ มุนีนาถ อุรคอาสน์บัลลังก์ อุทธังคทิศภาคนาคปรก ดิลกภพบพิตร ปางนาคปรก ประดิษฐานเป็นพระประธานในมุขหน้าของวิหารทิศตะวันตก หน้าตักกว้าง ๕ ศอก คืบ มีพญานาคหรืองูใหญ่ซึ่งมี ๗ เศียร แผ่พังพานป้องกันพระพุทธองค์จากลมและฝน จากตำนานมีว่าหลังจากที่ทรงตรัสรู้แล้วเสด็จไปประทับภายใต้ต้นจิก ๗ วัน ซึ่งเต็มไปด้วยอากาศหนาว และฝนตกหนัก อัญเชิญมาจากหอเหม จังหวัดสุโขทัย สมัยรัชกาลที่ ๑ ปัจจุบันพระวิหารนี้เป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑ์ย่อย ๆ (เริ่ม พ.ศ. ๒๕๑๖)

พระพุทธชินราช วโรวาทธรรมจักร อัครปฐมเทศนา นราศภบพิตร หน้าตักกว้าง ๕ ศอก คืบ ๑ นิ้ว ประดิษฐาน ณ มุขหน้าของวิหารทิศใต้อัญเชิญมาจากจังหวัดสุโขทัย แล้วมีการหล่อรูปพระปัญจวัคคีย์ประดิษฐานไว้รอบองค์พระพุทธชินราชเช่นที่เห็น จึงมีชื่อเรียกว่าพระปางเสด็จโปรดปัญจวัคคีย์ (ปางปฐมเทศนา) คือการแสดงธรรมครั้งแรกหลังจากตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า การแสดงปฐมเทศนานี้ทรงกระทำ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ประเทศอินเดีย ภายในวิหารนี้เป็นที่เก็บเครื่องลายครามและตะลุ่มมุกเป็นต้น

บานประตูพระวิหารทิศตะวันออกด้านหลังสุดแสดงภาพยักษ์

ตามบานหน้าต่าง พระวิหารทิศต่าง ๆ มีภาพชนชาติต่าง ๆ เป็นต้นว่า ลาว จีน แขก อินเดีย ฮินดู กระเหรี่ยง สิงหล อัฟริกัน ฝรั่ง เป็นต้น

ประตูแบบจีน รูปโขลนทวาร ประดับอยู่ด้านหลังวิหารทิศตะวันออก เจ้านาย ขุนนาง และเศรษฐีจีนโบราณ นิยมประดับสวนในบริเวณบ้าน ด้วยเครื่องหินนานาชนิด มีตุ๊กตาแบบต่าง ๆ

แผ่นหินอ่อนจารึกภาพ จำหลักศิลาฝีมือช่างจีน แสดงการคมนาคม และขนส่งทั้งทางบก และทางทะเลที่ฐานเสาโคม มีคุณค่าควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง

ด้านหลังของพระวิหารทิศตะวันตก งดงามยิ่งด้วยเสาโคมที่ประดับด้วยมังกรในนิยาย รูปปั้นม้าที่มีผู้ขี่ ถ้าเราจะพิจารณาดูจะเห็นว่า มีลักษณะคล้ายพระถังซัมจังของจีน และวัตถุอื่น ๆ ซึ่งตั้งไว้ในที่เหมาะสม ตอนหน้า นัก ตกแต่งจะเห็นได้ว่าไม่แต่เพียงหินอ่อนเท่านั้น แม้หินชนิดอื่นก็อาจนำมาประดิษฐ์เป็นวัตถุประดับ ประดาได้อย่างวิจิตรถาวร

ด้านหลังของพระวิหารทิศใต้ การประดับประดาตกแต่ง
สามารถนำหินมาแกะสลักเป็นรูปภาพได้งดงามยิ่ง
จะเห็นได้จากตุ่มจีนที่แกะสลักเป็นภาพได้อย่างวิจิตร

โบราณวัตถุสำคัญชิ้นหนึ่ง คือ **ศิวลึงค์** สัญญลักขณ์(เพศชาย)ของพระอิศวร ซึ่งเป็นหนึ่งในสามพระผู้เป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ในศาสนาพราหมณ์ หรือศาสนาฮินดู ศิวลึงค์ซึ่งทำด้วยหินนี้ เป็นเหตุให้ผู้ที่ต้องการแสวงหาโชคลาภมาทำการสักการะบูชาอยู่เป็นนิจ ตั้งอยู่ทางด้านหน้าวิหารทิศตะวันตก

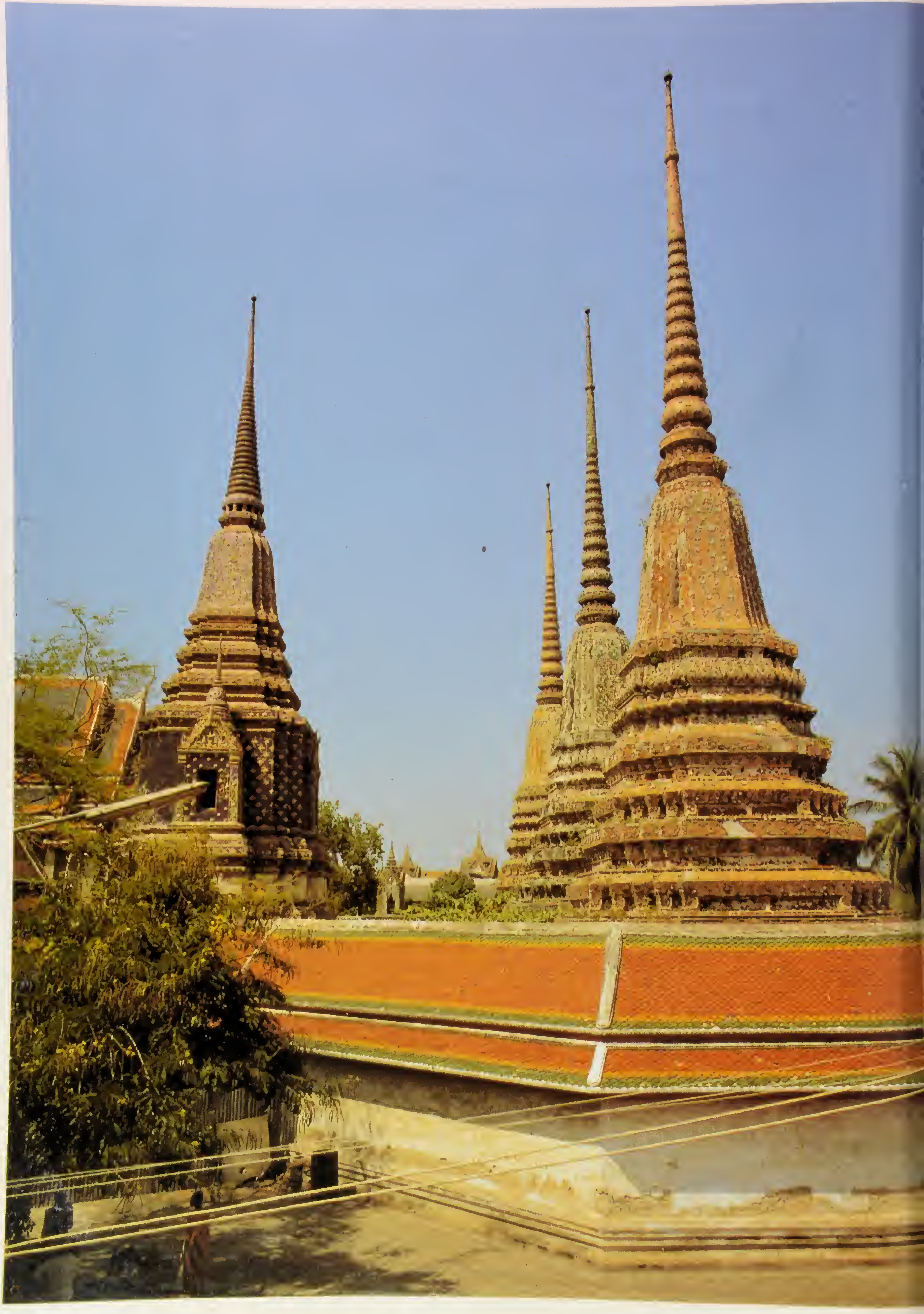

เขาปรางค์ คือเขาจำลองที่มีพระปรางค์อยู่บนเขา ในบริเวณลานรอบกำแพงแก้วด้านตะวันออก พระปรางค์เหล่านี้สร้างด้วยหินทราย ซึ่งมีฐานทำด้วยหินแกรนิต

ภูเขาน้อย ตามลานรอบบริเวณกำแพงวัด มีภูเขาก่อด้วยหิน (เรียกว่า เขามอ) ทั้งหมด ๒๖ ภูเขา ภูเขาเหล่านี้รัชกาลที่ ๓ โปรดฯ ให้สร้างขึ้น โดยรื้อเขาที่พระบรมชนกนาถ (รัชกาลที่ ๒) โปรดฯ ให้สร้างไว้ในพระราชอุทยานในพระบรมมหาราชวัง ชลอมาเป็นแท่งใหญ่ ๆ ใช้คนตั้งสองร้อยสามร้อยคนก็มี ตั้งพันคนก็

มี มาก่อไว้เป็นภูเขาตามลานรอบบริเวณกำแพง ๒๐ เขานั้นอยู่ในบริเวณรอบพระอุโบสถ ส่วนอีก ๖ เขารายจากบริเวณวิหารพระพุทธไสยาส ไปถึงศาลาการเปรียญ พร้อมทั้งปลูกต้นไม้ที่มีสรรพคุณทางยา เช่น สมอ สะเดา และอื่น ๆ ไว้ภายในบริเวณใกล้ภูเขา และจะได้เห็นพระสถูปแบบต่าง ๆ และศิลปะวัตถุจีน เช่น เสาโคม ตุ๊กตา และรูปปั้นสัตว์เป็นต้น เรียงรายอยู่ทั่วไป

พระมหาเจดีย์ ๔ รัชกาล

เรืองเรืองไตรรัตน์พ้น พันแสง
รินรสพระธรรมแสดง ค่ำเช้า
เจดีย์ระดะแซง เสียดยอด
ยลยิ่งแสงแก้วเก้า แก่นหล้าหลากสวรรค์

โคลงนิราศนรินทร์

พระมหาเจดีย์ ๔ รัชกาล เป็นเจดีย์ประจำ ๔ รัชกาลดังนี้

องค์ที่ ๑ พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชดาญาณ ฐานกว้าง ๘ วา สูง ๘๒ ศอก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า–จุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ทรงสถาปนาขึ้นสำหรับพระพุทธรูปศรีสรรเพชญ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนใหญ่ สูงแต่พระบาทถึงยอดพระรัศมี ๘ วา (๑๖ เมตร) พระพักตร์ยาว ๔ ศอก (๒ เมตร) กว้าง ๓ ศอก (๑ เมตรครึ่ง) พระอุระกว้าง ๑๑ ศอก (๕ เมตรครึ่ง) ใช้ทองสัมฤทธิ์หล่อเป็นแกนหนัก ๕๓๐๐๐ ชั่ง ทองคำหุ้มองค์พระหนัก ๒๘๖ ชั่ง พระพุทธรูปองค์นี้เมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาถูกข้าศึกเผาไฟสุมลอกทองคำไปหมด เหลือแต่ทองสัมฤทธิ์ที่เป็นแกน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯ ให้อัญเชิญลงมายังวัดพระเชตุพน ทรงเห็นว่าชำรุดมากเหลือกำลังที่จะซ่อมให้กลับคืนได้ จึงทรงมีพระราชดำริใคร่จะหล่อเสียใหม่ ได้มีพระราชปุจฉาถามพระราชาคณะน้อยใหญ่ พระราชาคณะมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ถวายพระพรว่าไม่เป็นการสมควรที่จะเอารูปปฏิมาของพระพุทธเจ้าเข้าหลอมหล่อในไฟอีกต่อไป จึงทรงโปรดให้สร้างพระมหาเจดีย์ใหญ่บรรจุไว้ พระราชทานนามว่า **พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชดาญาณ**

องค์ที่ ๒ พระมหาเจดีย์ดิลกธรรมกรกนิทาน ประดับกระเบื้องเคลือบสีขาบ ตั้งอยู่ทางเหนือพระมหาเจดีย์–ศรีสรรเพชดาญาณ รัชกาลที่ ๓ ทรงสร้างอุทิศถวายสมเด็จพระชนกาธิราช (รัชกาลที่ ๒)

องค์ที่ ๓ พระมหาเจดีย์มุนีบัตรบริขาร ประดับกระเบื้องเคลือบสีเหลือง ตั้งอยู่ทางใต้ รัชกาลที่ ๓ ทรงสร้าง สำหรับเป็นส่วนพระองค์เอง

องค์ที่ ๒ และ ๓ นี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงโปรดให้สถาปนาขึ้นใหม่ในคราวปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน เป็นการใหญ่ ขนาดเท่ากับพระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชดาญาณ สมเด็จฯ กรม–พระปรมานุชิตชิโนรสทรงนิพนธ์ ถึงพระมหาเจดีย์ ๓ องค์นี้ไว้ในโคลงดั้น ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน ดังนี้

สามเสมอพิสุทธิ์ลิ้น สูงสลอน แลพ่อ
สามแผ่นดินปั้นเป็น ปิ่นหล้า
พระปู่บิดรละองค์ องค์หนึ่ง องค์เอย
ไว้พระเกียรติฟ้าฟุ้ง เฟื่องไผท ฯ

องค์ที่ ๔ พระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ ๔ ประดับกระเบื้องเคลือบสีม่วงแก่ตั้งอยู่ทางตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้จำลองแบบอย่างเจดีย์วัดสวนหลวงสบสวรรค์ พระนครศรีอยุธยาที่เรียกว่า เจดีย์ศรีสุริโยทัย แต่มิได้พระราชทานนามไว้

การสร้างพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาล ก็ยุติเพียง ๔ รัชกาลเท่านั้น เรื่องการยุติสร้างพระมหาเจดีย์ในวัดพระเชตุพนนั้น มีปรากฏในพระราชวิจารณ์ว่า

พระมหาเจดีย์ที่วัดพระเชตุพนนั้น กลายเป็นใส่คะแนนพระเจ้าแผ่นดินไป จะใส่คะแนนอยู่เสมอจะไม่มีที่สร้าง ควรจะถือว่าพระเจ้าแผ่นดินทั้งสี่พระองค์นั้น ท่านได้เห็นกันทั้งสี่พระองค์ จึงควรมีพระเจดีย์อยู่ด้วยกันต่อไปอย่าต้องสร้างทุกแผ่นดินเลย

แทรกแซงเสียดบรรสาน สูงส่ง
หรือ
เจดีย์ระดะแซง เสียดยอด

อีกมุมหนึ่งของพระมหาเจดีย์
สามยอดตลอดระยะระยับ ระวับวับสลับพรรณ

ยลยอด (เจดีย์) เยียวทยาน หยาดฟ้า
หรือ ดุจไม้เรียวหวดฟ้า

องค์หน้า เป็นมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ ๒ มีนามว่า **พระมหาเจดีย์ดิลกธรรมกรกนิทาน**
องค์กลาง เป็นมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ ๑ มีนามว่า **พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชดาญาณ**
องค์หลัง เป็นมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ ๓ มีนามว่า **พระมหาเจดีย์มุนีบัตรบริขาร**

พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชดาญาณ ประจำรัชกาลที่ ๑
ประดับกระเบื้อง สีขาว

พระมหาเจดีย์ดิลกธรรมกรกนิทาน ประจำรัชกาลที่ ๒

ประดับกระเบื้องเคลือบ สีขาบ

พระมหาเจดีย์มุนีบัตรบริขาร ประจำรัชกาลที่ ๓

ประดับกระเบื้องเคลือบ สีเหลือง

พระมหาเจดีย์ (ย่อมุมไม้สิบสอง) ประจำรัชกาลที่ ๔

ประดับกระเบื้องเคลือบสีม่วงแก่ ประดิษฐานอยู่ด้านตะวันตกของหมู่พระมหาเจดีย์ จำลองแบบมาจากพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย (อยู่ที่วัดสวนหลวงสบสวรรค์ กรุงเก่า ปัจจุบันเป็นที่ตั้งกรมทหารช่าง ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านตะวันตกของบริเวณเกาะเมือง)

พระพุทธรูปเก่าซ่อมใหม่ในวิหารขาว ด้านตะวันตกของพระระเบียงพระมหาเจดีย์

พระพุทธรูปยืนหมู่ฐานเดียว แต่ละฐานประดิษฐาน ๓ องค์ รวม ๑๓๕ องค์ ณ พระระเบียงรอบพระมหาเจดีย์ พระพุทธรูปปฏิมากรเหล่านี้อัญเชิญมาจากจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

หอไตร หอธรรม หรือ **พระมณฑป** ทรงจตุรมุข ยอดเป็นมงกุฎครอบ ประดับกระเบื้องถ้วยหลากสี สร้างใหม่สมัยรัชกาลที่ ๓ เดิมเป็นหอไตร เก็บตู้พระไตรปิฎกสร้างด้วยไม้ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธบาทจำลอง ซึ่งมีพุทธศาสนิกชนมาถวายเครื่องสักการะบูชา และปิดทองโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างประเพณีสงกรานต์ของทุกปี

ซุ้มประตูทางเข้าหอไตรทรงมณฑป คอใต้ทับบนเป็นศิลปประดับด้วยเศษกระเบื้องถ้วยฝีมือช่างชาวจีน ในซุ้มสองข้างประตูมีรูปปั้นยักษ์กุมภัณฑ์ (ยักษ์วัดโพธิ์) ซึ่งปั้นด้วยปูนประดับกระเบื้องถ้วยและกระจกสี ช่างฝีมือชั้นครูในสมัยรัชกาลที่ ๓

มัณฑนศิลปวัตถุประดิษฐ์จากเศษกระเบื้องเคลือบเป็นรูปมังกร กิเลนและแจกันประดับใต้ซุ้มประตูพระมณฑปหรือหอไตรจตุรมุขยอดทรงมงกุฎ

บานประตูพระมณฑป เขียนเป็นลายรดน้ำ

บานหน้าต่างพระมณฑป เขียนเป็นลายรดน้ำ

ตู้พระไตรปิฎก ซึ่งอยู่ภายในพระมณฑป เป็นศิลปกรรมอันวิจิตรสวยงามหาดูได้ยากมากชิ้นหนึ่ง ภายในบรรจุพระไตรปิฎกปกสีดำ ตกแต่งด้วยลายทอง ที่เรียกกันว่า **"ลายทองเทพนมพื้นรักดำ"**

ลายรดน้ำที่บานประตูพระมณฑป

ศิลาจารึกสุภาษิตโคลงโลกนิติ สมัยรัชกาลที่ ๓ ณ ศาลาทิศรอบนอกหอไตรทรงมณฑป พระนิพนธ์ของ**สมเด็จกรมพระยาเดชาดิศร (พระองค์เจ้ามั่ง พระราชโอรส ในรัชกาลที่** ๓) แผ่นศิลา ๓ แผ่น ประดับด้วยลายดอกกุหลาบใบเทศ

หลังคาพระวิหารพระพุทธไสยาส เป็นมุขลดสองชั้นช่อฟ้า ลวดลายหน้าบันเป็นสมัยเดียวกันกับหน้าบันพระอุโบสถ ศิลปะสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ประตูทางเข้าพระวิหารพระพุทธไสยาส ตุ๊กตาที่อยู่ข้างประตูนั้น เชื่อว่าผู้ปั้นเป็นชาวจีน เพื่อเป็นเกียรติแก่มาร์โคโปโล ชาวอิตาเลียน ผู้มาติดต่อค้าขายในภาคพื้นตะวันออกไกลรวมทั้งประเทศจีน และได้เข้ามาอยู่ในราชสำนักของจอมจักรพรรดิ์เจ็งกิสข่าน มาร์โคโปโลผู้นี้ได้นำอารยธรรมตะวันตกมาสู่ประเทศจีน ชาวจีนนับถือว่ามาร์โคโปโลเป็นดุจเทพเจ้าผู้คุ้มครององค์หนึ่ง (เซียน)

พระพุทธไสยาส

องค์พระพุทธไสยาส ยาว ๑ เส้น ๓ วา (๔๖ เมตร) สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นรูปลักษณะของมนุษย์ทั้งข้างหน้าและข้างหลัง การสร้างองค์พระลักษณะนี้ มีเพียงองค์เดียวในประเทศไทย ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารทางทิศตะวันตก ด้านเหนือ สร้างโดยช่างฝีมือชั้นเอก พระพุทธบาทประดับมุก จำหลักเป็นภาพมงคล ๑๐๘ ประการ

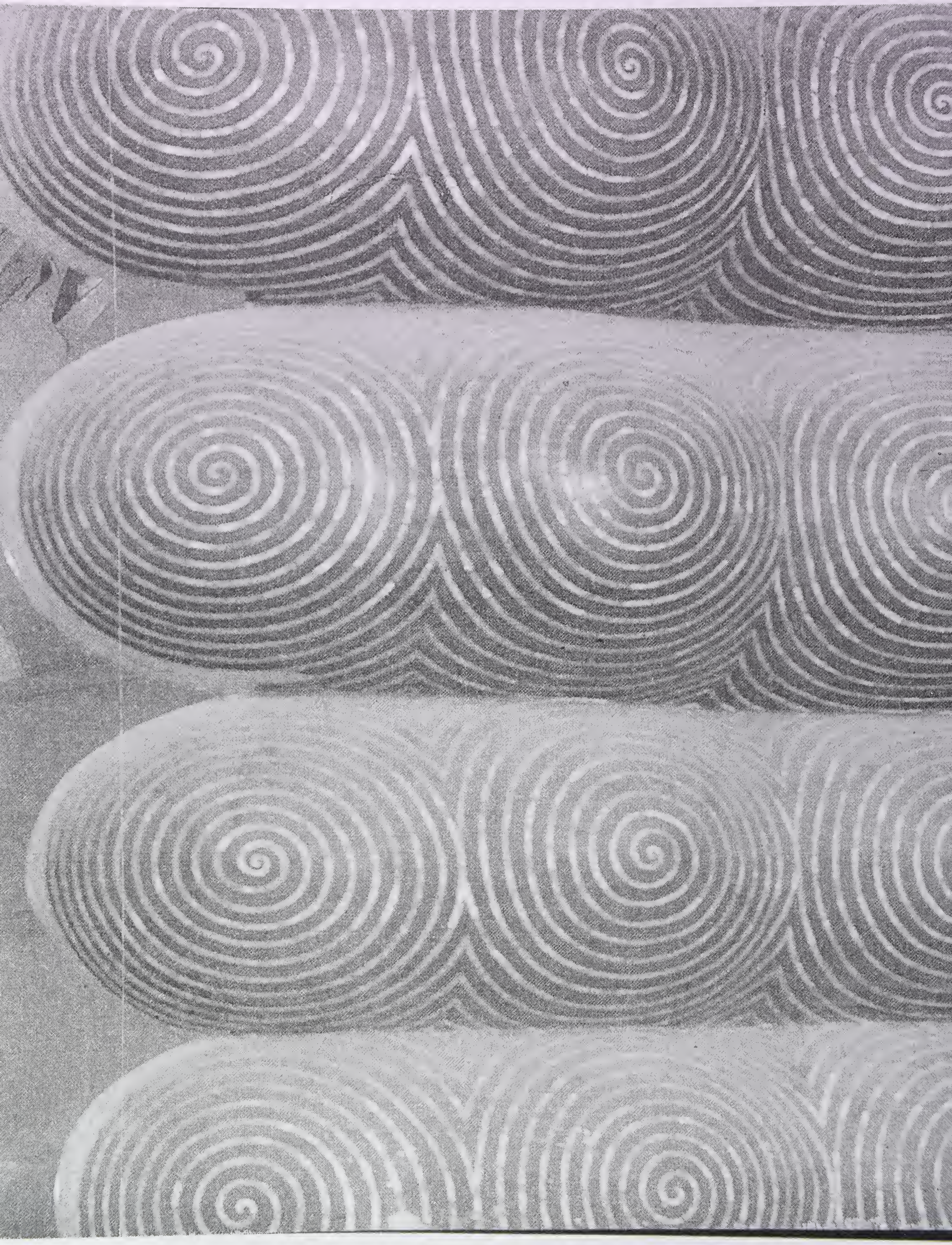
พระพุทธไสยาสนี้ หมายเอาตอนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน บรรทมตะแคงขวา พระบาทขวาเหลื่อมพระบาทซ้าย แต่พระนอนวัดโพธิ์นี้ พระบาททั้งสองข้างซ้อนเสมอกัน ทั้งนี้เข้าใจว่านักปฏิมากรประสงค์จะแสดงลายลักษณะมงคล ๑๐๘ ประการ บนพื้นพระบาท ตามตำราลักษณะมหาบุรุษ ซึ่งจำหลักด้วยมุก พึงสังเกตฝีมือการจำหลักมุก สามารถจำหลักได้ลักษณะสัดส่วนอย่างวิจิตร ฉะนั้นจากความงามเด่นของพระพุทธบาทประดับมุกนี้ จึงเป็นการแสดงถึงพระบรมพุทธานุภาพอันน่าอัศจรรย์

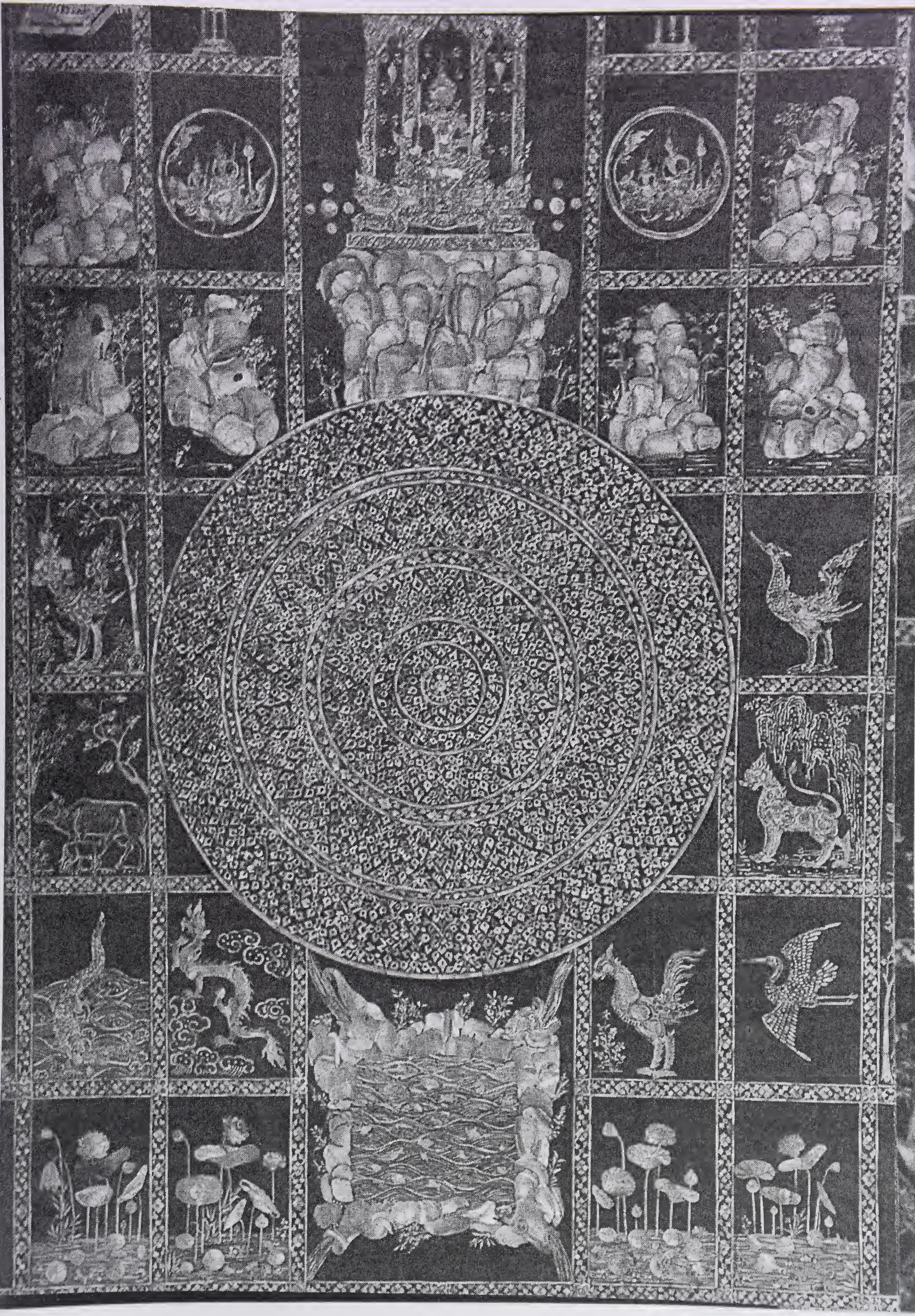
การปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมองค์พระพุทธไสยาสนี้ เริ่มแต่ยุคของ**สมเด็จพระวันรัต (ติสฺสทตฺต มหาเถระ)** ซึ่งทำได้เล็กน้อย ตกมาถึงสมัย **สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก (ปุ่น ปุณฺณสิริ)** อธิบดีสงฆ์องค์ที่ ๑๑ แห่งวัดพระเชตุพน ได้ดำเนินการซ่อมติดต่อกันมา โดยทรงมอบให้ **พระอุบาลีคุณูปมาจารย์** เป็นผู้ดำเนินการซ่อม ในการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ใช้เวลาอยู่หลายปี งบประมาณในการซ่อมองค์พระทั้งองค์นี้ เป็นเงินถึง ๖๐๐,๐๐๐.๐๐ บาทเศษ (หกแสนบาทเศษ) โดยประมาณ สามารถปิดทององค์พระ ประดับกระจกพระเขนย และฐานชุกชี หลังจากซ่อมได้ประมาณ ๑–๒ ปี พระวิหารถูกฟ้าผ่า องค์พระไม่เป็นอันตราย เพียงแต่สายฟ้ากินทองคำ ทำให้องค์พระดำไปบ้างบางส่วน ลายพร้อยไปแทบทั้งองค์ สายฟ้าที่กินแผ่นทองตามขอบทองติดต่อกันจึงทำให้เป็นเส้นดำสี่เหลี่ยมทั่วทั้งองค์ ดูเหมือนพระพุทธไสยาสทรงจีวรแพร ที่ถูกสายฟ้าดำมากก็ปิดทองใหม่ ที่ถูกน้อยก็ทิ้งไว้อย่างนั้น **นายประยงค์ ตั้งตรงจิตร** เป็นหัวแรงใหญ่ งานจึงสำเร็จลงโดยง่าย และได้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินสร้างรั้วไม้สักรอบองค์พระนอนด้วยตนเอง

องค์พระพุทธไสยาสนี้ นับเนื่องเป็นหลวงพ่อโตเหมือนกัน แต่เป็นแบบนอน การสร้างพระพุทธรูปใหญ่เช่นนี้ นับว่าผู้สร้างมีอนาคตังสญาณดีเลิศ ไม่ใช่อย่างบุคคลผู้คลั่งศรัทธา หรือทำบุญเพื่อเอาหน้าแต่อย่างใด.

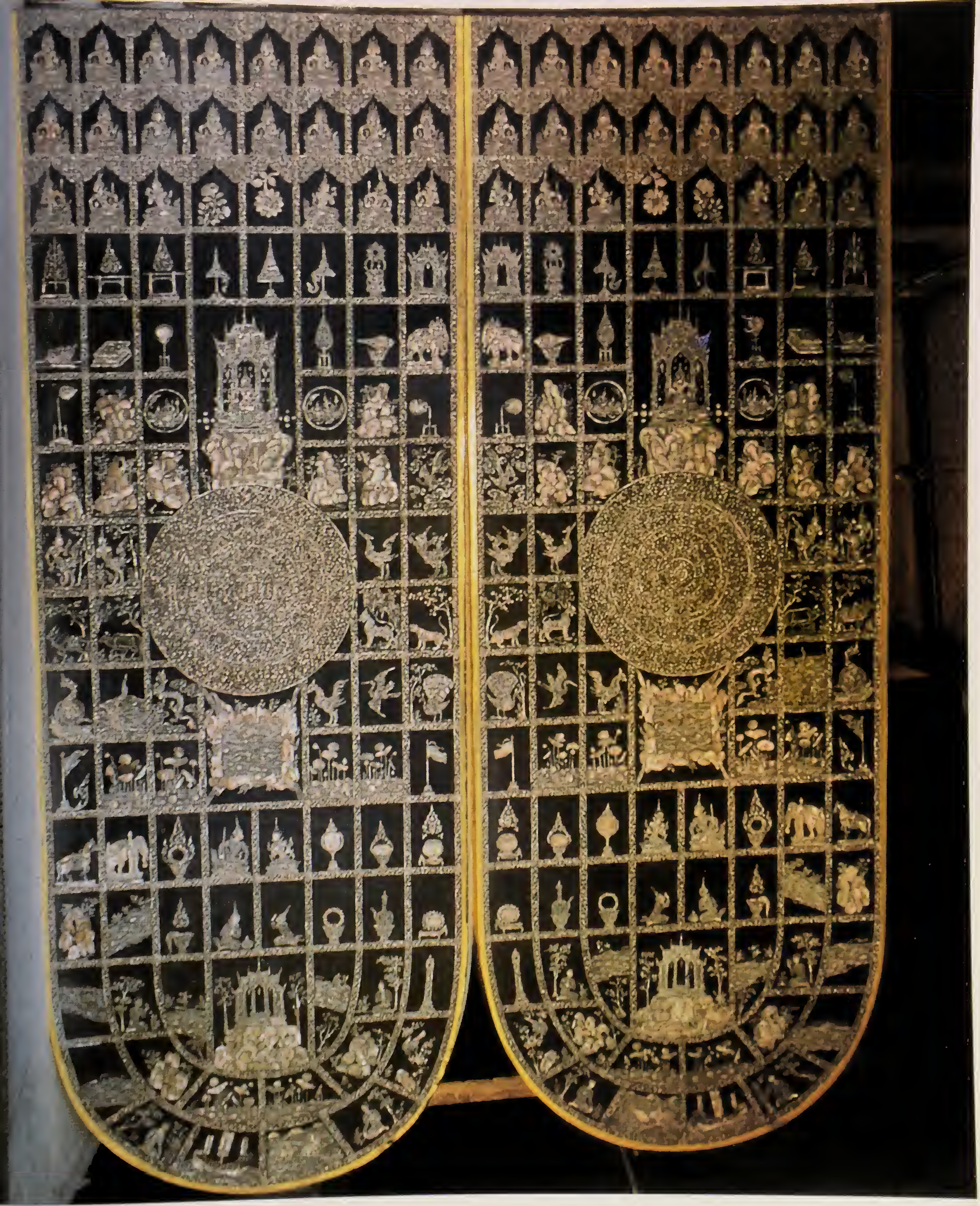

ซุ้มประตูพระวิหารพระพุทธไสยาส เป็นลายดอกกุหลาบใบเทศเลียนแบบยุโรป ศิลปะสมัย รัชกาลที่ ๓ ลายบานประตู(ซ่อมใหม่) เป็นรูปจักรกับตรี เมื่อรวมกันเป็นคำว่า **"จักรี"** เครื่องหมายประจำราชวงศ์จักรี

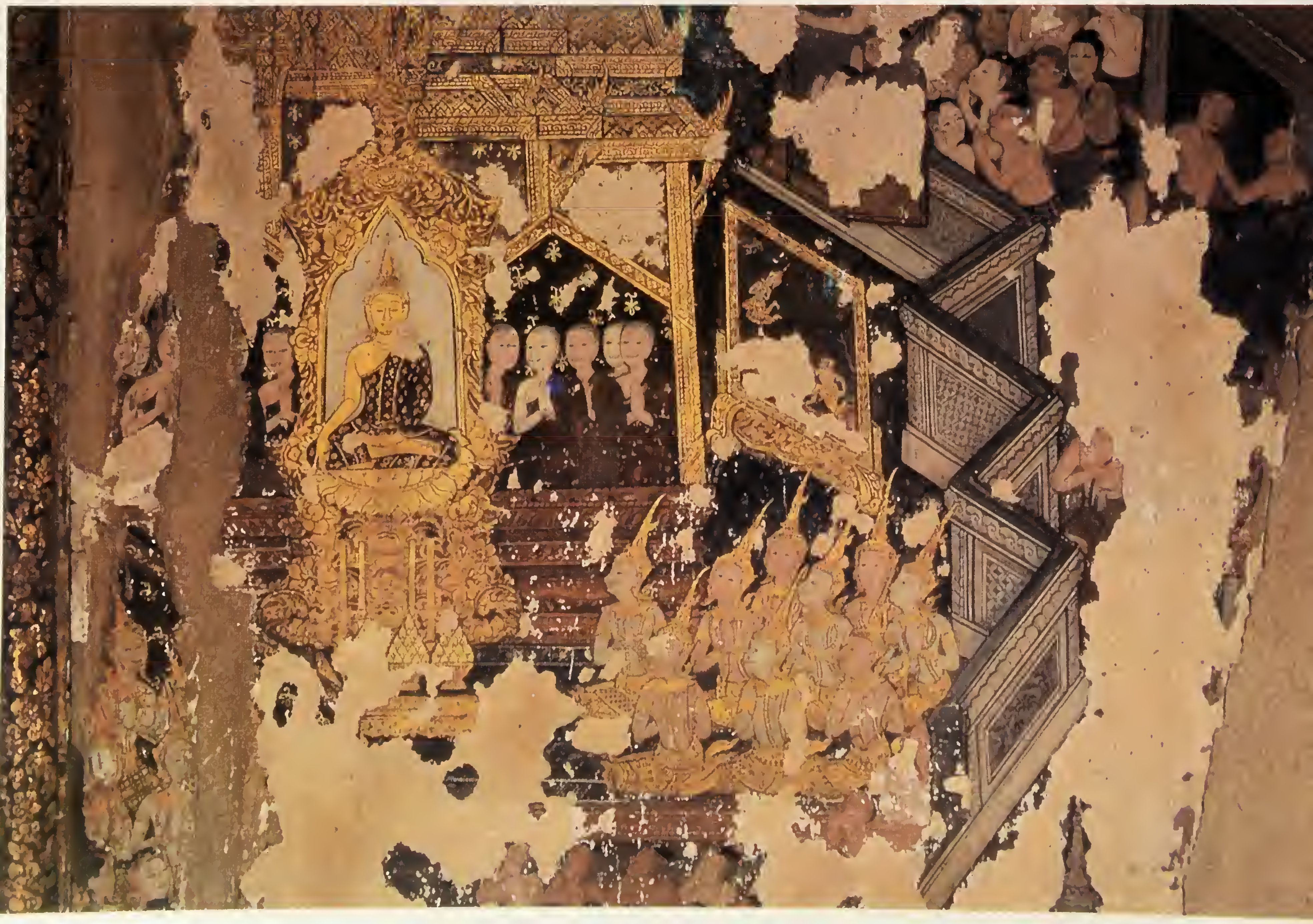

ซุ้มหน้าต่างพระวิหารพระพุทธไสยาส มีลักษณะเช่นเดียวกับซุ้มประตู

บานประตูด้านใน เขียนเป็นภาพพญานาค มีความงดงามวิจิตร

จิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระวิหาร เขียนเป็นภาพประวัติพระพุทธเจ้าตอนต่าง ๆ เป็นการสอนพุทธประวัติแก่ประชาชนวิธีหนึ่ง

หน้าบันพระวิหารพระพุทธไสยาส เป็นลวดลายเครือเถา คือประดิษฐ์ลายเอาดอกไม้ใบไม้ มาใส่เถาขดกันแบบธรรมชาติ เช่นเดียวกับหน้าบันพระอุโบสถ เป็นศิลปสมัยรัชกาลที่ ๓

หอระฆัง

สำหรับวัดในพระพุทธศาสนา ระฆังย่อมเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตของพระสงฆ์ เริ่มตั้งแต่ตี ๔ (๐๔.๐๐ น.) หรือช้ากว่านั้นเล็กน้อยจะมีการเคาะหรือตีระฆังหลาย ๆ ครั้งเพื่อเตือนให้พระภิกษุสามเณรเตรียมตัวสวดมนต์สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย เสร็จแล้วก็จะออกไปบิณฑบาต โปรดเวไนยสัตว์ตามกิจวัตร จนถึงเวลาประมาณ ๐๗.๐๐ – ๗.๓๐ น. ท่านจะกลับวัดและฉันอาหารเช้าในกุฏิหรือฉันรวมกันในที่ซึ่งจัดไว้ เสร็จแล้วก็จะสวดอวยพรให้ผู้ตักบาตร แม้ว่าผู้นั้นจะมิได้อยู่เฉพาะหน้าท่าน ถึงเวลา ๐๘.๐๐ น. จะมีการเคาะหรือตีระฆังอีกเพื่อให้พระและสามเณรทุกรูปลงโบสถ์สวดมนต์ตอนเช้า ท่านเจ้าอาวาสจะให้โอวาทแก่พระภิกษุ ว่าด้วยพระวินัยและพระธรรมโดยทั่วไปเป็นเวลาครึ่งชั่วโมงทุกเช้า ถึงเวลา ๑๖.๐๐ น. (๔ โมงเย็น) จะมีการเคาะหรือตีระฆังเพื่อให้พระลงโบสถ์ตอนเย็น พระแต่ละองค์จะปลงอาบัติแก่กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ที่ประพฤติผิดพระวินัยเฉพาะวันทำอุโบสถสังฆกรรม หลังจากนั้นทุกรูปก็สาธยายพระสูตร ปฏิบัติเช่นการทำวัตรเช้า ผิดกันแต่การทำวัตรเย็นนานกว่า และสาธยายพระสูตรมากกว่า กิจวัตรนี้จบลงโดยการแผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว

นอกจากนั้น ระฆังยังใช้ในการประชุมสงฆ์ในโอกาสพิเศษ ส่วนผู้มีใจศรัทธาที่มานมัสการพระพุทธปฏิมากร หลังจากทำบุญกุศลก็ตีระฆังเพื่อประกาศ (แผ่ส่วนบุญ) ให้คนทั้งหลายทราบ ผู้ที่ทราบก็จะอนุโมทนา การอนุโมทนาก็ถือเป็นบุญเช่นกัน

ในสมัยโบราณเมื่อยังไม่มีนาฬิกา ประชาชนได้ยินเสียงระฆังวัดก็ทราบเวลาต่าง ๆ ของแต่ละวันได้

บริเวณ**สระจระเข้** ซึ่งมีเจดีย์ทรงลังกา (แบบลอมฟาง) อยู่บนเขาจำลองกลางสระ จำลองมาจากเจดีย์ในวัดพระศรีสรรเพชญ์กรุงเก่า สระนี้เคยเป็นรมณียสถานและที่สำราญพระอิริยาบถ ของพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๕

เก๋งจีนข้างศาลาการเปรียญ ในสมัยก่อนเป็นที่สอนหนังสือแก่พระเจ้าลูกเธอ

หอระฆัง และ ศาลาการเปรียญ

หอระฆัง ศิลปสมัยรัตนโกสินทร์ยุคต้น (ร. ๑) มี ๒ หอ ทรงบุษบกย่อมุมไม้สิบสอง

ศาลาการเปรียญ (ที่ตั้งพระอุโบสถเก่าสมัย ร. ๑) ศิลปสมัยรัตนโกสินทร์สมัย ร. ๓ แบบมุขโถง หลังคามุขลดสองชั้น หน้าบันเป็นสัญญลักษณ์ประจำ ร. ๓ ตั้งอยู่ด้านตะวันตกเฉียงใต้ของบริเวณพุทธาวาส

ศาลาการเปรียญ ซึ่งเดิมเคยเป็นพระอุโบสถมาก่อน ปัจจุบันมีเกี้ยวประทีป (ซุ้มไฟ) สองข้างบันได

พระพุทธศาสดา มหากรุณาธิคุณ สุนทรธรรมทาน โบราณสุคตบพิตร

พระประธานประจำศาลาการเปรียญ

ธรรมมาสน์เทศน์ ในศาลาการเปรียญ ซึ่งเป็นสถานที่
แสดงพระธรรมเทศนา โดยพระภิกษุสาวกพระพุทธองค์

หน้าบันศาลาการเปรียญ (ที่ตั้งพระอุโบสถเก่า) เครื่องไม้จำหลักเป็นลายกระหนก ศิลปสมัยรัชกาลที่ ๓ ตรงกลางเป็นรูปวิมานเทพ เครื่องหมายประจำรัชกาลที่ ๓ ซึ่งมีรูปปราสาท มีความหมายมาจากพระนามเดิมว่า ทับ ซึ่งแปลว่า กระท่อมหรือที่พักชั่วคราว

พระวิหารน้อย มีอยู่ ๒ พระวิหาร คือ พระวิหารน้อยอยู่นอกกำแพงสกัดระหว่างบริเวณพระอุโบสถและพระวิหารพระพุทธไสยาส บางครั้งเรียกว่า วิหารกรุ เพราะเก็บของเก่า เป็นต้นว่า พระพุทธรูปและคัมภีร์พระธรรมที่ชำรุดมาก **พระวิหารน้อยด้านเหนือ** มีที่บรรจุอัฐิธาตุของ **สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม ธมฺมสโร เปรียญ ๖) อดีตเจ้าอาวาส วัดพระเชตุพน องค์ที่ ๘**

ศาลาจ้าวพ่อเขาตก ซึ่งมีประชาชนไปสักการะบูชา เนื่องจากความเลื่อมใสว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ซุ้มประตู ทรงนาฬิกาฝรั่ง กำแพงมีลักษณะคล้ายเขื่อนกั้นน้ำ ตุ๊กตาจีนสองข้างประตู เชื่อกันว่า คือ มาร์โคโปโล

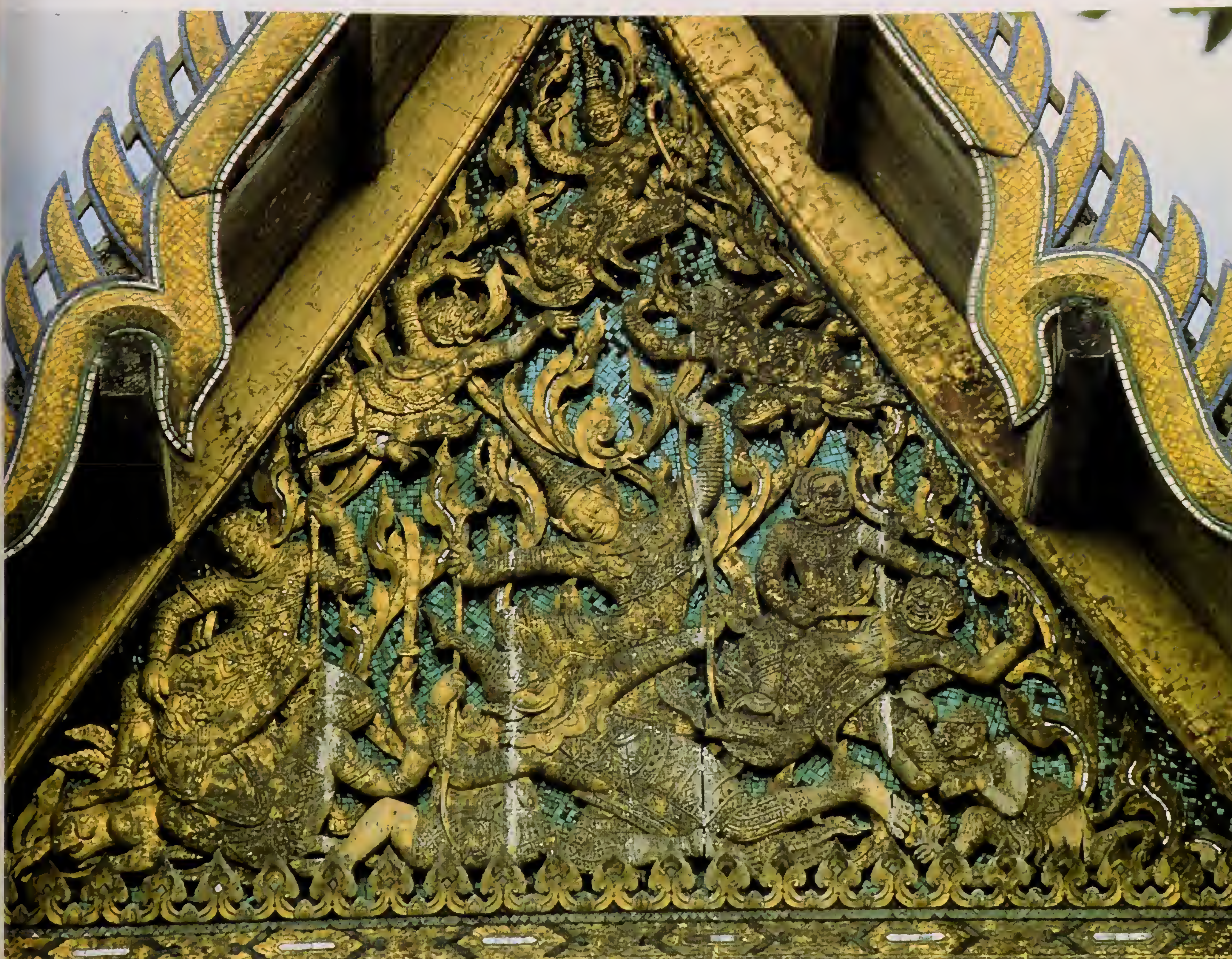

ตุ๊กตาจีน รูปมาร์โคโปโล ด้านออกจากทางศาลาการเปรียญแล้ว

พระเจดีย์หมู่ห้าฐานเดี่ยว ตั้งอยู่มุมทิศเฉียง 4 ทิศ ใกล้พระวิหารคด มี ๔ มุม ๆ ละ ๕ องค์ เป็นเจดีย์ศิลปรัตนโกสินทร์ยุคต้น สมัยรัชกาลที่ ๑ แบบทรงจอมแห ศิลปย่อมุมไม้สิบสอง

หน้าบันพระวิหารคด (บางท่านเรียกว่า พระวิหารราย) จำหลักไม้สัก สมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นภาพจับ (สู้รบกัน) คือท่าจับระหว่างพระลักษณ์กับยักษ์โล้น (กุมภกรรณ) เป็นท่าที่สง่างามมาก ตามแบบนาฏลักษณ์ ซึ่งเป็นลีลาของละครไทย ภาพจับนี้ล้อมรอบด้วยลายกระหนก

พระวิหารคด หรือพระวิหารรูปข้อศอก ซึ่งสร้างไว้ ๔ ทิศ ของกำแพงพระอุโบสถ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ และปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ภายในมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่หลายร้อยองค์ หน้าบันสลักลายภาพรามเกียรติ์ พระวิหารคดเหล่านี้มีชื่อเรียกต่างๆ กัน คือ

ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ	–	พระวิหารพระฉายหรือพระวิหารคดเณรเต่อ
ด้านตะวันออกเฉียงใต้	–	พระวิหารคดพระพุทธเจ้าเข้านิพพาน
ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ	–	พระวิหารคดหน้าแดง
ด้านตะวันตกเฉียงใต้	–	พระวิหารคดกรมหลวงชุมพรหรือพระวิหารคดสมอ

ซุ้มประตูพระวิหารคด ยอดซุ้มเป็นทรงบุษบก

บานประตูพระวิหารคด เขียนเป็นลายรดน้ำ

พระอนุสาวรีย์และพระฉายาสาทิสลักษณ์ของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ภายในพระวิหารคดด้านใต้ คือพระวิหารคดสมอ คนทั่วไปรู้จักกันดีในพระนาม **"เสด็จในกรมหลวงชุมพร"** ทรงเป็นที่เคารพสักการะของผู้ที่เลื่อมใสในอานุภาพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง

ศาลาราย หมายถึง ศาลาที่สร้างเรียงรายไปตามกำแพงวัด มีจำนวน ๑๓ หลังและที่สร้างเพิ่มเติมจากของเดิมที่รื้อทิ้งไปอีก ๓ หลัง ในภาพเป็นศาลารายสร้างใหม่ตามแบบเดิม (กว้างกว่าของเก่า) หน้าบันเป็นศิลปประยุกต์ตามแบบจีนที่นิยมกันมากในสมัยรัชกาลที่ ๓ มีลักษณะเป็นเสมือนห้องสมุดหลังย่อยๆ เขียนเรื่องชาดกห้าร้อยห้าสิบชาติ และจารึกสรรพตำราวิชาชีพต่าง ๆ

ศิลาจารึกตำรายาแผนโบราณ พร้อมด้วยสมุฏฐาน และอาการแห่งโรค
และยาแก้โรคนั้น ๆ อันประกอบด้วยสมุนไพรต่าง ๆ

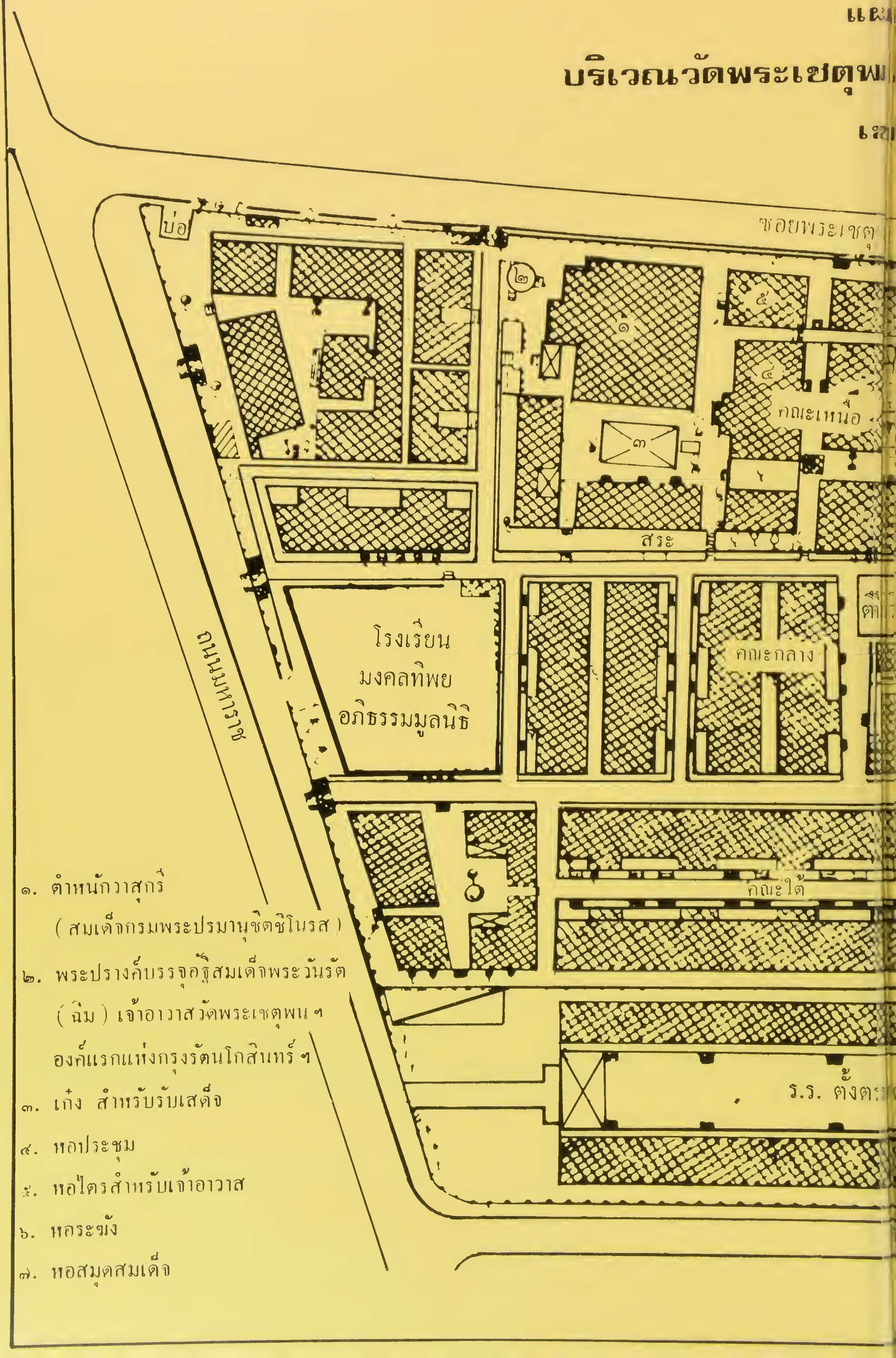

กายวิภาควิทยา, สรีรศาสตร์ หรือตำราหมอนวดวัดโพธิ์ ณ ผนังศาลารายหน้าพระมหาเจดีย์ ๔ รัชกาล (สมัยใหม่เรียกหัตถศาสตร์) รัชกาลที่ ๓ โปรดให้จารึกไว้เป็นวิทยาทานเพื่อประชาชนจะได้ช่วยตัวเองให้มีพลานามัยสมบูรณ์ วิชาหมอนวดหรือวิชาแก้เมื่อยนั้นต้องชำนาญทั้งศาสตร์และศิลป์เบื้องต้นจะต้องรู้จักเส้นต่าง ๆ เสียก่อน อย่างน้อยก็ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ เส้น หากไม่รู้เส้นก็จับเส้นแก้โรคภัยไม่ถูก

ส่วนหนึ่งของพระเจดีย์รายศิลปย่อมุมไม้สิบสอง ใกล้มุมของพระระเบียงชั้นนอก มองเห็นพระมหาเจดีย์ ๔ รัชกาล

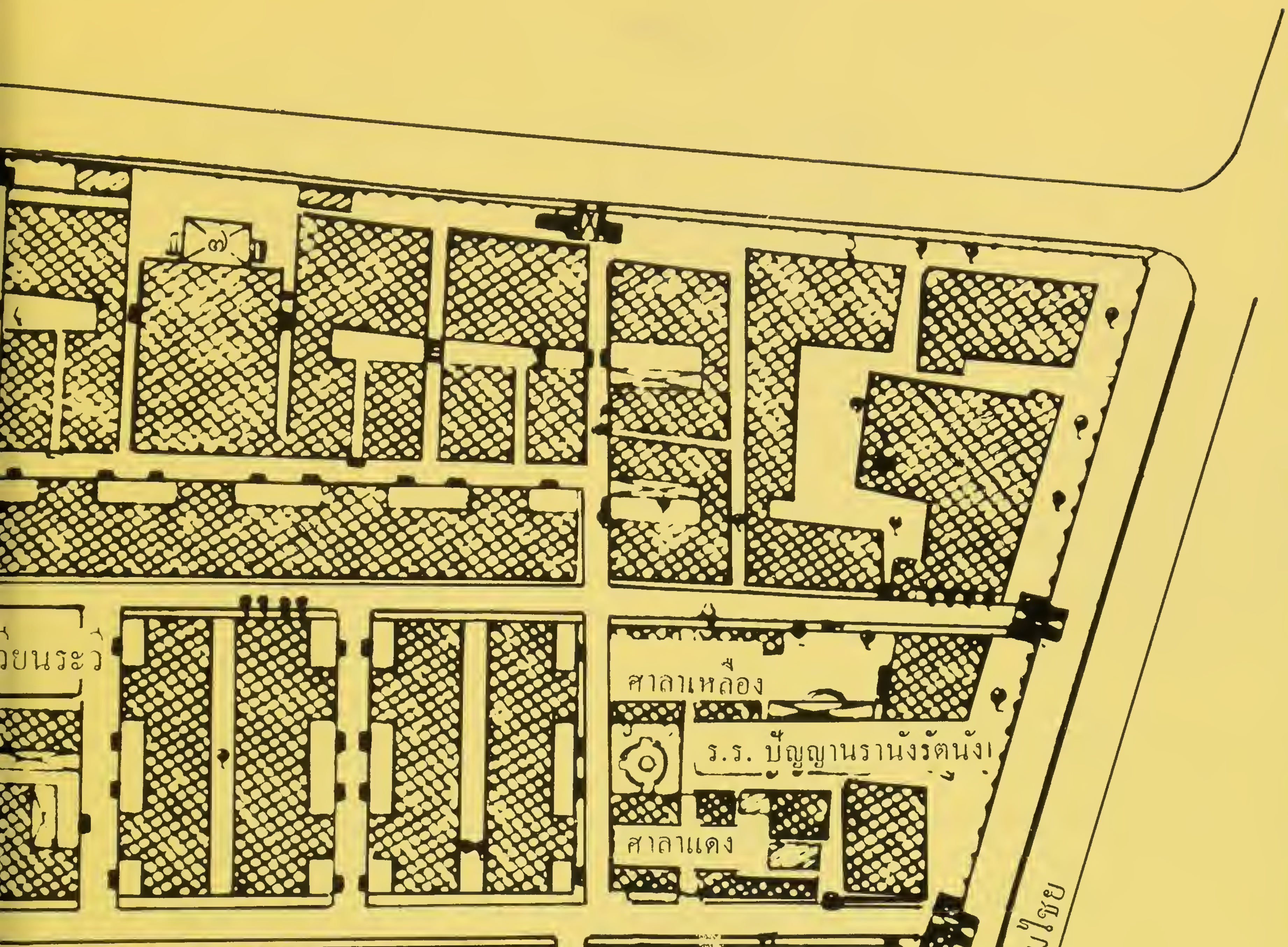
เขตสังฆาวาส

บริเวณวัดพระเชตุพ
บ่อ
ซอยพระเชตุ
คณะเหนือ
สระ
โรงเรียน
มงคลทิพย
อภิธรรมมูลนิธิ
ถนนมหาราช
คณะกลาง
คณะใต้
ร.ร.
๑. ตำหนักวาสุกรี
(สมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส)
๒. พระปรางค์บรรจุอัฐิสมเด็จพระวันรัต
(ฉิม) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ฯ
องค์แรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ฯ
๓. เก๋ง สำหรับรับเสด็จ
๔. หอประชุม
๕. หอไตรสำหรับเจ้าอาวาส
๖. หอระฆัง
๗. หอสมุดสมเด็จ

ง

มลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

ังมาวาส

พระนาม และนามอธิบดีสงฆ์ (เจ้าอาวาส)

วัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

ลำดับที่	พระนามหรือนาม	ระหว่าง พ.ศ.
๑.	สมเด็จพระวันรัต (ฉิม สุวณฺรังษี)	๒๓๒๑–๒๓๕๖
๒.	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (พระองค์เจ้าวาสุกรี) พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๑	๒๓๕๖–๒๓๙๖
๓.	พระพิมลธรรม (ยิ้ม เปรียญ ๗)	๒๔๐๐–๒๔๑๒
๔.	สมเด็จพระวันรัต (สมบูรณ์ เปรียญ ๔)	๒๔๑๖–๒๔๑๘
๕.	พระพิมลธรรม (อ้น เปรียญ ๘)	๒๔๒๒–๒๔๓๒
๖.	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ม.จ.ทัต เปรียญ ๗)	๒๔๓๕–๒๔๔๓
๗.	พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปาน เปรียญ ๗)	๒๔๔๓–๒๔๔๗
๘.	พระธรรมเจดีย์ (แก้ว เปรียญ ๔)	๒๔๔๘–๒๔๕๑
๙.	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม ธมฺมสโร เปรียญ ๖)	๒๔๕๒–๒๔๘๔
๑๐.	สมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺโต เปรียญ ๙)	๒๔๘๔–๒๔๙๐
๑๑.	สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก (ปุ่น ปุณฺณสิริ ป.ธ. ๖)	๒๔๙๐–๒๕๑๖
๑๒.	พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (กมล กมโล ป.ธ. ๓)	๒๕๑๗–๒๕๒๐
๑๓.	พระธรรมคุณาภรณ์ (สง่า ปภสฺสโร ป.ธ. ๘)	๒๕๒๐

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
(พระองค์เจ้าวาสุกรี)
๒๓๕๖-๒๓๙๖

สมเด็จพระพุฒาจารย์
(เข้ม ธมฺมสโร เปรียญ ๖)
พ.ศ. ๒๔๕๒-๒๔๘๔

สมเด็จพระวันรัต
(เผื่อน ติสฺสทตฺโต เปรียญ ๘)
พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๙๐

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก
(ปุ่น ปุณฺณสิริ ป.ธ.๖)
พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๑๖

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(กมล กมโล ป.ธ.๓)
พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๒๐

พระธรรมคุณาภรณ์
(สง่า ปภสฺสโร ป.ธ. ๘)
พ.ศ. ๒๕๒๐

กำแพงคั่นเขตสังฆาวาส ภาพนี้แสดง**ซุ้มประตูตรีมุข** ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของวัดพระเชตุพน ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช รัชกาลที่ ๕ จะทรงเลิกทาสในประเทศสยาม (ประเทศไทย) ประตูเหล่านี้มีการพิทักษ์รักษาอย่างใกล้ชิดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ผู้มีหน้าที่คอยดูแลรักษาเรียกว่า "เลก" คือชายฉกรรจ์ ที่เป็นพลเมืองสามัญ ซึ่งสักแขนขวาโดยมีขุนนางเป็นผู้บังคับบัญชา พวกเลกนี้ พระมหากษัตริย์ ได้โปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้ทำความสะอาดในพระอารามแห่งนี้ด้วย

สังฆาวาส อันประกอบด้วยกุฏิพระสงฆ์และสามเณร ทั้งคณะเหนือ (น.) คณะกลาง (ก.) และคณะใต้ (ต.)
ที่เห็นในภาพคือ น. ๑๖

หอระฆังคณะ น. ๑๖ ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของบริเวณตำหนักวาสุกรี เป็นศิลปะไทยประยุกต์ (ผสมแบบจีน) เป็นที่บอกสัญญาณทำวัตร เช้า – เย็น – เช้ามืด และเวลาลงอุโบสถสังฆกรรม

ตึกกวี เหวียนระวี ในคณะกลางแห่งสังฆาวาส เดิมเป็นสระเต่า บัดนี้ใช้เป็นที่พักสำหรับพระภิกษุที่เดินทางมาเยือนวัดพระเชตุพน บางคราวใช้เป็นสถานที่ประชุม หรือประกอบพิธีกรรม

ทางเดินสามแยก ตึกกวี เหวียนระวี บริเวณสังฆาวาส หน้ามุขตรงกับซุ้มประตูตรีมุข ใกล้ป้อมตำรวจ

ถนนในบริเวณสังฆาวาส

พระตำหนักวาสุกรี ซึ่งเคยเป็นที่ประทับระหว่างผนวชของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิต–ชิโนรส ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๓ และ ๔ พระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์ นักอักษรศาสตร์ นักโบราณคดี และรัตนกวี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

บุษบกมาลา ที่ประดิษฐานพระอัฐิของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
(บุษบกที่ทำท้ายเกรินงอนออกสองข้างประกอบ เรียกบุษบกมาลา)

พระรูปหล่อโลหะของ**สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส สกลมหาสังฆปรินายก สมเด็จพระสังฆราช** องค์ที่ ๗ สมัยรัชกาลที่ ๔ ในตำหนักวาสุกรี พระนามเดิม **พระองค์เจ้าวาสุกรี** พระราชโอรสองค์ที่ ๒๘ ในรัชกาลที่ ๑ ทรงผนวชตั้งแต่เป็นสามเณรจนถึงสิ้นพระชนม์ ทรงได้รับยกย่องเทอดทูนพระเกียรติคุณ ว่าเป็นรัตนกวีในเชิงโคลงและฉันท์ งานพระนิพนธ์ของพระองค์มีมากทั้งบทร้อยแก้ว และบทร้อยกรอง

บุษบก ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ภายในตำหนักวาสุกรี ศิลปสมัยรัตนโกสินทร์

(บุษบก คือ อาคารทรงมณฑปขนาดเล็กยอดทรงปราสาท ย่อมุมไม้สิบสองจอมแหผายออก)

ตู้โชว์มีประตู เก็บเครื่องสักการะบูชาแบบจีน

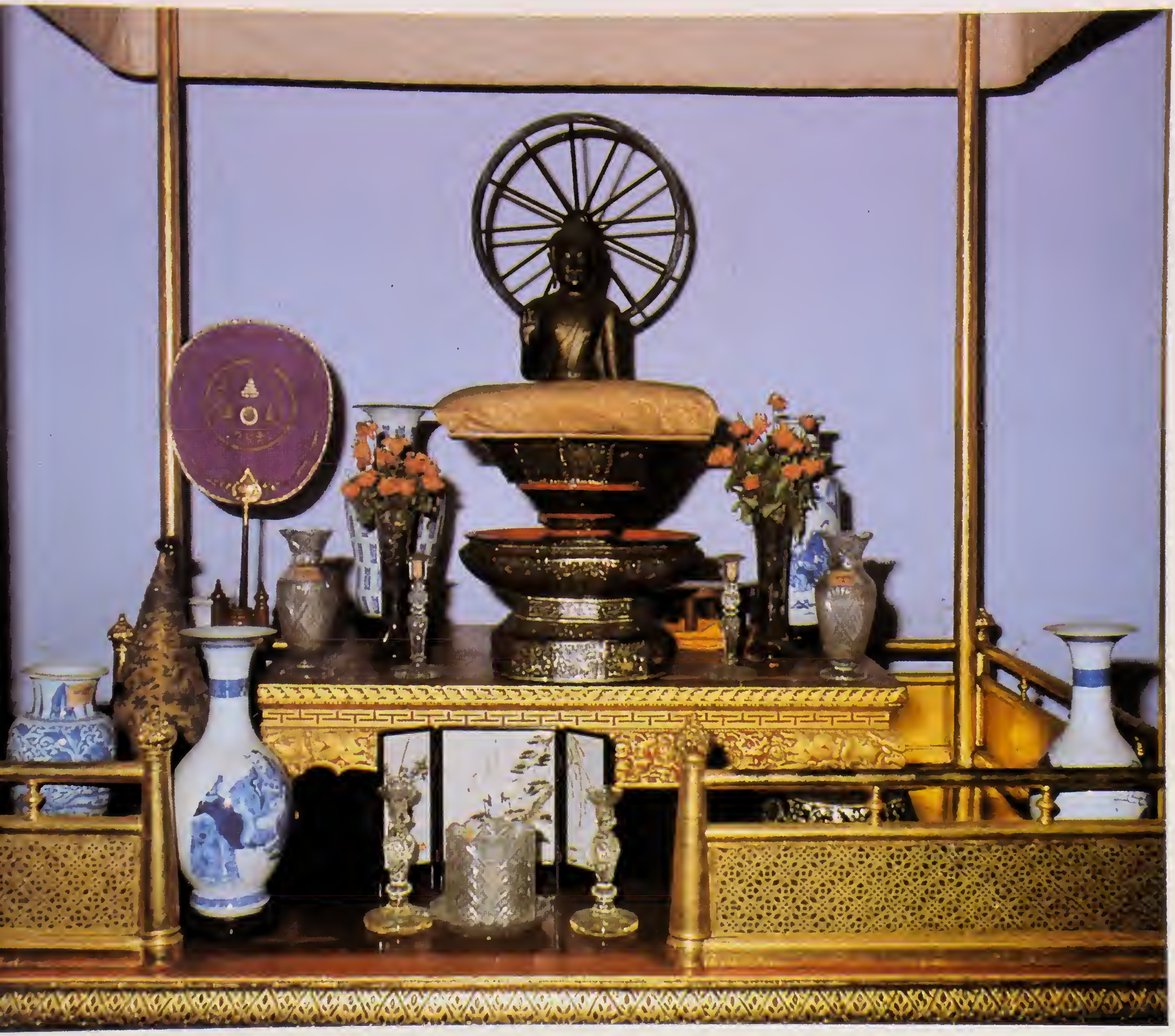
เตียบหรือตะลุ่มปากผาย มีฝาครอบสำหรับใส่ของเสวยยังคงมีเหลือ ๑ คู่เก็บรักษาไว้ในตำหนักวาสุกรี พึงสังเกตลวดลายละเอียดอันประณีตในการประดับมุก

ตู้ติดผนัง ในตำหนักวาสุกรี ลายดอกไม้ สลับนก

ภายในห้องบรรทม มีกากะเยียหรือเครื่องวางหนังสือใบลาน ทำด้วยไม้แปดอันร้อยไขว้กัน

พระแท่นบรรทม ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ประกอบด้วยสี่เสาเพดานดาดด้วยผ้าขาว และระบายสีขาวขลิบทอง เรียกว่า เบญจา พระพุทธรูปยืนที่เห็นอยู่เป็นแบบทวาราวดี กำลังประพรมน้ำมนต์ พระพุทธรูปองค์นี้ ชนะเลิศในการประกวดพระพุทธรูป คราว ๒๕ พุทธศตวรรษ

หอไตรสมเด็จฯ บริเวณด้านตะวันออกของตำหนักวาสุกรี เป็นหอไตรส่วนพระองค์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส จิตรกรรมฝาผนังด้านในและคำบรรยายเป็นผลแห่งการวิเคราะห์ ช้าง ม้า แมว วัว และดาราศาสตร์ อันที่จริง สมเด็จฯ ทรงเป็นนักค้นคว้าผู้ยิ่งใหญ่ หลังจากที่สิ้นพระชนม์แล้ว รัชกาลที่ ๔ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้นำสมบัติ ตำรา และหนังสือของพระองค์ท่านไปเก็บรักษาไว้ ณ พระบรมมหาราชวัง การขนย้ายต้องใช้ช้าง ๓ เชือก และเวลาขนย้ายเกือบตลอดวัน

ภาพพาน หรือ **พนมหมาก** ลายทองรดน้ำ แสดงไว้ที่บานหน้าต่างหอไตรสมเด็จฯ บริเวณตำหนักวาสุกรี

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในหอไตรสมเด็จฯ แสดงภาพวาดผลแห่งการวิเคราะห์ ช้าง ม้า แมว วัว และดาราศาสตร์

ภาพจิตรกรรมฝาผนังต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงถึงความเป็นนักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๘ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ทอดพระเนตรภาพจิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้ในคราว "วันกรมพระปรมานุชิต"

เก๋งรับเสด็จ หน้าตำหนักแฝดบริเวณตำหนักวาสุกรี หลังคาประดับด้วยลวดลายแบบจีนสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นที่พระราชาคณะฐานานุกรมเปรียญรอรับเสด็จพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชวงศ์จักรีที่เสด็จฯ มาสักการะพระอัฐิของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ประจำปีในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นพระราชประเพณี

หน้าบันเก๋งรับเสด็จ สร้างเป็นแบบลวดลายปูนปั้นแบบจีน

ปรากฏเกียรติมุนี เสนอโลก ไว้เอย

สถูปทรงปรางค์ย่อมุมไม้สิบสอง หลังตำหนักกวาสุกรี ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ บรรจุอัฐิของ**สมเด็จพระพนรัต (แก้ว) อธิบดีสงฆ์องค์แรกของวัดพระเชตุพน** เป็นพระอาจารย์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ท่านมีความรู้ภาษาบาลีแตกฉานมาก ทรงนิพนธ์หนังสือเป็นภาษามคธไว้ถึง ๓ เรื่องเช่น สังคีติวงศ์ (ตำนานการร้อยกรองพระธรรมวินัย) เป็นต้น

พระรูปหล่อโลหะของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายก (ปุ่น ปุณฺณสิริ มหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และอธิบดีสงฆ์วัดพระเชตุพน องค์ที่ ๑๑

วัดพระเชตุพน เป็นวัดที่ได้รับการวางแบบแปลนแผนผังอย่างดี มาตั้งแต่ต้น มีการแบ่งแยกสังฆาวาส จากพุทธาวาสอย่างแน่นอน

ภายในเขตสังฆาวาส กุฏิของพระภิกษุสามเณร แบ่งออกเป็นคณะ แต่ละคณะปกครองโดยพระราชาคณะ แต่เดิมบริเวณใกล้กุฏิพระราชาคณะทุกองค์มีหอไตรเก็บพระไตรปิฎก

ที่เห็นในภาพเป็นหอไตรในบริเวณ น. ๑ ซึ่งเป็นกุฏิที่อธิบดีสงฆ์องค์ปัจจุบันอยู่

หอไตร ๔ มุมพระอาราม หอไตร หรือหอธรรม ประจำคณะ น. ๒๓ ซึ่งเป็นคณะหนึ่งของพระราชาคณะ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส แบบหลังคาโรงมีช่อฟ้าใบระกา

หอไตร ๔ มุมพระอาราม หอไตร หรือหอธรรม (เป็นหอสมุดคัมภีร์พระพุทธศาสนา) ประจำคณะ ต. ๓๔ ซึ่งเป็นคณะหนึ่งของพระราชาคณะผู้ช่วยเจ้าอาวาส

อีกมุมหนึ่งของ **หอไตร ๔ มุมพระอาราม** ภายในเขตสังฆาวาส

โรงเรียนพระปริยัติธรรม หรือ **โรงเรียนสุขุมาลธัมมทิศ** อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของสังฆาวาส ใกล้กระทรวงพาณิชย์ สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๗

หอสมุดสันติวัน ตั้งอยู่ ณ ตึกชั้น ๓ ของโรงเรียนมงคลทิพย์อภิธรรมมูลนิธิ ด้านตะวันออกของบริเวณสังฆาวาสติดถนนมหาราชท่าเตียน ตั้งขึ้นโดยพระประสงค์ของ**สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปรินายก (ปุ่น ปุณฺณสิริ มหาเถระ ป.ธ.๖)** สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๑๗ และอธิบดีสงฆ์วัดพระเชตุพน องค์ที่ ๑๑ มีตู้พระธรรม ลายรดน้ำ เก็บคัมภีร์ใบลานไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งหาดูได้ยากในปัจจุบัน รวบรวมไว้ทั้งหนังสือในอดีตและปัจจุบัน

ศาลาแดงหรือสถานศึกษาภาษาบาลี อันเป็นภาษาสำคัญในพระพุทธศาสนาฉะนั้นทั้งพระภิกษุสงฆ์ที่ปรารถนาจะรู้ซึ้งในรสพระธรรมและพระไตรปิฎกจึงต้องเรียนภาษานี้

ศาลาเหลือง หรือสถานศึกษาบาลี เช่นเดียวกับศาลาแดง

โรงเรียน ปญฺญา นรานํ รตนํ ในคณะ ก. ๓๘ รื้อของเก่าสร้างใหม่เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓

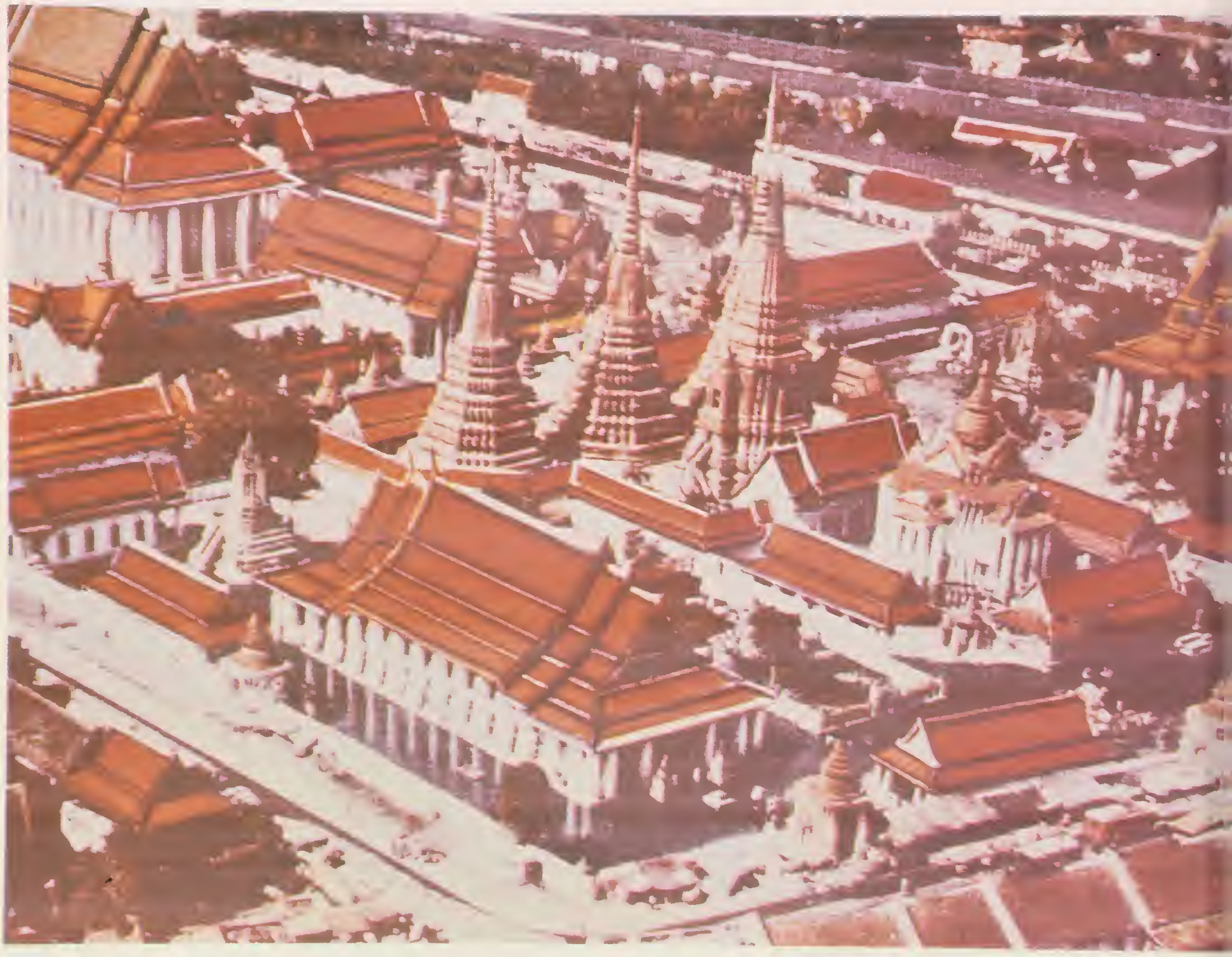
หอสมุดสมเด็จ ว.ผ.ต. (สมเด็จวันรัต เผื่อน ติสฺสทตฺโต มหาเถระ ป.ธ.๘) อธิบดีสงฆ์วัดพระเชตุพน องค์ที่ ๑๐ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของบริเวณสังฆาวาส ติดกับถนนพระเชตุพน (ตัดกลางวัด) ภายในอาคารยังเป็นที่ตั้งสภาธรรมกถึก และองค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศ

พระพุทธรูปเก่าสมัยสุโขทัย มีจารึก เคยได้รับการอัญเชิญไปแสดงในงานกิจกรรมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาในต่างประเทศ

ถนนในบริเวณสังฆาวาส ใกล้คณะ น. ๑

ภาพถ่ายทางอากาศ ของวัดพระเชตุพนวิมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอาราม หลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร อันดับหมายเลข ๑ แสดงแบบแปลนแผนผังอัน เป็นระเบียบได้สัดส่วน

ดรรชนี